

Aposoro

Jesu täño biñamtä komeni komeni weñ patkuko unitäño manbiñam

Jesutä Munapik iniñ kirekta yäñkuk

1 ^{1-2^a} Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ño gäwera nadä;
Manbiñam pengän täñpäj tamijukuro uwä^b ñode kudän täñkut;
Imaka imaka Jesutä yäput peñpäj täñkuko u ba ämawebe yäwetpäj
yäwoñärek täk täñkuko u kudup kudän täñkut. Imaka täñkuk ba yäj
yäpmäj äbukken unitä päbä Nanitä yäñikñat yäpmäj äronkuk-ken u
kudup kudän täñkut. Jesu uwä kunum gänañ ärowayäj keräp täñirän
äma mani biñam yäpmäj kuñatta yäpmäj daniñkuko u ahäj yämiñkuk.
Ahäj yämiñpäj Munapik täño kehäromi terak epän man yäwetkuk.
^{3^c} Eruk komi nadäñpäj kumbuko u punin terak kadäni mäyap ahäj
yämiñpäj paot täñirän kepma 40 ude tärenkuk. Ahäj yämiñpäj kudän
mebäri mebäri täñirän bureni-inik kodak itak yäj nadäñkuñ. Kadäni
kadäni ahäj yämiñpäj Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken iritta
man yäwet täñkuk. ^{4^d} Täñkañ kadäni kubä penta itkuñ-ken uken ñode
yäwetkuk; In Jerusalem nämo peñpeñ kuneñ yäk. Ini ugän itkañ, iron
Nantä tamikta yäñkehärom täwani täwetkuro ukenonita kañ itsämbut.
^{5^e} Jontä ämawebe ume-inikpäj ärut yämik täñkuko upäñkañ kadäni
keräpigän itkañ Anututä Munapikpäj api uwäktäj tamek yäj yäwetkuk.
^{6^f} Eruk kadäni penta itkuñ-ken uken aposoro unitä ñode iwet
yabäñkuñ; Ekäni, gäk kadäni ñoken Rom gapman yäwat kireñjiri Isrel

^a 1:2 Luk 1:3; Mak 16:19; Luk 24:49-51 ^b 1:1-2 Manbiñam Luktä pengän kudän täñkuko
uwä miti wäpi Luk ^c 1:3 Luk 24:36-49; Apos 10:41 ^d 1:4 Luk 24:49; Jon 14:16-17;
Apos 2:33 ^e 1:5 Mat 3:11 ^f 1:6 Luk 24:21

ämawebe nintä bian itkumäŋo ude ninin keran api itne ba nämo? ^{7g} Ude iweräwä kowata ŋode yäwetkuk; Intä nadäkta yäŋ tamani uyaku, kepma ba kadäni Nantä iniken nadäk ärowani uterak peŋkuko u nadäneŋ. Upäŋkaŋ nämo. Kadäni ba kepma Nantä ini-tägän nadatak. ^{8h} Täŋpäkaŋ kämiwä Kudupi Munapiktä inken äpäŋpäŋ kehäromi tamänkaŋ näkŋo manbiŋam yäŋahäk äma api täneŋ. Täŋpäŋ inä näkŋo manbiŋam Jerusalem yotpärare-kentä yäŋahäŋ yäpmäŋ Judia ba Samaria komeken api kuneŋ. Yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋirä komeni komeni kudup api kuŋat morewek yäk.

⁹ⁱ Jesutä man ude yäwet morewänkaŋ aposoro dapuri terak Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äronkuk. Äronirän gubamtä uwäk täŋirän ijiwä waŋkuŋ. ^{10j} Ijiwä wawäpäŋ dorapŋäŋ dapun pen täŋ irirä äma yarä tek paki nikek unitä bäräneŋ ahäŋ yämiŋkumän. ^{11k} Ahäŋ yämiŋpäŋ yäwetkumän; Galili nanik in imata kunum terak dapun käreŋ täŋ itkaŋ? Jesu dapunjin terak kunum gänaŋ ärotak uwä ärotak udegän ittängän äneŋi äpäŋirän api käneŋ yäk.

Judas täŋo komenita äma kubä kaŋ-ahäŋkuŋ

^{12l} Täŋpäkaŋ iwaräntäkiyetä man ude nadäŋpäŋ Olip Pom peŋpäŋ äyänutpeŋ äpämaŋ Jerusalem kuŋkuŋ. (Olip Pom uwä Jerusalem dubinken itak, ban nämo, 1 Kiromita ude). ^{13m} Eruk, Jerusalem äronpäŋ yot ini irani-ken äro itkuŋ. U wäpi ŋode; Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Batorom, Matiyu, Alfias täŋo nanaki wäpi Jems, Saimon Selot yäŋ iwerani, ba Jems täŋo nanaki wäpi Judas. ¹⁴ⁿ Äma udetä kadäni kadäni äbä kubä-kengän itpäŋ Anutu-ken yäŋapik täk täŋkuŋonik. Jesu täŋo miŋi wäpi Maria ukät webe ätu ba Jesutä iniken noriye penta itkaŋ yäŋapik täŋkuŋonik.

¹⁵ Eruk kepma kubä nadäkinik täŋpanitä käbeyä täŋkuŋ. Ämawebe 150 ude bumik unitä itkuŋ. Irirä Pitatä bämopi-ken akuŋpäŋ ŋode yäwetkuk; ^{16o} Notnaye, bian Munapiktä intäjukun äma Devit magärirän Anutu täŋo man kudän kubä täŋkuko u Judas terak bureni ahäkta yäwani yäk. Man kudän täŋkuko udegän Judas uwä iwan yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpäŋ Jesu iŋitkuŋ. ¹⁷ Judas uwä ninkät nanik kubä ba epän nintä yäpumäŋo udegän yäpuk yäk. ^{18p} Täŋpäkaŋ äma unitä waki täŋkuko unita moneŋ yäpuk. Moneŋ upäŋ kome suwaŋkuk. Täŋpäkaŋ kadäni kubä kome suwaŋkuk-ken maŋutpäŋ koki däpmäŋ weŋpäŋ koki kudup kwawak abun yäk. ¹⁹ Ude täŋirän Jerusalem yotpärare-ken nanik päke unitä manbiŋam u nadäŋpäŋ kome u wäpi Nägät Kome yäŋ yäŋkuŋ. (Nägät Kome uwä

^g 1:7 Mak 13:32 ^h 1:8 Mat 28:19; Luk 24:48; Apos 2:32, 3:15; Apos 5:32 ⁱ 1:9 Jon 6:62
^j 1:10 Luk 24:4 ^k 1:11 Mat 26:64; Luk 21:27 ^l 1:12 Luk 24:50-53 ^m 1:13 Mat 10:2-4
ⁿ 1:14 Jon 6:42, 7:5 ^o 1:16 Sam 41:9 ^p 1:18 Mat 27:3-10

iniken man terak Akeldama). ²⁰Tänpäkan man Sam kubäken node kudän täwani;

Tähani u jop parirän ämatä yäpneṭawä.

Sam 69:25

Tänpäkan man kubä pen node;

Äma kudupi kubätä komenita epän kaṭ yäpän yäk.

Sam 109:8

²¹⁻²² ^q Pitatä ude yänpäj pen node yäkgän täṅkuk; Eruk, Judas täṅo kome yäpmäkta äma, nin ba Ekäni Jesu-kät kadäni käronji penta kuṅarani kubä kaṭ kaṭ-ahäna. Jontä ume ärut imänkaṭ epäni yäput peṅkuk kadäni uken nin niwarän tänpäj kuṅat yäpmäj äbänjirän kunum gänaṭ äronkuko äma kubä u kudup kaṭpäṅ nadäwani kaṭ kaṭ-ahäna yäk. Kaṭ-ahänakaṭ täṅkentäj nimänpäj Jesu kumänpeṅ akuṅkuko unitäṅo manbiṅami u yänahänitna kome kaṭ tokṅewän.

²³ Pitatä man ude yäwänkaṭ äma yarä yabäj ahänkuṅ. Kubä Josep-Basabas, wäpi kubä Jastus. Kubä wäpiwä Matias. ²⁴⁻²⁵ ^r Yabäj ahänpäṅjä yänapik man node yänkuṅ; Ekäni, gäk ämawebe kuduṭtagän täṅo bänep käwani. Unita gäk äma yarä ṅoken nanik kubä netäpäṅ yäpmäj danitan u niwoṅäreṅjiri iwetpena Judas täṅo kome yäpmänkaṭ aposoro epän kaṭ tänpän. Judas uwä epäni peṅpäṅ kome waki ini päṅku irekta biṅam yäj imani-ken kuṅkuko unita. ²⁶ Ude yänpäj mobä pipiyäwani kubä yäpmänkaṭä kukṅi äma kubäta iwoyänkuṅ, kukṅi äma kubäta iwoyänkuṅ. Täṅkaṭ maṅpä ärowäkaṭ maṅpäṅjä Matiasta iwoyänkuṅo unitä kwawak ahänkuk. Ude tänpänkaṭ aposoro 11 ukät kuṅatta teṅkuṅ.

Munapiktä nadäkinik tänpäni terak äronkuk

2 ^{1s} Tänpäj kepma Jesutä kumbuko unitä päbä kepma 50 ude täreṅjirän Juda täṅo orekirit kubä wäpi Pentikos ahänkuk. Ahänjirän Jesuta nadäkinik tänpäni ämawebe yot kubä-kengän irirä imaka kubä ahäj yämiṅjirän nadänkuṅ; ² Pengänä mämä taṅi pähap kubä, mäniṭ mämä pähap ude kunum gänaṭ naniktä yot itkuṅ-ken u ahänkuk. Ahänjirän nadänpäṅ dapun tänpäj yabänkuṅ; ^{3t} Imaka kubä kädäp mebet udewani unitä imätkaṭ äma kubäkubä terak iṅi yäpmäj kuṅjirä. ^{4u} Iṅjirä Ekäni täṅo Munapiktä ämawebe kubäkubä terak äronkuk. Munapiktä ämawebe terak äronkaṭ meni tänpidäm taṅjirän uterakgän man kotäk mebäri mebäri yänkuṅ.

⁵ Kadäni ukengän Juda ämawebe Anutu oraṅ imani mäyap kome uken-uken naniktä abä Jerusalem yotpärare-ken itkuṅ. ⁶ Itkaṭ mämä pähap u

^q 1:22 Jon 15:27 ^r 1:24 Jon 2:25 ^s 2:1 Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 ^t 2:3 Mat 3:11

^u 2:4 Apos 4:31; Apos 10:44-46; Apos 19:6; Mak 16:17

nadänpänjä Munapiktä äpä mämä täņkuk-ken ugän abä tokņeņ moreņkuņ. Abä tokņeņ moreņpän nadäņkuņ; Jesuta nadäkinik täņpani ämawebe tä ämawebe päke äbuņo unitäņo man kotäk iniken iniken terak yänjirä nadänpän-nadäwä inide kubä täņkuk. ^{7v} Nadänpän-nadäwätäk pähap täņpän jäkjäk yänkuņ. Jäkjäk yänpän yänkuņ; Ai! Äma ŋowä Galili komeken nanikgän. ⁸Upänkaņ jide täņpän nininken nininken man terak yänjirä nadäkamän? Ninä kome kubäken nanikgän nämo. ^{9-10w} Nin ätu Patia nanik, ätu Midia nanik, ätu Elam nanik, ätu Mesopotemia nanik, ätu Judia nanik, ätu Kapadosia nanik, ätuwä Pontus nanik, ätu Esia nanik, ätu Frikia nanik, ätu Pamfilia nanik, ätu Isip nanik, ätu Libia kome Sairini yotpärare-ken nanik, ätu Rom nanik yäk. ¹¹Rom nanik uwä Juda äma bureni ba äma ätu Juda nanik täņo kädet iwarani. Täņpän äma ätu Krit nanik, Arebia nanik yäk. Ninä kome uken-uken nanik upänkaņ äma itkaņ ŋo Anutu täņo täktäki inipärik kubä unitäņo manbiņam nininken nininken man terak yänhäņjirä nadäkamän! yäk. ¹²Ude yänpän kikņutpän-nadäwätäk bumta täņkuņ. Nadäwätäk täņpän ini-tägän man yänpän-nadäk ŋode täņkuņ; Wära! ŋo jide ahätäk? ¹³Ude yänjirä äma ätutä yänjärok man ŋode yänkuņ; Ude nämo! yäk. U wain ume taņi naņpän nadäk-nadäki paoräkaņ man ŋo yäkaņ yäk.

Pitatä man mebäri yänhäņpän yäwetkuk

¹⁴Ude yänjirä Pitakät noriye 11 ämawebe inamiken akuņpän Pitatä gera terak ŋode yäwetkuk; Juda nanik in ba ämawebe päke uken-uken nanik äbäņo Jerusalem yotpärare-ken itkaņ ŋo in juku peņjirä imaka ahätäk ŋonitäņo mebäri täwera nadäwut; ¹⁵In äma itkamän ŋo wain ume naņkaņ täņguņguņ täkamän yän nadäkaņ, upänkaņ nämoinik yäk. ^{9'}kirok tamimaņ apiinik täyak ŋopänkaņ jide täņpän täņguņguņ täkamän? ¹⁶Nadäkaņ? Imaka ahänjirän käkaņ ŋonita profet biani kubä wäpi Joeltä ŋode yänhäņkuk;

- ¹⁷ *Anututä ŋode yäyak; Tärektärek kadäni-kenä Munapikna ämawebenaye kuduptagänta kireņ yämiņjira kudän mebäri mebäri api pewä ahäneņ yäk.
Äpetjiye nanaktä näkņo mena jinom yäpmänpän api yänhäk täneņ.
Ba gubaņitä kudän kudupi ayäbu ude api käneņ,
Ba ämawebe tägawanitä näkņo kudän döpmonken api yabäk täneņ.*
- ¹⁸ *Bureni, kadäni uken näkņaken Munapik epän ämawebenaye terak imaka, api piņ yäbaret yäk.
Piņ yäbarira unitä mena jinom yäpmänpän api yänhäk täneņ yäk.*
- ¹⁹⁻²⁰ *Täņkaņ Ekäni täņo kadäni pähap, iniken mebäri säkgämän kwawak pewän ahäwayäņ täyak u nämo ahänjirän näk kudän kudupi mebäri mebäri kunum gänaņ ba kome terak api pewa ahäneņ yäk.*

^v 2:7 Apos 1:11 ^w 2:9 2Ti 1:15

Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahänej yäk. Edaptä bipmän urani api täñpek. Ba komepaktä nägätgämän ude api peñyänjeweke.

12^x *Kadäni uken äma kubätä Ekänitä täñkentäj namän yänkañ gera yänjirän Ekäni uwä imagutpäñ tewän inita biñam api irek yäk.*

Jol 2:28-32

22^y Ude yänpän Pitatä yäwetkuk; Eruk Isrel ämawebe, näkä man ätu täwera nadäwut; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unita täwerayäj. Anututä kehäromi iminjirän in bämopjin-ken itpäñ epän kehäromi nikek ba kudän kudupi Anutu-ken nanik täñjirän kañpäj nadänkuñ. Kudän täñkuko unitä mebärini yänahänjirän u Anututä iniñ kireñpewän äpuk yäj kañpäj nadänkuñ. 23^z Uwä Anututä nadänjirän patkuko ude, ba yänätärej imiñkuko udegän, ketjin terak äronjirän intä iwan täñ imiñkuñ. Inä Anututa nämo nadäj imanita iniñ kireñjirä päya kwaköp terak utpewä kumbuk. 24^a Upänkañ Anututä äma uwä kumbani-ken nanik äneji yäpmäj päñaku teñkuk. Anututä nadäwän patkuko ude kumäj-kumänjä äma u täga injtnañi nämo unita kumäj-kumäj täño komi pähap u ketäreñ imiñkuk. 25 Täñkañ unitagän Devittä man ñode yänkuk;

Näk Ekäni kakinik täñpäj nämo kakätäk täyat.

U kadäni kadäni dubina-ken it täyak unita imaka kubätä näk täga nämo täñpewän umuntäwet yäk.

26 *Unita bänepnatä gäripi nadänpäj menatä oretoret pähap täyak yäk.*

Ba gupna imaka, Anututä täñ namayäj täyak unitagän pidäm täyak yäk.

27^b *Tänpakañ kudupi ämaka näk nabäj äwaräkuk täñjiri kumäj-kumäj komeken itpäñ nämo api parawet yäk.*

28 *Nämoinik, gäkä irit täño kädet näwoñärenkuno unita dubika-ken itkañ bänep oretoret terak api kuñaret yäk.* *Sam 16:8-11*

29^c Notnaye, Devittä man ude yänkuko unita oranin Devit täño manbiñam kwawak ñode täwera nadäwut; U kumbänpäj äneñkuñ. Unitäño awañ uwä ninken ño pen itak yäk. 30^d Upänkañ Devit ini uwä profet itkuko unita ñode nadänkuk; Anututä oranaye äbotken nanik kubä kañ-ahäwänkañ intäjukun äma näkä itat ude irekta api tewek yäj nadänkuk. Anututä ude täkta ini wäpi terak yänkehärom täñkuko unita ude nadänkuk. 31^e Ude nadänpäj mebäri-ken umu Kristo täño

^x 2:21 Rom 10:13 ^y 2:22 Jon 3:2 ^z 2:23 Apos 4:28, 1Pi 1:20 ^a 2:24 Apos 3:15

^b 2:27 Apos 13:35 ^c 2:29 1Kn 2:10; Apos 13:36 ^d 2:30 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Sam 132:11 ^e 2:31 Sam 16:10

akukakukita yänjuk. Mebäri unita ñode yänjuk; Anututä kañ-äwaräkuk täñjirän kumän-kumän komeken itpäñ nämo api parawek yäk. ^{32f} Eruk, Jesu uwä Anututä kumbani-ken nanik yäpmäj päñaku teñjirän nin kudup dapunintä kañkumäj. ^{33*} Täñpäñ äronkuko Anutu täño keru bure kända wäpi biñam ikek itak. Itkañ Munapik ninta biñam yän nimani u Jesutä Nani-ken nanik yäpmänpäj piñ nibatak ño yäk. Piñ nibatak unitäño mebäri kañpäñ nadäkañ ño. ³⁴⁻³⁵ Täñpäkañ Devit ini uwä kunum gänäñ nämo äronkuk. Mangän ñode yänjuk;

Ekänitä näkño ekänina iwetkuk;

*Abä ketna bure kända iriri iwankaye äbot gämotka-kengän kañ
yepmañpa yäk.*

Sam 110:1

^{36h} Unita Isrel ämawebe in kudup nadäkinik ñode täñput; Inä Jesu päya kwakäp terak utkuño u Anututä iwoyänpäj Ekäni intäjukun-inik irekta teñjuk. Ba Jesu u Kristo, ämawebenaye yämagurekta iwoyäwani ubayäñ yänpäj yänkwawa tañjuk yäk.

Ämawebe mäyaptä bänepi sukureñkuj

³⁷ⁱ Täñpäkañ Pitatä man yänjuk u wä ämawebe bänepi yäpurinik täñpäpäñ Pitakät aposoro ätu ñode yäwetkuj; Eruk notniye, nin jide tänayäñ? ^{38j} Yänjirä Pitatä yäwetkuk; In kuduptagän injin injin bänepjin sukurewäkañ Jesu Kristo wäpi terak ume ärut tamijirä momijin kañ paorän yäk. Ude täñjirä Anututä Kudupi Munapik, bänep ironita api tamek yäk. ^{39k} Imata, bian Ekäni Anutunintä injinta ba nanakjiyeta ba ämawebe komeni komeni it yäpmäj kukañ u inita yämagurayäñ täyak u kuduptagän Kudupi Munapik tamikta yänkehärom tañjuk yäk.

^{40l} Pitatä man ätukät yäpurärätpäj umun man ba jukuman ñode yäwetgän täñjuk; Inä äma waki täñpani äbot ño kowata yäpnayäñ täkañ uwä yabäñ umuntañ yepmañpeñ äbänjirä tämagutnayäñ yäk. ^{41m} Täñpäkañ kepma ugän ämawebe 3000tä Pitatä Jesu täño manbiñam yäwerirän nadänpäj iyap täñjirä ume ärut yämiñirä Jesu täño äbotken yäput peñkuj. ⁴²ⁿ Ude täñpäñ aposorotä Jesu täño kädet niwetpäñ niwoñärewut yänpäj nadäkinik täñpani päke unitä ehutpäñ kepmani kepmani abä kubä-kengän it täñkuñonik. Täñpäñ bänep kubägän terak täñkentäk kowata kowata täñpeñ kuñatkañ kubä-kengän itpäñ käreğa^o nañit Anutu-ken yänpik epän täñjit täk täñkuñonik.

^f 2:32 Apos 1:8 ^{*} 2:33 Apos 1:4, 7:55-56 ^h 2:36 Apos 5:30-31 ⁱ 2:37 Luk 3:10,12; Apos 16:30 ^j 2:38 Luk 24:47; Apos 3:19 ^k 2:39 Ais 57:19 ^l 2:40 Lo 32:5; Plp 2:15
^m 2:41 Apos 2:47, 4:4; Apos 5:14 ⁿ 2:42 Apos 20:7 ^o 2:42 Kärägata yäyak uwä Ekäni täño däkum naknakta yäyak

Bānep kubāgān tānpāṅ sākgāmān itkuṅ

^{43p} Kadāni uken aposorotā kudān kudupi āmatā tānaṅi nāmo tāṅit, Anutu tāṅo kehāromi kwawak pewā ahāṅirā āmawebe māyaptā Anututa nadāwā inide kubā tāṅkuṅ. ^{44q} Tānpākaṅ nadākinik tāṅpani pāke unitā ānok kubāgān itpāṅ tuṅum imaka kudup uwā nin kuduptagān tāṅo yāṅ nadānpāṅ tāṅkentāk kowata kowata tāk tāṅkuṅonik. ⁴⁵ U komeni ba tuṅumi āma ātuta yāniṅ kireṅpāṅ moneṅ yāpmānpāṅ noripaki kubā imaka kubāta wāyākṅewānā tāṅkentāṅ imik tāṅkuṅonik. ^{46r} Tānpāṅ kepma kepma kudupi yot gānaṅ āro kubā-kengān itpāṅ Anutu inīṅoret tāṅkuṅonik. Tāṅkaṅ ketem ba kārāga uwā, yot kubākubāken penta itpāṅ bānep kubāgān peṅpāṅ oretoret terak nak tāṅkuṅonik. ^{47s} Tāṅkaṅ kadāni kadāni Anutu wāpi yānpāṅ inīṅoret tāṅkuṅonik. Sākgāmān ude kuṅarirā āmawebe kuduptā gāripi nadāṅ yāmik tāṅkuṅonik. Tānpākaṅ kepmani kepmani Ekānitā epān tāṅjirān āmawebe ātu bānep sukureṅpāṅ Anututa biṅam tānpāṅ nadākinik tāṅpanitā ābotken yāpurārāt tāṅkuṅonik.

Pitatā āma kubā yāpān tāgaṅkuk

3 ^{1t} Eruk kadāni kubāta Pita kenta Jon kudupi yot gānaṅ ārodayāṅ kuṅkumān. U Anutu-ken yāṅapik man yākyāk kadāni, 3'kirok bipāda kuṅkumān. ^{2u} Kuṅpāṅā kaṅkumān; Āma kubā, miṅitā inide kwāyāhāneṅ bāyaṅpāṅ tewani u irirān. Āma uwā kepma kepma noriyetā yāṅikṅat yāpmāṅ pāṅku kudupi yot tāṅo yāma kubā, wāpi Yāma Sākgāmān uken tek tāṅkuṅonik. Tewākaṅ āma unitā āmawebe kudupi yot gānaṅ āroṅirā yabānpāṅ moneṅta ketkewat tāṅkukonik. ³ Eruk Pita kenta Jon kudupi yot gānaṅ āroṅirān āma kwāyāhāneṅ tāṅpani unitā yabānpāṅ moneṅta yāṅapiṅkuk. ^{4v} Yāṅapiṅirān Pita kenta Jontā kaṅ tāpāneṅpāṅ Pitatā man ṅode iwetkuk; Nibā! yāk. ⁵ Yāwānā āma unitā imaka kubā kāwep namida yāṅ yākamān yāṅkaṅ dapun tāropigān yabāṅkuk. ^{6w} Tāṅjirān Pitatā iwetkuk; Nāk moneṅ nāmo upāṅkaṅ imaka kubā nākken itak u tāga gamayāṅ. Uwā ṅode; Jesu Kristo Nasaret nanik unitāṅo wāpi terak ṅode gāwetat; Gāk pidām taṅpāṅ akuṅkaṅ ku! yāk.

⁷ Ude iwetpāṅ Pitatā āma kwāyāhāneṅ tāṅpani unitāṅo kerī bure kāda iṅitpāṅ tāṅkentāṅ imiṅpāṅ pāṅaku teṅkuk. Teṅjirān uterakgān āma unitāṅo gukuri kuroṅi kehārom tāṅkuṅ. ^{8x} Ude tāṅpāṅ pidām taṅpāṅ akuṅpāṅ kuṅat yabāk-yabāk tāṅkuk. Tāṅkaṅ Pita Jon-kāt kuṅkaṅ āma unitā tāṅoret terak kumaṅ Anutu wāpi inīṅ orettāṅ kudupi yot yewa gānaṅ āroṅkuṅ. ⁹⁻¹⁰ Āma u akumaṅ kuṅatkaṅ Anutu wāpi inīṅ orerirān

^p 2:43 Apos 5:11 ^q 2:44 Apos 5:12, 6:8; Apos 4:32-35 ^r 2:46 Luk 24:53

^s 2:47 Apos 2:41, 6:7; Apos 11:21,24 ^t 3:1 Apos 10:3,9,30 ^u 3:2 Jon 9:1; Apos 14:8

^v 3:4 Apos 14:9 ^w 3:6 Apos 3:16, 4:10; Apos 16:18 ^x 3:8 Jon 5:14; Apos 14:10

ämawebetä kaŋpäj ñode nadänkuŋ; Äma ño kwäyähäneŋ täŋpani Yäma Säkgämän-ken moneŋta yänapiwani ukeŋo! yäk. Ude kaŋpäj nadäwä inide kubä täŋpöpäj jäkjäk yänkuŋ.

Pitatä kudupi yot gänaŋ manbiŋam yänahänkuk

¹¹Tänpökaŋ ämawebe päke u biŋam u nadänkaŋ kikuŋutpäŋ bäräŋeŋ kumaŋ kudupi yot täŋo bägup moräki wäpi Solomon täŋo bägup, Pita Jontä itkumän-ken u kuŋpäj kaŋkuŋ; Äma kwäyähäneŋ täŋpani unitä Pita kenta Jon kerigän yäpmän wädänkaŋ irirän. ¹²Ämawebetä bäräŋeŋ äbänjirä yabänpäj Pitatä yäwetkuk; Isrel ämawebe, imaka dapunjin-ken ahätak ñonita imata kikuŋutpäŋ-nadäwätäk täkaŋ? Ba dapun taŋi imata nibäkaŋ? In nekta ñode käwep nadäkaŋ; Iniken kehäromi terak, ba ini äma siwoŋi unita äma ño yäpän tägawöpäj tewän kuŋatak ño. Ude nämo! ¹³^y Oranin Abraham, Aisak ba Jekop täŋo Anututä epän ämani Jesu unita wäpi biŋam ärowani imiŋkuk. Imiŋkuko upänkaŋ inä äma u iwan keru terak teŋkuŋ. Täŋpökaŋ kadäni Pailattä jop tewa kwän yän yänjirän intä nämoinik yän yänpäj Jesuta mäde ut imiŋkuŋ. ¹⁴Jesu u kudupi, siwoŋi-inik upänkaŋ intä unita bitnäŋpäj Pailat iweröpäj äma kumän-kumän urani kubä jop tewän kuŋkuk yäk. ¹⁵^z Bureni! Inä irit täŋo mäheŋi urä kumbukopäj Anututä kumbani-ken nanik yäpmän päŋaku kwawak peŋjirän kaŋkumäŋo u täwet ahäkamak yäk. ¹⁶Tänpökaŋ Jesu u, unita nadäkinik täŋpäj wäpi biŋam kehäromi terakgän äma intä kaŋpäj nadäwani ñokeŋo tägatak yäk. Bureni, nadäkinik Jesutä pewän ahäk täkaŋ unitä äma dapunjin-ken itak ño yäpän tägakaŋ.

¹⁷^a Upänkaŋ notnaye, in ba watä ämajiyetä mebärini nämo nadäwä tärewöpäj Jesuta kädet ude täŋ imiŋkuŋ yän nadätat. ¹⁸^b Ude täŋkuŋo upänkaŋ ñode nadäwut; Anututä bian profet kudup meni terak iniken iwoyäwani Kristotä komi nadänpäj api kumbek yän yänahäk täŋkuk. Eruk, kudän intä täŋ imiŋkuŋo uterak Anututä täŋpewän iniken man biani u bureni ahänkuk. ¹⁹^c Unita in bänep nadäk-nadäk waki u mäde ut imiŋpäj bänepjin sukureŋpäj Anutu-ken kut! Ude täŋjirä Anututä momijin täga api ärut tamek yäk. ²⁰Ba Ekäni ini uwä bämopjin-ken it tamiŋpäj api täŋpidäm taŋ tamik täŋpek. Ba Jesu, Anututä äma in wakiken nanik tämagutta bian iwoyän tamiŋkuko u imaka, api tamek yäk. ²¹Tänpökaŋ apiŋowä Jesu kunum gänaŋ itkaŋ kadäni Anututä imaka imaka kudup täŋkodak takta peŋkuko, kadäni unita itsämänktak. Kadäni unita bian Anututä iniken profet kudupiniye u meni terak yänahänkuk. ²²^d Täŋpökaŋ bian profet udewani kubä wäpi Moses unitä ñode yänkuk;

^y **3:13** Kis 3:6,15; Mat 22:32; Luk 23:13-25; Apos 2:23, 7:32 ^z **3:15** Apos 1:8, 2:36; Apos 4:10 ^a **3:17** Luk 23:34, 1Ti 1:13 ^b **3:18** Luk 24:27 ^c **3:19** Apos 2:38
^d **3:22** Lo 18:15,18-19; Apos 7:37

Anutu Ekänijin unitä notjinpak kubä profet näk ñodewani ahäkta api iwoyäwek yäk. Äma u ahänpän man kädet täwerirän nadänpän inä unitäño meni jinom ugän kañ iwarut yäk. ²³Tän, äma kubätä profet unitäño mani nämo buramiwayän täko uwä Anututä yäpmän daniñpän inigän tewän pänku kumänpän paotinik api täñpek yän yänjuk.

²⁴Bureni, profet biani Anutu täño manbiñam yänjahäk täñkuño u, Samuel-ken yäput peñkañ u mädeni-ken profet ätu ahän yäpmän äbuño u kuduptagäntä äma udeyani kubä kome terak api ahäwek yän yänjuk. Eruk bian ude yänkuño kadäni u ahätak ño yäk. ²⁵^e Imaka tägatäga Anututä tamikta profet meni terak yänkehärom täñpän oraniye-kät topmäk-topmäk kubägän täñkuko, in u yäpmäkta biñam täkañ yäk. Nadäkañ? Anutu uwä orajin pähap Abraham ñode iwetkuk; Gäkño orañka kubä terak ämawebe äbot komeni komenita iron pähap api täñ yämet yäk. ²⁶^f Eruk, Anututä epän ämani u iwoyänpän iniñ kireñpewän kome ño terak inken jukun ahänjuk. Epän ämani uwä Abraham ba profet ätutä ude api ahäwek yän bian yänkuño ude. Täñpäkañ iron pähap api täñ yämet yän Abraham iwetkuko u ñode; In kubäkubätä kädet wakiwaki u peñpän bänepin sukurewut yänpän täñkentän tamikta epän ämani u tewän äpuk yäk.

Pita kenta Jon komi yotken yepmanjuk

4 ¹^s Eruk Pita kenta Jon ämawebe manbiñam yäwerirän bä mop äma ätukät äma Satyusi äbotken nanikkät kudupi yot täño watä äma unitäño intäjukun äma unitä ahän yämiñkuñ. ²⁻³^h ⁱ Äma yarä uwä ämawebe manbiñam ñode yäwet täñkumäno unita kokwawak nadän yämiñkuñ; Jesu uwä kumbani-ken nanikpän kodak täñpän akuñkuko unita ämawebe kumbani udegän api kodak täñpeñ akuñ moreneñ. Man ude yäwerirän nadänpän Pita kenta Jonta kokwawak nadänpänä manken yepmanayän nadänkuñopän kome bipänpän kwep kañ yänpän yepmäñitpän jop komi yotken pänku yepmanpä patkumän. ⁴^j Ude täñkuño upänkañ ämawebe mäyaptä Jesu täño manbiñam nadän moreñpän Jesuta nadäkinik täñ imiñkuñ. Täñpäkañ kepma uken ämawebe mäyap-inik Jesuta nadäkinik täñpän Jesu täño äbotken yäput-peñirä äbot u 5,000 ude täñkuk. Täñpäkañ äbot 5,000 uwä äma ekäni-gänpän daniwani, webe ironikät nämo.

Pita kenta Jon manken itkumän

⁵Eruk patkuño yänewänä Juda äma ekäni ekäni, ba watä ämakät Parisi äma unitä Jerusalem yotpärare-ken käbeyä täñkuñ. ⁶Käbeyä

^e 3:25 Stt 22:18; Gal 3:8 ^f 3:26 Apos 13:46 ^g 4:1 Luk 22:4,52 ^h 4:2 Apos 23:8

ⁱ 4:3 Apos 3:1 ^j 4:4 Apos 2:41

tänjkuŋo uwä bämop äma intäjukun tänpani wäpi Anas, Kaifas, Jon, Aleksada ukät nägät moräkiye ätukät käbeyä bok tänjkuŋ. ^{7^k} Käbeyä tänpän Pita kenta Jon u yän-yäkŋat päbä yepmanpän yäwet yabänjkuŋ; Ek imataken kehäromi upän yäpmänjkaŋ imaka u tänjkumän? Ba netä wäpi terak tänjkumän?

^{8^l} Eruk, Kudupi Munapiktä Pita uwäk tänjirän ŋode yäwetkuk; Isrel ämawebe täŋo äma ekäni ekäni ba watä äma, ⁹in nektä äma kwäyähäneŋ tänpani tänjentän iminjumäko unita yänpän ba niwet yabäkaŋ? Ba jide tänpän äma unitä tägaŋpeŋ kuŋkuko unita nadäna yänpän yäkaŋ? ^{10^m} Mebäri unita nadänayän yäwäwä in ba Isrel ämawebe kudup ŋode täwera nadäwut; Jesu Kristo, Nasaret nanik u wäpi terak äma kwäyähäneŋ tänpani u tägaŋpeŋ akumaŋ kuko apiŋo injamjin-ken itak ŋo yäk. Tänpäkaŋ Jesu u intä bian injipän päya kwakäp terak utkuŋ. Täjkuŋo upänkaŋ Anututä kumbani-ken nanikpän äneŋi yäpmän pänjaku teŋkuko kodak itak yäk. ^{11ⁿ} Jesuta man ŋode kudän täwani pätak;

Bek yot tänpanitä kawä wawäpän manpä kuŋkuŋo upänkaŋ apiŋo bek bämopi kehäromi intäjukun ude itak. Sam 118:22

Eruk bek bämopi u Jesu. ^{12^o} Nadäkaŋ? Kome terak nanik äma kubätä waki kerik-ken nanik täga nämo api nimagurek. Nämoinik! Jesu u kubägänpän komen ämawebe nin nimagurekta iniŋ kirewani.

Äma täŋo man nämo buramine

¹³Pitätä ude yänjirän äma ekäni ekäni unitä nadäwätäk pähap tänjkuŋ. Pita kenta Jon uwä nadäk-nadäk yot gänaŋ nämo ärowani. U äma jopigän upänkaŋ umunkät nämo, man kehäromigän yänjahänjirän yabänpän-nadäwä inide kubä tänjkuk. Tänpän bian yarä uwä Jesu-kät kuŋarirän yabänjkuŋo upän nadänpewä kuŋkuk. ¹⁴Tänpäkaŋ äma kwäyähäneŋ tänpani u imaka, gupi tägaŋkuko u bok wädänjirän yabänpän kowata man kubä yäwetta wäyäkŋewä wawäpän penkuŋ.

¹⁵Kowata yäwetta wäyäkŋewä wawäpän Pita kenta Jon yän-yäwat-pewä käbeyä penpän yäman pänku irirän inigän itkaŋ ŋode yänpän-nadänjkuŋ; ^{16^p} Nin äma yarä ŋonita jide tänayän? Kudän kudupi inipärik kubä tänjirän Jerusalem naniktä biŋam kudup nadän morekaŋ yäk. Unitä nintä nämo tänjkumän yän äwo täga nämo yäne. ¹⁷Man unitä komeni komeni kuŋat morenjirän kudup nadän moreneŋo udetä äma yarä u umun man yäwetpena äma unitäŋo wäpi terak ämawebe wari yänjahänpän yäwetdentawä yäk. ^{18^q} Eruk, ude yänpän Pita kenta

^k 4:7 Mat 21:23 ^l 4:8 Mat 10:19-20 ^m 4:10 Apos 3:6,13-16 ⁿ 4:11 Mat 21:42
^o 4:12 Mat 1:21 ^p 4:16 Jon 11:47 ^q 4:18 Apos 5:28,40

Jon yānpewā äbānpāḡ ḡode yāwetkuḡ; Ek Jesu wāpi terak āma āneḡi yāwetpāḡ yāwoḡārek nāmoinik tādeḡ yāk. ¹⁹ Ude yāḡirā kowata ḡode yāwetkumān; Injin kaḡpāḡ nadāwut yāk. In tāḡo man buramiḡkaḡ Anutu tāḡo man pekta Anututā nadāwān tāḡawek ba nāmo? ²⁰ Imaka kaḡpāḡ nadāk tāḡ yāpmāḡ äbumāko u kābop tāḡa penaḡi nāmo yāk. ²¹⁻²² Ude yāwānā eruk Juda āma ekāni ekānitā āma yarā u bārāpi u ba u yāmikta nadāk kubā nāmo yāpuḡo unita āneḡi jop yājiwāt-inik tāḡpāḡ peḡ yāwetpewā kuḡkumān. U imata, āma kwāyāhāneḡ tāḡpani u tāḡawani bumik, obaḡ 40 ude irepmiranipāḡ yāpān tāḡaḡkuko unita āmawebe pāke unita kaḡpāḡ nadāḡkuḡ; ḡḡowā Anutu-ken nanik kudān kudupi kubā yāḡ nadāḡpāḡ Anutu iniḡoret tāḡkuḡ.

Anutu tāḡo äboriyetā Anutu-ken yāḡapiḡkuḡ

²³ Eruk, Pita kenta Jontā ekāni ekāni tāḡo kābeyā-ken naniktā äpāmaḡ äbot tāḡpani noriye-ken kuḡkumān. Tāḡpāḡ bāmop āma intājukun tāḡpani-kāt Juda tāḡo ekāni ekānitā man yāwetkuḡo u kumān yāwetkumān. ²⁴ Yāwerān nadāḡpāḡ bānep nadāk-nadāki kubā-kengān peḡpāḡ Anutu-ken oretoret terak ḡode yāḡapiḡkuḡ; Ekāni pāhap, ḡāk kunum, kome, ḡwāḡu pāhap ba imaka mebāri mebāri uterak itkaḡ u kudup yāḡiri ahāḡkuḡ. ²⁵ Tāḡpākaḡ Kudupi Munapikka iniḡ kireḡpewi unitā oranin pāhap Devit, watā āmaka meni tāḡpidām taḡirān man ḡode yāḡkuk;

Äma äbori äbori imata kokwawak taḡi nadāk tākaḡ?

Ba ima mebārīta tāḡpāwak tākta man topmāk tākaḡ? Upāḡkaḡ tāḡa nāmo api tāneḡ.

²⁶ *Tāḡpāḡ komeni komeni tāḡo intājukun āmatā kābeyā tāḡpāḡ Ekāni ba iwoyāwani Kristota iwan tāḡ yāmikta man yāḡpāḡ-nadāk tāk tākaḡ.*

Sam 2:1,2

²⁷ O Anutu, Devit tāḡo man uwā bureni ahāḡkuk. Jerusalem yotpārare ḡoken Herot kenta Pailat-kāt Isrel āma ätu, ba ḡuḡ äbotken nanik ätu unitā kudupi epān āmaka Jesu iwoyāḡkuno u utta kābeyā tāḡpāḡ man topuḡ. ²⁸ Tāḡpākaḡ ḡākḡaken nadāk-nadākka ba kehāromikatā ude kaḡ ahāwān yāḡ tawaḡ bian peḡkuno udegān iwatpāḡ tāḡkuḡ. ²⁹ Unita Ekāni, umun man āmatā niwet tākaḡ u yabāḡpāḡ-nadāḡpāḡ watā āmakaye nin ḡo tāḡpidām taḡ nimiḡiri manka bātakigān yāḡahāk tākāna! ³⁰ Tāḡpākaḡ kehāromika kaḡ niwoḡāre. ḡāk ketkatā kāyām ikek yāpmāḡ pāḡaku kaḡ yepmaḡ. Ba kudupi epān āmaka Jesu u wāpi terak kudān kudupi mebāri mebāri kaḡ tā.

^r 4:19 Apos 5:29 ^s 4:24 Kis 20:11; Neh 9:6; Sam 146:6 ^t 4:27 Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Apos 3:13 ^u 4:28 Apos 2:23 ^v 4:29 Efe 6:19

^{31 w} Eruk, yāņapik man ude yāņpāņ irirā yot kābeyā itkuņo unitā kwaiņkuk. Tāņpākaņ Kudupi Munapiktā ābot tāņpani u kudup uwāk tāņjirān u punin terak Anutu tāņo man gwāk pimiņpāņ bātakigān yāņahāk tāņkuņ.

Ābot tāņpanitā bānep kubāgān terak kuņatkuņ

^{32 x} Tāņpākaņ nadākinik tāņpani kuduptagān bānep kubāgān peņkuņ. Tāņpāņ imaka pat yāmiņkuņo u nākņo-gākņo yāņ nāmo yāņkuņ. Nāmo, imaka kudup pat yāmiņkuņo u nin kudup tāņo yāņ yāk tāņkuņ. ^{33 y} Tāņpākaņ aposoroniyetā Ekāni Jesu kumbani-ken naniktā akuņkuko unitāņo manbiņam man ba kudān kehāromi terak yāņahāņ yāpmāņ kuņkuņ. Tāņjirā Anutu tāņo orakorakitā bāmopi-ken taņi tokņeņ patkuk.

^{34 z} U bāmopi-ken kubātā jāwāri nāmo kuņatkuņ. Epān tobāt ba tuņum ikek itkuņo u āmata yāmiņpāņ moneņ yāpuņ. ³⁵ Moneņ yāpmāņpāņ aposorota yāmiņjirā yāpmāņ daniņpāņ noriye ātu ketem tuņumta wāyākņek epān tāk tāņkuņo uterakgān yāmik tāņkuņonik.

^{36 a} Tāņpākaņ ābot u gānaņ nanik āma kubā wāpi Josep, Livai ābotken nanik kubā, kome tāpuri kubā wāpi Saiprus u nanik. Tāņkaņ aposorotā wāpi kubā Banabas yāņ iwetkuņ. U ninin man terak āma bānep tāņpidām tāwani. ³⁷ Tāņpākaņ āma unitā epāni tobāt yāniņ kireņpāņ moneņ yāpmāņpāņ aposorotā yāpmāņ danikta kudup peņkuk.

Yanāpi yarātā tāņyākņarani tāņkumān

5 ¹ Tāņ, ābot tāņpani u gānaņ nanik yanāpi yarā wāpi Ananias Safaira u imaka, epān tobāri āmata yāniņ kireņpāņ moneņ yāpumān. ^{2 b} Ude tāņpāņ Ananias yanāpi bānep kubāgān peņpāņ Ananiastā moneņ morāki inita kābop peņkaņ morāki yāpmāņ pāņku aposoro kerik-ken peņkuk. ^{3 c} Eruk ude tāņjirān Pitatā Ananias iwetkuk; Gāk imata bānepka-ken Satan yāņikņat pābā tewi irirān epān tobātka terak moneņ yāpuno unitāņo morāki gākņata kābop peņkun? U Kudupi Munapik tāņikņarani tāyan! ⁴ Nadātan? Nin nāmo peņ gāwetkumāņ. Gākņaken gārip terak epān tobātka āmata yāniņ kireņpāņ moneņ yāpun. Ba moneņ yāpuno u imaka, gākņata biņam unita moneņ upāņ imaka u ba u tāņpayāņ nadāņpāņ tāga tāņpen yāk. Upāņkaņ imaka nāmo tānaņi tākta imata nadāņkun? Nadātan? U nin nāmo tāņ-nikņatan, u Anutu tāņikņatan yāk. ⁵⁻⁶ Pitatā man ude yāņjirān nadāņpāņ uterakgān Ananias Pita dubini-ken kumāņpāņ maņ patkuk. Kumāņpāņ parirān āma gubaņi gubaņitā manbiņam u nadāņpāņ bārāņeņ ābā Ananias tektā uwāk tāņpāņ yāpmāņ pāņku āneņkuņ. Ude tāņjirā āmawebetā umuri ahāņkuko unitāņo manbiņam nadāņpāņ umun pāhap tāņkuņ.

^w 4:31 Apos 2:4 ^x 4:32 Apos 2:44 ^y 4:33 Apos 2:47 ^z 4:34 Apos 2:45

^a 4:36 Apos 11:22-26; Apos 13:2-3 ^b 5:2 Apos 4:34-35 ^c 5:3 Jon 13:2

7Tānpāŋ 3 auas ude tāreŋirān Ananias webeni, āpitā kumbuko u nāmo nadānkaŋ Pitaken kuŋkuk. 8Pānku kawān Pitatā iwetkuk; Ek moner, epān tobāt terak yāpumāno u kudup nimimān ba nāmo? Yāwānā Safairatā iwetkuk; Ei, u kumān tamimāk yāk. 9Ude yāwānā Pitatā iwetkuk; Etāŋ, ek imata bānep kubāgān tānpāŋ Ekāni tāŋo Kudupi Munapik tāŋjkuŋarani tāmān? Iŋo yabā! Āma āpka yāpmāŋ pānku āneŋpeŋ ābā yāma-ken itkaŋ ŋo yāk. Gāk imaka, udegān yāpmāŋ pānku ānenayāŋ yāk. 10Pitatā man ude yāŋirān uterakgān Safaira Pita dubini-ken kumānpāŋ maŋ patkuk. Kumānpāŋ parirān āma gubaŋi gubaŋi ukeŋonitā āneŋi ābā kaŋpāŋ komegup yāpmāŋ pānku āpi dubini-ken āneŋkuŋ. 11Ude tāŋirā āmawebe ābot tāŋpani kuduptagān ba āmawebe gāgāni ātu manbiŋam u nadānkuŋo unitā bumta umuntaŋkuŋ.

Aposorotā kudān kudupi pewā ahāŋkuŋ

12^d Tānpākaŋ kadāni uken aposorotā kudān kudupi mebāri mebāri āmawebe bāmopi-ken pewā ahāŋkuŋ. Tānpāŋ aposoro-kāt nadākinik tāŋpanitā kudupi yot yewa gānaŋ āronpāŋ bāgup kubā wāpi Solomon tāŋo bāgup uken ānok kubāgān itpāŋ kābeyā tāk tāŋkuŋonik. 13Tāŋirā āmawebe gāgānitā nadākinik tāŋpanita bānep tāga nadāŋ yāmik tāŋkuŋopāŋ umuntaŋpāŋ bok nāmo it tāŋkuŋonik. 14^e Upānkaŋ kepma kepma āma māyaptā Ekānita nadākinik tānpāŋ nadākinik tāŋpani ābot ukāt yāpurārātpāŋ ānok pāhap kubāgān tāŋkuŋ. 15Tānpākaŋ biŋam nadānpāŋ āmatā noriye kāyām mebāri mebāri nitek yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋkuŋ. Edaptā Pita terak yāpurirān wāranitā kāyām ikek uterak kuŋirān kaŋ tāgawut yānpāŋ kādet gāgāni-ken bukā ba gāraŋ terak yepmak tāŋkuŋonik. 16^f Ba āmawebe ānok pāhap yotpārare tāpuri tāpuri Jerusalem dubini-ken naniktā noriye kāyām ikek ba mājotā magārani yāŋ-yākŋat yāpmāŋ ābuŋ. Tāŋirā aposorotā u kudup yāpā tāgaŋkuŋ.

Juda āmatā aposorota iwan tāŋ yāmiŋkuŋ

17^g Aposorotā ude tāŋirā bāmop āma intājukun tāŋpani-kāt noriye Satyusi ābotken nanik unitā yabānpāŋ ninpāŋ nirepmitkaŋ yāŋ nadānpāŋ kokwawak pāhap nadāŋ yāmiŋkuŋ. 18Ude tānpāŋ aposoro u yepmāŋitpāŋ yotpārare unitāŋo komi yotken yepmaŋkuŋ. 19-20^h Tānpākaŋ bipani ugān Ekāni tāŋo aŋero kubātā ābā yāma dātpāŋ aposoro u yāŋ-yākŋat yāpmāŋ yāman āpmonpāŋ ŋode yāwetkuk; In kudupi yotken kuŋpāŋ āmawebe irit kuŋat-kuŋat kodakita manbiŋam kudup yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋput yāk. 21Yāwerānā mani buramiŋpāŋ kome yāŋeŋirān kudupi yotken pānku aŋerotā yāwetkuko udegān Anutu tāŋo manbiŋam āmawebe yāwetpāŋ yāwoŋāreŋkuŋ.

^d 5:12 Apos 2:43, 14:3 ^e 5:14 Apos 2:41, 21:20 ^f 5:16 Mak 6:56; Apos 19:11-12

^g 5:17 Apos 4:1-2,6 ^h 5:19 Apos 12:7-10

Yäwetpäñ yäwoñärek täñ irirä käbeyä yot kubäken bämop äma intäjukun täñpani-kät noriye ätu unitä yäñpewä Juda äma ekäni ekäni ba watä äma kudup äbäkañ käbeyä tañi täñkuñ. Käbeyä täñpäñ aposoro yäñ-yäkñat yäpmänj äbäka komi äma ätu yäwet-pewä komi yotken kuñkuñ. ²² Komi yotken kuñpäñ aposorota wäyäkñewä wañkuñ. Wäyäkñewä wawäpäñ äneji äyänjutpeñ päñku käbeyä täñkuñ-ken ahäñpäñ yäwetkuñ; ²³ Aposoro komi yotken nämo itkañ! Nin kumäño u yäma kehäromi-inik täñ-täpänewani irirän watä ämatä watä irirä yabämänj. Täñpäkañ yäma dätpäñ gänañ unu kubä nämo kamänj yäk. ²⁴ Ude yänjirä kudupi yot täño watä äma unitäño intäjukun ämakät bämop äma intäjukun täñpani unitä nadänpäñ-nadäwätäk pähap täñpäñ yänkuñ; Jide ahätäk?

²⁵ Nadäwätäk ude täñ irirä äma kubätä äbäñpäñ yäwetkuk; Ai, nadäwut! Äma komi yotken yepmañkuño ukeñowä kudupi yotken kuño ämawebe yäwetpäñ yäwoñärek epän täñ itkañ yäk. ²⁶ ⁱ Ude yäwänä kudupi yot täño watä äma unitäño intäjukun ämatä noriye yämaguränkañ päñku aposoro yepmäñitpäñ käbeyä-ken yäñ-yäkñat yäpmänj äbuñ. Komi nämo yämiñkuñ. Jop yäñ-yäkñat yäpmänj äbuñ, ämawebetä mobätä nidäpneñ yäñ nadänpäñ.

Aposoro umunkät nämo kuñatkuñ

²⁷ Yäñ-yäkñat yäpmänj käbeyä tañiken äbäñpäñ Juda äma ekäni ekäni injamiken yepmañkuñ. Yepmañjirä bämop äma intäjukun täñpanitä ñode yäwet yabäñkuñ; ²⁸ ^j Nadäwut! Nin äma u wäpi terak ämawebe yäwetpäñ yäwoñärekta yäjiwät man kehäromi-inik täwetkumäño u nämo nadäñkuñ ba? Upäñkañ täkañ ño kawut yäk. In nintäño man irepmitpäñ manbiñam yänahäntäj kuñjirä Jerusalem komeken nanik ämawebe kudup nadäj morekañ yäk. Ba ugän nämo. Äma unitäño kumäk-kumäki nintä terakgän wohutta ehurani täk täkañ!

²⁹ ^k Ude yäweränä Pitakät aposoro ätutä yänkuñ; Ude nämo! Äma täño man buramiñkañ Anutu täño man mäde utnañi nämo pätak yäk. ³⁰⁻³¹ ^{l m} In Jesu u päya kwakäp terak bureni utpewä kumbuk. Upäñkañ oranin täño Anututä kumbani-ken nanikpäñ wädäj tädot päro ini keru bure kända wäpi biñam ikek teñkuko itak yäk. Äma u Anututä intäjukun äma ärowani ba waki keru-ken nanik nimagurani wäp ude imiñkuk. Täñpäkañ äma unitä täñkentäj yämiñjirän Isrel ämawebetä kädet wakiwaki peñpäñ bänep sukureñjirä momini api peñ yämek yäk. ³² ⁿ Imaka imaka äma uken ahäj imiñkuño u dapunintä yabäñitna ahäñkuñ. Täñpäñ äma unitäño manbiñam uwä Kudupi Munapiktä täñ-mehamtañ nimiñjirän

ⁱ 5:26 Mat 14:5 ^j 5:28 Apos 4:18; Mat 27:25 ^k 5:29 Apos 4:19 ^l 5:30 Apos 3:15

^m 5:31 Apos 2:33-34; Efe 1:20; Hib 2:10, 12:2 ⁿ 5:32 Apos 1:8

yānjahāk tākamāŋ. Nadākaŋ, Kudupi Munapik u āmawebe Anutu tāŋo mani buramik tākaŋ unita yāniŋ kirewani.

³³ ° Aposorotā man ude yānjirā nadāŋpāŋ Juda āma ekāni ekānitā kubiri pāhap nadāŋpāŋ man topmāŋpāŋ kumāŋ-kumāŋ kaŋ dāpna yāŋ yāŋkuŋ. ³⁴⁻³⁵ P Man ude yāŋ irirā ukāt nanik kubā wāpi Gamalieltā noriye iŋamiken akuŋkuk. Gamaliel uwā Parisi āma tāŋo Baga man yāwoŋārewani āma kubā. Āmawebe kuduptā Gamaliel u oraŋ imik tāŋkuŋonik. Eruk, Gamalieltā akuŋpāŋ kudupi yot tāŋo watā āma yāwerān aposoro yāma-ken yepmaŋpā irirā noriye ŋode yāwetkuk; Isrel āmanaye, in āma ābot ŋo kādet kubā yāwoŋārena yāŋpāŋā ket nadāwā tumbākaŋ kaŋ tāŋput yāk. ³⁶ q Āma kubā wāpi Teudas unitā bian tāŋkuko ukeŋo nadākaŋ? Uwā inita nāk wāpna biŋam ikek yāŋ yānjirān āma 400 udetā mani buramik tāŋkuŋonik. Tāŋpākaŋ gapmantā kumāŋ-kumāŋ urirā āma ukāt irani umuntaŋpāŋ kuŋtāŋpā kuŋkuŋ. Ude tānjirā unitāŋo wāpi biŋam kwawak itkuko u paotkuk. ³⁷ r Ba ātu itkaŋ gapmantā āma danik-danik kadāni-ken āma Galili komeken nanik kubā wāpi Judas, unitā gapman yāwat kirekta āma ātu yāmagurānkaŋ āmik pewā ahāŋkuŋ. Tāŋpākaŋ gapmantā Judas urirā noriyetā kuŋtāŋpā kuŋkuŋ. ³⁸ Unita ŋode tāwera nadāwut; Āma ābot ŋo imaka kubā nāmoinik yāwoŋārene. Yāniŋ kireŋpena jop kut yāk. Nadākaŋ? Kādet jide iwāt tākaŋ uwā āma tāŋo nadāk-nadāk terak iwāt tākaŋ u tāŋpāwā ini jop tāga api paorek yāk. ³⁹ Upāŋkaŋ Anutu tāŋo nadāk-nadāk terak tāk tākaŋ u tāŋpāwā tāga nāmo api yāniŋ bitnāneŋ yāk. Anutu iwan tāŋ imineŋo udetā! yāk.

⁴⁰ s Gamalieltā ude yānjirān Juda āma ekāni ekāni kābeyā tāŋkuŋo unitā man yāŋkuko u buramiŋpāŋ yāŋpewā aposoro yāman kuŋkuŋo u āneŋi yot gānaŋ āroŋkuŋ. Āroŋirā komi āma yāwerā pārip-pāripta dāpmāŋpāŋ Jesu wāpi terak man nāmo yānjahākta yāniŋ bitnāŋkuŋ. Ude tāŋpāŋ yabā kātāŋpewā āpāmaŋ kuŋkuŋ. ⁴¹ t Tāŋpāŋ aposorotā Juda tāŋo āma ekāni ekāni u yepmaŋpeŋ oretoret terak kuŋpāŋ ŋode yāŋtāŋ kuŋkuŋ; Wisiknin, Anututā nibāwān tāgawāpāŋ nadāŋ nimiŋjirān Jesu wāpita yāŋpāŋ māyāk yāpmāŋkamāŋ! ⁴² u Tāŋpākaŋ epān tāk tāŋkuŋo u nāmo peŋkuŋ. Nāmoinik, kepma kepma kudupi yot gānaŋ ba āmawebetā yotken āroŋpāŋ Jesu tāŋo manbiŋam yāwetpāŋ yāwoŋārek tāŋkuŋ. Manbiŋam Tāga u ŋode yāwet ahāŋkuŋ; Āma Anututā āmawebe inita yāmagutta bian iwoyāŋkuko wāpi Kristo u Jesu ubayāŋ!

° 5:33 Apos 7:54 P 5:34 Apos 22:3 q 5:36 Apos 21:38 r 5:37 Luk 2:1-2

s 5:40 Apos 4:18 t 5:41 Mat 5:10-12, 1Pi 4:13 u 5:42 Apos 9:22, 17:3

Aposoro täñkentäktä äma 7 yabän ahänkuñ

6 ^{1v} Eruk kadäni uken ämawebe Jesu iwaräntäktä nadäkinik täñ imiñpäñ äbot täñpani yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ it-pewä äbot tañi täñkuk. Täñirä nadäkinik täñpani ätu Grik man yäwani, ätuwä Juda man yäwani u bämopi-ken yänjawak ahän yämiñkuk. Täñpäñ Grik man yäwanitä Juda man yäwani ñode yäwetkuñ; In kadäni kadäni ämawebe ketemta jop it täkañ u täñkentän yämik täkañ yäk. Täñkañ nin nanik webe kajat u imata nämo täñkentän yämik täkañ? ²Ude yänjirä nadänpäñ aposoro 12 unitä nadäkinik täñpani ämawebe yän-päbä äbot kubägän yepmañpäñ ñode yäwetkuñ; Nintä Anutu täño man yänjahäktä u mäde ut imiñkañ ketem yäpmän daniñpäñ yämik-yämikgän täna siwoñi nämo täñpek yäk. ^{3w} Unita notniye, in bämopjin-ken äma siwoñi kuñarani 7 ude, nadäk-nadäk täga yäpmän kuñarani ba Munapiktä uwäk täwani u yabän ahäwäkañ epän kädet udewani yabän yäwatpäñ täktä yepmana yäk. ⁴Ude täñpakañ nininä kadäni kadäni epän täk takamän ude, yänjapik man ba Anutu täño mangän api yänjahäk täne.

^{5x} Ude yänjirä ämawebe päke unitä aposoro täño man kädet unita gäripi nadänpäñ äma ñodepäñ iwoyännpäñ yepmañkuñ; Stiven, u nadäkiniki kehäromi ba Munapiktä uwäk täkinik täñpani. Kubä Filip, kubä Prokorus, kubä Nikano, kubä Timon, kubä Pamenas, kubä Nikolas. Nikolas u Antiok komeken nanik, Juda äma nämo upänkañ iniken äbekiye oraniye täño kädet peñpäñ Juda täño Anutu iniñ oretoret kädet u iwarani kubä. ^{6y} Eruk äma 7 u yabän ahänpäñ aposoro injamiken yepmañirä aposorotä Anutu-ken yänjapik man yänkañ kerä äma uterak peñpäñ yäniñ kireñkuñ.

^{7z} Täñirä Anutu täño mantä weñ patkuk. Weñ parirän ämawebe mäyaptä manbiñam u nadänkañ nadäkinik täñpäñ Jerusalem komeken nadäkinik täñpani äbot u äbä yäpurärätpäñ yäpurärätpäñ it-pewä bäräñeñ äbot tañi täñkuk. Täñirä bämop äma mäyaptä udegän Jesu täño manbiñam u nadänpäñ Jesuta nadäkinik täñ imiñpäñ Jesu täño kädet ugän iwatkuñ.

Juda ämatä Stiven manken teñkuñ

^{8a} Eruk Stivenken Anutu täño orakoraki ba kehäromitä patinik täñirän kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nitek ämawebe bämopi-ken täñkuk. ^{9b} Täñirän kañkañ Juda äma ätutä kokwawak täñpäñ Stiven-kät yän-awätkuñ. Äma uwä käbeyä yot kubä wäpi Friman käbeyä yot uken

^v 6:1 Apos 4:35 ^w 6:3 1Ti 3:7 ^x 6:5 Apos 8:5 ^y 6:6 Apos 13:3, 14:23 ^z 6:7 Apos 2:41, 16:5 ^a 6:8 Apos 2:43 ^b 6:9 2Ti 1:15

käbeyä täk tänpäni. Yänjawät irirä äma ätu Sairini, Aleksadria yotpäraren nanik ba kome taŋi yarä wäpi Silisia kenta Esia uken naniktä äbä penta itpäj yän-awätkuŋ. ^{10 c} Eruk, Stiven-kät yänjawätkuŋo upänkaŋ Kudupi Munapiktä täŋkentäj imiŋpäj nadäk-nadäk täga imiŋirän äma ekäni ekäni u Stiventä man yänjkuko u täga nämo irepmittkuŋ. ^{11 d} Ude täŋkuŋo unita käbopgän äma ätu Stiven jopman ŋode ikŋatta yän-yäkŋatpäj yämagutkuŋ; Nin Stiventä Moses kenta Anututa yänjärok man yänjirän nadäk täkamäj. ¹² Eruk äma unitä jopman ude yänjirä ämawebe jopi-jopi, ba Juda äma ekäni ekäni ba Baga man yäwoŋäremani äma unitä nadänpäj kokwawak nadänkuŋ. Täŋpäj päŋku Stiven iŋitpäj imagut yäpmäj päŋku Juda äma ekäni ekäni täŋo käbeyä taŋiken teŋkuŋ. ^{13 e} Käbeyä-ken Stiven jop ikŋatta äma ätu yepmaŋkuŋ. Täŋkaŋ Stiven imagut päŋku u tewäwä äma jopman ikŋatta yepmaŋkuŋo unitä ŋode yänkuŋ; Kadäni kadäni äma ŋo Anutu täŋo kudupi yot ba Moses täŋo бага man unita yänjärok yänjirän nadäk täkamäj yäk. ¹⁴ Ŋode yänjirän nadänkumäj yäk; Jesu Nasaret nanik unitä kudupi yot u wärämutpäj kädet nintä iwatta Mosestä niwetpäj niwoŋärenkuko u kudup awähutpäj kodaki api pewek. Ude yänjirän nadänkumäj yäk. ¹⁵ Yänjirä Juda äma ekäni ekäni itkuŋo u kuduŋtagäntä Stiven-gänpäj kaŋ-yäputkuŋ; Stiven iŋami dapun uwä aŋero iŋam dapun bumik äworeŋjirän.

Stiventä manbiŋam yänjahänkuk

7 ¹ Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun tänpäni unitä Stiven ŋode iwet yabänkuk; Man äma ŋonitä yäkaŋ ŋo bureni ba jop? ^{2 f} Yäwänä Stiventä yänkuk; Nanaye notnaye, juku peŋpäj man yäwayän täyat u nadäkot; Kadäni oranin pähap Abraham unitä Haran komeken nämo kuŋkaŋ ini komen Mesopotemia uken irirän Anutunin kehäromi mäheŋi unitä ahän imiŋkuk. ^{3 g} Ahän imiŋpäj ŋode iwetkuk; Gäk komeka kujat ŋo ba ämawebekaye yepmaŋkaŋ kome näkä gäwoŋärewayän täyat-ken u kaŋ ku yäk. ^{4 h} Ude iweränkaŋ Abraham Kaldia nanik täŋo kome u peŋpäj Haran komeken päŋku itkuk. Uken ittänŋän nanitä kumbänä Anututä äneŋi peŋ iwet-pewän kome intä itkaŋ-ken ŋo äbuk yäk. ^{5 i} Täŋpäkaŋ Anututä Abraham inita kome moräki täpuri kubä waki nämo imiŋkuk. Upänkaŋ Anututä Abraham nanak kubä nämo bäyawanipäj yänkehäromtak man ŋode iwetkuk; Gäk ba oraŋkayeta kome ŋo api taniŋ kirewet yäk. ^{6 j} Täŋpäkaŋ intäjukun, oraŋkayetä päŋku äma ätutä komeken api itneŋ yäk. Ude itkaŋ kome mäheŋ täŋo watä epän äma jopi irirä komi epän yämiŋ yäpmäj kuŋjirä obaŋ 400 ude api täreneŋ yäk.

^c 6:10 Luk 21:15 ^d 6:11 Mat 26:59-61 ^e 6:13 Jer 26:11 ^f 7:2 Stt 11:31 ^g 7:3 Stt 12:1
^h 7:4 Stt 11:31-12:5 ⁱ 7:5 Stt 12:7, 15:18; Stt 17:8; Lo 2:5 ^j 7:6 Stt 15:13-14; Kis 12:40

7^k Upañkaŋ mäden, äma oraŋkayeta komi yäminayän täŋo uwä kowata näkä api yämet yäk. Ude täŋjira oraŋkayetä kome u penpen kome ŋoken äbä itkaŋ api naniŋ oret täneŋ yäk. 8^l Täŋpäkaŋ Anututä Abraham man ude iwetpäŋ ukät topmäk-topmäk kubäŋan pewän ahäŋkuk. Täŋpäŋ topmäk-topmäk unitäŋo wäranita nanak ämani täŋo gupi moräk madäkta Abraham iwetkuk. Täŋpäkaŋ mäden, Abrahamtä Aisak bäyaŋkuk. Bäyaŋpäŋ kepma 8 ude itkaŋ nanaki täŋo gupi moräk madäŋkuk. Täŋpänkaŋ Aisaktä tägaŋpäŋ Jekop bäyaŋkuk. Bäyawänkaŋ Jekoptä tägaŋpäŋä nanakiye 12 bäyaŋkuk. Nanaki 12 uwä Juda äma nintäŋo oraniye pähap u yäk.

9^m Eruk, oraniye u noripaki Josepta kokwawak nadäŋ imiŋpäŋ gwäki yäpmäkta nadäŋpäŋ Isip komeken watä epän jop täkta yäniŋ kirewäpäŋ yänjikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upañkaŋ Anututä Josepta watäni it imiŋkuk. 10ⁿ Täŋpäŋ Anututä täŋkentäŋ imiŋjirän kome uken bäräpi mebäri mebäri ahäŋ imiŋkuŋo u kumän yärepmiŋ moreŋkuk. Täŋkaŋ kadäni Joseptä Isip täŋo intäjukun äma Fero ukät man yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkumän-ken ukenä Anututä nadäk-nadäk kädät tägagän imänkaŋ man yänjirän Fero unitä nadäŋkaŋ Josepta gäripi pähap nadäŋkuk. Gäripi pähap nadäŋpäŋ unita Fero uwä Joseptä Isip ämawebe täŋo ba iniken epän ämawebeniye täŋo yabäŋ yäwat äma ekäni kubä itta iwoyänpäŋ teŋkuk.

11° Täŋpäkaŋ kadäni uken edap pähap iŋjirän Isip kome ba Kenan kome Jekoptä itkuk-ken uken ketem kumän paot moreŋkuŋ. Paot moreŋjirä äbekniye oraniyetä ketemta wäyäkŋek epän täŋpäŋ komi bumta nadäŋkuŋ. 12^p Ude täŋkaŋ Jekoptä Isip kome wit ketem itkaŋ yän biŋam nadäŋpäŋ nanakiye ketem yäpmäkta Isip kome mämäram pen yäwet-pewän kuŋkuŋ. 13^q Kuŋkuŋo äbä ittängän äneŋi kuŋkuŋ. Kuŋjirä Joseptä yabäŋpäŋ noriye ŋode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep yän yäwetkuk. Ude yänjirän intäjukun ämani Fero u imaka, Josep täŋo ahäk-ahäki täŋo mebäri nadäŋkuk. 14^r Ude yäwetkaŋ Joseptä nani Jekop-kät äboriye kuduŋtagän, ämawebe 75 udetä Isip kome äbäkta man pewän kuŋkuŋ. 15^s Ude täŋpänkaŋ Isip kome äpmo ittängän Jekop kumbuk. Ba nintäŋo oraniye imaka udegän uken päŋku ittängän kubäpäŋ kome uken äneŋkuŋ. 16^t Kome uken äneŋkuŋopäŋ mäden Jekop-kät nanakiye täŋo kujari u äneŋi yäpmäŋ päŋku Sekem yotpärare, äma äneŋpani-ken u äneŋkuŋ. (Kome moräk, äma äneŋta u bian, Abrahamtä siliwa moneŋ Hamo täŋo nanakiyeta yämiŋpäŋ inita yäpuko u.)

^k 7:7 Kis 3:12 ^l 7:8 Stt 17:9-14; Stt 21:4 ^m 7:9 Stt 37:11,28; Stt 39:1-3; Stt 39:21-23
ⁿ 7:10 Stt 41:37-44; Sam 105:21 ^o 7:11 Stt 41:54 ^p 7:12 Stt 42:1-5 ^q 7:13 Stt 45:1-4,16
^r 7:14 Stt 45:9-11; Stt 46:27 ^s 7:15 Stt 46:1-7; Stt 49:33 ^t 7:16 Stt 23:2-20; Stt 33:19;
 Jos 24:32

Moses täjo manbiñam

17^u Täñpäkañ Anututä Abraham yänkehäromtak man iwetkuko u bureni ahäkta kadäni keräp täñkuk. Kadäni uken Jekop täjo äbot Isip kome itkuño u bumta wej patkuk. 18^v Eruk mäden Isip kome täjo intäjukun äma kodaki kubä, Josep täjo mebärita nämo nadäwani u ahänjuk. 19^w Täñpäñ intäjukun äma unitä Jekop täjo äbot, nintäño oraniye u, jop yäknatpäñ komi epän waki tañi yämiñkuk. Täñpäñ nanak paki api ahäwani miñiye naniye peñ yäwet-pewän yepmañpā kumäkta biñam täñkuñ. 20^x Kadäni uken Moses, miñitā bäyañkuk. Moses u Anututä kañirän nanak tägagämän kubä täñkuk. Täñpäñ watäni it imiñirä nanitā yotken it yäpmän äbänpäñ komepak yärakubä täñkuk. 21^y Täñirän mäden miñi nanitā yäman peñirän Isip kome täjo intäjukun äma täjo äperitā yäpmänpäñ nañ towiñkuk. 22 Täñirän Moses u Isip täjo nadäk-nadäk kädēt kudup u iwetpäñ iwoñäreñ täñirä nadänpäñ äma yäkyäki ba täktäki kehäromi, gäripi nitek ude ahänjuk.

23 Eruk, Mosestä tägañpäñ obañ 40 ude täreñirän noriye Isrel ämawebe kuñpäñ yabäwayän nadänjuk. 24^z Ude nadänpeñ kuñpäñä kañkuk; Isip äma kubätä Isrel äma kubäta komi imiñirän kañpäñ noripähap u täñkentänpäñ kowata Isip äma u kumän-kumän utkuk. 25 Täñpäñ Mosestä nadänjuk; Notnayetä kañpäñ ñode api nadäneñ yäk; Anututä Moses kerī terak api täñkentän nimek. Ude nadänjukko upänkañ ude nämo nadänkuñ. 26 Nämo, kepma kubäta Mosestä kuñatpäñ Isrel äma yarä ämiñirän yabänjuk. Yabänpäñ ämik täñkumäno u däpmän täkjewa yänkañ kuñpäñ yäwetkuk; E! Ek injek-tägän imata ämiñ itkamän? 27 Yäwänä äma ämik yäput peñpäñ täñkuko unitä Moses pimiñ mañpän kwäpäñ yänjuk; Gäk nintäño intäjukun äma ba man yäpmän daniwani äma ude itta netätä iwoyänpäñ gepmak? 28 Gäk kwep Isip äma kubä utpewi kumbuko ude näk nura yänkañ täyan? 29^a Ude yänirän Mosestä man u nadänpäñä ämetpeñ kuñkuk. Ämetpeñ kumañ Midia naniktä komeken kuñkuk. Uken päñku äbani ude itkañ webe yäpmänpäñ nanak ämani yarä bäyañkuk.

30^b Eruk, kome uken irirän obañ 40 ude täreñirän kepma kubäta Mosestä kome ämani nämoken Sainai pom dubini-ken kuñatkuk. Kuñarirän Anutu täjo añero kubätä ahän imiñkuk. Ahän imiñkuko uwä päya täpuri kubä känani terak kädäp mebet ijiñirän añero u gänañ irirän kañkuk. 31 Täñpäkañ Mosestä u kañpäñ nadäwätäk pähap täñkuk. Täñpäñ ket täñpäñ käwa yänkañ dubini-ken kuñpäñ Ekänitā ñode iwerirän nadänjuk; 32 Näk orañkaye Abraham Aisak Jekop,

^u 7:17 Kis 1:7 ^v 7:18 Kis 1:8 ^w 7:19 Kis 1:10-22 ^x 7:20 Kis 2:2; Hib 11:23

^y 7:21 Kis 2:3-10 ^z 7:24 Kis 2:11-15 ^a 7:29 Kis 2:21-22; Kis 18:3-4 ^b 7:30 Kis 3:1-10

unitāŋo Anutu yāk. Ude yāŋirān Mosestā bumta kwaiŋpāŋ āneŋi kakta umuntaŋkuk. ³³Tāŋirān Ekānitā iwetkuk; Kome itan uwā kudupi-inik unita gāk kuroŋka ārārani u yāŋopmāŋpāŋ pe yāk. ³⁴Nadātan? Nāk āmawebenaye Isip kome itkaŋ komi epān waki taŋi nadāŋ yāpmāŋ ābuŋo u yabāŋpāŋ-nadāt yāk. Ba konām gera tāŋ yāpmāŋ ābuŋo u nadāŋ yāmit yāk. Unita apiŋo u yāmagura yāŋpāŋ āpātat yāk. Tāŋpākaŋ Moses, nāk āneŋi peŋ gāwetpewa Isip komeken kaŋ ku yāŋ, ude iwetkuk.

³⁵Eruk Stiventā manbiŋam u yāŋpāŋ āneŋi ŋode yāwetgān tāŋkuk; Notnaye, jide? Moses u Moses kubā nāmo. U Moses, Isrel āmatā bitnāŋpāŋ Gāk nintāŋo intājukun āma ba yāpmāŋ daniwani āma ude itta netātā iwoyāŋpāŋ gepmaŋkuk yāŋ iwetkuŋo ubayāŋ yāk. Ude iwetkuŋo upāŋkaŋ Anututā Moses ugāŋpāŋ intājukun āma ba Isrel āmawebe komi-ken nanik yāmagurekta aŋeroni iwerān pāya tāpuri-ken ahāŋ imiŋpāŋ epān man u imiŋkuk. ³⁶^c Tāŋpāŋ iwerān pāŋku Isrel āmawebe yāŋ-yākŋat yāpmāŋ ābuk. Ude tāŋpāŋ Isip komeken ba Gwāgu Gāmāniken ba kome kurāki-ken kudān kudupi mebāri mebāri ude tāŋ yāpmāŋ kuŋirān obaŋ 40 ude tāreŋkuk. ³⁷^d Tāŋpākaŋ Moses unitāgān Isrel āmawebe ŋode yāwetkuk; Anutu uwā notjiye tāŋo bāmopi-ken nanik profet kubā nāk ude wani api iwoyāŋ tamek yāŋ yāwetkuk. ³⁸^e Tāŋpāŋ Moses ini uwā kome kawuki-ken ābekniye oraniye-kāt kubā-kengān itkuŋ. Ba Sainai pom terak aŋerotā Anutu tāŋo meni-ken man yāpmāŋ pābā irit tāga tāŋo man iwerān nadāŋkuk. Man u ābekniye oraniye yāŋahāŋpāŋ yāwetta yāpuk.

³⁹^f Upāŋkaŋ ābekniye oraniyetā Moses tāŋo man nadākta bitnāŋpāŋ Moses ini imaka, udegān māde ut imiŋpāŋ āneŋi Isip komeken kukta gāripi nadāŋkuŋ. ⁴⁰^g Tāŋpākaŋ kadāni kubā Mosestā Sainai pom terak āroŋpāŋ irirān oraniyetā Aron ŋode iwetkuŋ; Moses nin Isip nanikpāŋ yāŋnikŋat yāpmāŋ ābuko unitā jide tāŋpāŋ itak yāŋ nāmo nadākamāŋ yāk. Unita Aron, gākā anutunin ātu tāŋ nimi. Tāŋ nimikaŋ unitā intājukun tāŋ nimiŋpāŋ yāŋnikŋat yāpmāŋ kādet-ken kaŋ kut yāk. ⁴¹^h Ude yāŋpāŋ bulimakau nanaki wārani kubā tāŋkuŋ. Tāŋpāŋ anutu jopi unita gupe kābāŋi nīkek iŋiŋ imiŋkuŋ. Tāŋpāŋ imaka keritā tāŋkuŋo unita oretoret tāŋpāŋ āŋnak-āŋnak pāhap tāŋkuŋ. ⁴²ⁱ Ude tāŋirā Anututā māde ut yāmiŋkuk. Māde ut yāmiŋpāŋ yāniŋ kireŋirān guk kenta komepak, edap dapurita oraŋ yāmik tāŋkuŋonik. Ude tāŋkuŋo unita profet tāŋo man kudān terak ŋode kudān tāwani;

Anututā ŋode yāyak;

Isrel āmawebe, in kome kawuki-ken obaŋ 40 ude itkuŋ-ken u bulimakau ba sipsip dāpmāŋpāŋ gupe iŋiŋkuŋo u nāka nāmoinik iŋiŋkuŋ yāk.

^c 7:36 Kis 7:3, 14:21; Nam 14:33 ^d 7:37 Apos 3:22 ^e 7:38 Kis 19:3; Lo 5:5, 9:10; Apos 7:53 ^f 7:39 Nam 14:3 ^g 7:40 Kis 32:1,23 ^h 7:41 Kis 32:2-6 ⁱ 7:42 Jer 19:13

43 *Tānpān yottaba pāhap tekpān tānpāni yāpmānkaŋ kuŋat tānkuŋo uwā nākŋopān nāmo yāpmān kuŋatkuŋ.*

Nāmo, uwā anutu jopi wāpi Molek unitāŋo. Ba wābātjin Refan unitāŋo guk wārani yāpmān kuŋatkuŋ.

Tānpān u iniŋ oretna yānpān yāwik kujat kejima tānkuŋo unita nāk tāwat kireŋpewa Babilon kome kukŋi udude pānku api itneŋ
Amo 5:25-27

Yottaba tekpān tānpāni tāŋo man

44^j Stiventā ude yānpān pen ŋode yāwetgān tānkuŋ; Tānpākaŋ ābekniye oraniye bian, kome kawuki-ken kudupi yottaba tekpān tānpāni yāpmān kuŋatkuŋo uwā Anututā unitāŋo wārani Moses iwoŋāreŋkuko udegān tānpāni. Kudupi yottaba u gānaŋ Anututā mani bureni yāwet tānkuŋonik. 45^k Eruk māden oraniye unitāŋo nanakiyetā kudupi yottaba u yāpmānkaŋ Josuatā intājukun tāŋ yāmiŋirān guŋ āma ābori ābori unitā komeken kuŋkuŋ. Yāpmān kumaŋ kome u ahāŋirā Anututā kome māhem yāwat kireŋirān ābekniye oraniye kome u koreŋpān kudupi yottaba kome ugān tānpān ukengān it yāpmān āroŋirā Devit ahāŋkuk. 46^l Tānpākaŋ Anututā Devitta nadāwān tāgagāmān kubā tānkuŋ. Devit uwā Jekop tāŋo Anutu unita yot tāga kubā tāŋ imikta Anutu-ken yāŋapik man yānkuŋ. 47^m Tānpākaŋ Devittā ini nāmo tānkuŋ. Nanaki Solomontā yot u tānkuŋ.

48 *Upānkaŋ Anutu Ārowani uwā yot āma keritā tānpāni-ken nāmo it tāyak. Unita profet kubātā bian Anutu meni jinom yāpmānpān man ŋode yānkuŋ;*

49 *Ekānitā ŋode yāyak;*

Kunum u nākŋo maŋirani bāgup. Ba kome uwā kuroŋna tāŋo yenpān irit bāgupna.

Unita yot jidewani kubā tāŋ namiŋirā api tāgawek? Nāmo!

50 *Imaka imaka pāke ŋo kudup nākŋa ketnatā tānkuŋ.* Ais 66:1,2

51ⁿ Ude yānpān Stiventā ŋode yāwetgān tānkuŋ; In gwākjin tāpāni-inik! Bānepjin ba nadāk-nadākjin uwā guŋ āma udewani yāk. Jukuŋin pik tānpān Anutu tāŋo man nāmo nadāk tākaŋ. Tānkaŋ ābekjiye orajiyetā bian tānkuŋo udegān inā Munapik tāŋo man wari wari ut tākaŋ yāk. 52° In tāŋo profet biani kubā netā irirān orajiyetā kudān waki nāmo tāŋ imiŋkuŋ? Nāmoinik! Profet biani māyaptā ŋode yāŋahāk tānkuŋ; Āma kādet siwoŋi tākta yāwani api ābek yāŋ yānkuŋ. Yāŋirā orajiyetā profet u kudup dāpmāk tānkuŋonik. Eruk, āma kādet siwoŋi tākta yāwani u

^j 7:44 Kis 25:40 ^k 7:45 Jos 3:14-17; Jos 23:9, 18:1 ^l 7:46 2Sml 7:1-16; Sam 132:1-5

^m 7:47 1Kn 6:1 ⁿ 7:51 Kis 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10 ^o 7:52 2Sto 36:16; Mat 23:31

bämopjin-ken ahäjirän intä äma u iwan keru terak peñirä kumäj-kumäj utkuñ. ^{53p} Bure, inä Anutu täño man kädet, aņero menitä yäwani u yäpuņo upañkañ nämo iwatkuņotä aņiņo udegän nämo iwat täkañ.

Stiven kumäj-kumäj utkuñ

^{54q} Stiventä man ude yäwerirän kokwawak pähap nadäj imiņpäj mäm täņpäj utnayäj täņkuñ. ^{55r} Upañkañ Munapiktä Stiven uwäk täñirän kunum terak dorapäj Anutu täño peñyānek kudän kaņkuk. Ba Jesu imaka, Anutu täño keru bure käda wäpi biņam ikek wädājirän kaņkuk. ^{56s} Ude kaņpāj yāņkuk; Eruk kawut! Näk kaņjira kunum aņeñirän Äma Bureni-inik uwä Anutu täño keru bure käda wädājirän käyat yäk. ⁵⁷ Stiventä ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä man yāņuruk-uruk pähap yāņpāj jukuni yäputpāj akuñ-kireņpāj bärāņeņ pāņku Stiven bāyāņ iņitkuñ. ^{58t} Bāyāņ iņitpāj yāpmāj pāņku yotpārare gägāni-ken kumbän yāņkañ mobätä utkuñ. Täņpākañ äma pengän jop ikñatkuņo unitä iniken teki punin nanik yāņopmāņpāj äma gubaņi kubä wäpi Sol u dubini-ken peņkuñ. ^{59u} Täņkañ mobätä pen ut irirä Stiventä yāņapik man ñode yāņkuk; Ekäni Jesu, gäk mäjona yāpmāj yäk. ^{60v} Ude yāņpāj gukut imāpmok täņpāj gera kehāromigän ñode yāņkuk; Ekäni, gäk äma nutkañ ñonitäno momini peñ yāmisi. Ude yāņpāj kumbuk. Utpewä kumājirän Soltä bānep tägagämän nadāņkuk.

Yäput peņpāj äbot täņpanita iwan täñ yāmiņkuñ

8 ^{1-2w} Täņkañ äma Anutu iniņ orerani ätutä konäm butewaki ärowani täņpāj Stiven täño komegup āneņkuñ. Eruk kadäni ukengän Jerusalem yotpārare-ken nanik äbot täņpanita yäput peņpāj iwan täñ nimiņpāj komi yāmiņkuñ. Ude täñ yāmiņirä metāņpeņ kumañ Judia komeken ba Samaria komeken kuñtäņpä kuñkuñ. Kuñ täņpä kuñirä aposoro-tägän Jerusalem yotpārare ugän itkuñ. ^{3x} Täņpākañ Sol uwä ämawebe äbot täņpani dāpmāņpāj yāwat kireņpāj yori gānaņgän yāwatpāj yepmāņjit yāpmāj āpāmaņ pāņku komi yot gānaņ yepmak täņkukonik.

Jesu täño biņam Samaria kome weņ patkuk

^{4y} Täņpākañ ämawebe päke ämetpeņ uken-uken kuñtäņpä kuñkuņo unitä kome pāņku ittāj kuñkuñ-ken Jesu täño manbiņam yāņahāntāj kuñkuñ. ⁵ Täñirä äbot täņpani äma kubä wäpi Filip uwä yotpārare

^p 7:53 Apos 7:38; Gal 3:19; Hib 2:2 ^q 7:54 Apos 5:33 ^r 7:55 Mat 22:44; Apos 2:33-34; Apos 5:31 ^s 7:56 Kol 3:1 ^t 7:58 Apos 22:20 ^u 7:59 Sam 31:5; Luk 23:46

^v 7:60 Luk 23:34 ^w 8:1 Apos 7:58, 8:4; Apos 11:19 ^x 8:3 Apos 9:1,13, 22:4; Apos 26:9-11

^y 8:4 Apos 6:5

kubä Samaria kome uken pänku Anutu täño iwoyäwani Kristo unitäño manbiñam yäwet ahäntän kuñatkuk. ⁶Manbiñam yäwet ahäñit kudän kudupi täñit täñtän kuñarirän ämawebe uken nanik mäyaptä kanpän nadäkinik täñkuñ. ^{7z}Täñpäkañ Filip uwä ämawebe mäjo wakitä magärani mäyap yawat kireñirän mäjo kähän yänpen ämawebe yabä kätänpen kuk täñkuñ. Ba ämawebe kwäyähäneñ täñpani ba gurän täwani mäyap yäpä tägañ yämik täñkuk. ⁸Ude täñ yämiñirän Samaria naniktä bänep oretoret terak itkuñ.

⁹Täñpäkañ uken nanik äma kubä wäpi Saimon. U täñpäwak ba kon mebäri mebäri täñpani. Epän u täñpewän bureni ahäñirä Samaria ämawebetä kawä inipärik kubä täk täñkuñonik. Täñkañ Saimon uwä inita nadäwän ärowani täñpöpän näk wäpna biñam nitek yän yäk täñkuk. ¹⁰Ude täk täñirän äma ekäni ekäni ba ämawebe jopi kuduptä unitäño man nadäktä gäripi nadäk täñkuñ. Gäripi nadänpän ñode yäk täñkuñonik; Äma ñonitä Anutu täño kehäromi täñi pähap yän imani. U Anutu Kehäromi unitäño äpani yän yäk täñkuñonik. ¹¹Täñpän kadäni käreñi ämawebe bämopi-ken kudän udewani täñ yäpmän äronkuko unita ämawebetä kawä inide kubä täñpöpän nadäkinik täñ imiñkuñ. ¹²Nadäkinik täñ imiñkuño upänkañ Filiptä Anutu täño kanjwat epän ba Jesu Kristo täño kehäromi unitäño manbiñam täga yäwerirän äma ba webe bok nadäwä bureni täñpöpän nadäkinik täñirä Filiptä ume ärut yämiñkuk. ¹³Täñpäkañ Saimon imaka, manbiñam bureni nadänpän nadäkinik täñpän ume yäpuk. Täñkañ Filip iwarän täñirän Filiptä kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nitek täñirän kak täñkuk. Kanpän nadäwän ärowani täk täñkuk.

¹⁴Täñpäkañ aposoro Jerusalem itkuño unitä Samaria ämawebetä Anutu täño manbiñam nadänpän inñit-inik täñkuño unitäño manbiñam nadäñkuñ. Eruk nadänpän Pita kenta Jon yepmanpä yäpmän uken kuñkumän. ¹⁵Pänku ahäñpänjä Samaria ämawebe nadäkinik täñkuño unita Anututä Kudupi Munapik yäniñ kirewän yänpän Anutu-ken yänapik man yänkumän. ¹⁶Imata, ämawebe u Kudupi Munapik nämo yäpuño unita. Jop, Ekäni Jesuta biñam itneñta ume ärut täñkuñ. ^{17a}Eruk aposoro yarä unitä kerä ämawebe gwäki terak peñirän Anututä Kudupi Munapik kireñ yämiñkuk.

¹⁸Aposoro yarä unitä kerä ämawebe terak peñirän Kudupi Munapiktä uwäk täñ yämiñirän Saimontä yabänpän näk udegän kañ täñpa yänkañ moneñ yäpmänkañ äbuk. Äbänpän yäwetkuk; ¹⁹Ek yarä ño näka imaka, kehäromi u namun yäk. Kehäromi u namänkañ näkä ketna äma kubä terak peñira Kudupi Munapik kañ yäpän yän yäwetkuk.

²⁰Yäwänä Pitatä man kehäromi ñode iwetkuk; Wa! Imaka Anututä ironita jop nimani upän moneñpän suwayayän yäyan? Nämoinik! Moneñ

^z 8:7 Mat 10:1; Mak 16:17 ^a 8:17 Apos 19:6

u gäkŋa-kät bok geŋi kaŋ äriwun! yäk. ²¹^b Bänepka Anutu iŋamiken siwoŋi nämo pätak. Unita gäk Anutu täŋo epän nintä täk täkamäj ŋo täkta u gänaŋ täga nämo äpmonŋpen. Nämoinik! ²² Gäk bänepka sukurenŋpäŋ nadäk-nadäk waki iŋitan ŋo penŋpäŋ mäde ut imi yäk. Täŋkaŋ Ekäniken gera yänjiri bänepka-ken nadäk waki pätak, momi u käwep peŋ gamek yäk. ²³^c Näk ŋode gabänŋpäŋ-nadätat; Wakiwakikata bänepka täŋpän waŋkuŋ. Waki unitä gäk wakita biŋam iwoyänŋpäŋ topmäŋpäŋ gepmäŋitkaŋ itak.

²⁴ Ude yäwänä Saimontä ŋode yänŋkuk; Wära! Ek Ekäniken gera yän naminjirän näka butewaki nadäwän. Täŋjirän imaka umuri näkken api ahäj namek yän yäkamän u ahäj namektawä yän yänŋkuk. ²⁵ Täŋpakaŋ aposoro yarä Pita kenta Jon unitä imaka Ekänitä jide täŋ yämiŋkuko unitäŋo manbiŋam yäwettäj kuŋkumän. Täŋkaŋ äneŋi Jerusalem äyänjutpeŋ kuŋkaŋä Samaria ämawebe kädet miŋin-miŋin ittän kwani u Manbiŋam Täga u yänjahänŋpäŋ yäwet täŋtän kuŋkumän.

Itiopia äma kubä täŋo manbiŋam

²⁶ Eruk, Ekäni täŋo aŋero kubätä Filip ahäj imiŋpäŋ iwetkuk; Gäk tuŋum täŋpeŋ iwoni käda ku. Jerusalem kädet penŋpäŋ Gasa yotpärare kädet kaŋ iwat yäk. Kädet uwä äma nämo irani-ken pätak u nadätan? ²⁷^d Iweränä Filip akumaŋ kuŋkuk. Kuŋtänŋän kädet yänŋkuk-ken u Itiopia nanik äma kubä kaŋ-ahänŋkuk. Äma uwä wäpi biŋam nitek kubä, ini komeken nanik intäjukun webe wäpi Kadasi unitäŋo epän äma ärowani kubä. U webe unitäŋo moneŋ yotta watäni irani. ²⁸ Äma u Jerusalem komeken Anutu iniŋoretta äbuko äneŋi karis terak kuŋjirän. Karis terak maŋitkaŋ manbiŋam profet Aisaiatä kudän täwani u daniŋtän kuŋkuk. ²⁹ Kuŋjirän Kudupi Munapiktä Filip ŋode iwetkuk; Gäk äma unitä kuyak-ken dubini-ken ku yäk. ³⁰ Ude iweränä Filip bäräŋeŋ dubini-ken kuŋpän nadänŋkuk; Äma uwä profet Aisaiä täŋo manbiŋam u daniŋtän kuŋjirän. Nadänŋpäŋ yänŋkuk; Notnapak, gäk manbiŋam danitan unitäŋo mebäri nadätan ba nämo? ³¹^e Yäwänä äma unitä kowata ŋode iwetkuk; Äma kubätä manbiŋam ŋonitäŋo mebäri nämo näweränä näkŋa jide täŋpän mebäri nadäwet? Ude yänŋpäŋ Filip iwetkuk; Gäk äbä näkä itat-ken ŋo maŋirikaŋ bok kuda yäk.

³² Manbiŋam daniŋtän kuŋkuko u man mujipi ŋodepän daniŋtän kuŋkuk;

U sipsip ude, utnayän nadänŋpäŋ yänŋikŋat yäpmäj kuŋkuŋ.

Täjirä kwikinik itpäŋ man kubä nämo yänŋkuk. Ämatä sipsip pujiŋi madänayän täjirä kwikinik it täkaŋ ude itkuk.

^b 8:21 Sam 78:37 ^c 8:23 Hib 12:15 ^d 8:27 Ais 56:3-7 ^e 8:31 Jon 16:13

³³ Tānpākaŋ wāpi biŋam yāpmāŋ āpāŋpāŋ kudān waki mebāri mebāri jop nadāŋ tāŋ imiŋkuŋ.

U yeri kubā nāmo peŋkaŋ kumbuk. Unita unitāŋo biŋam netātā api nadāneŋ? Nāmo inik, irit kuŋat-kuŋari kome terak u kerāpigān dāpmāŋ tākŋeŋ imiŋkuŋ. Ais 53:7,8

³⁴ Tānpāŋ Afrika āma unitā man u daniŋ paotpāŋā eruk Filip iwetkuk; Nāweri nadāwa. Profettā netātā yāŋpāŋ man ŋo yāŋkuk? Inita yāŋkuk, ba āma kubāta yāŋkuk? ³⁵ Ude yāwānā Filiptā man daniŋkuko uterak ba man ātu terak Jesu tāŋo manbiŋam tāga yāŋahāŋpāŋ iwetkuk.

^{36-37f} Yāŋpāŋ-nadāk tāŋtāŋ kumaŋ ume kubāken ahāŋkumān. Ahāŋpāŋ āma ekāni unitā yāŋkuk; Nabā! Jesu yāpurārātta ume ŋopāŋ tāga ārut namināŋi nāmo? ³⁸ Ude yāŋpāŋ karis iniŋ bitnāŋpewān itkuk. Irirān Filip-kāt āma ekāni u āpāmaŋ ume gānaŋ āpmoŋkaŋ Filiptā āma ekāni u ārut imiŋkuk. ^{39g} Ārut imānkaŋ ume gānaŋ naniktā abāmaŋ ābā gāgāni-ken irirān Ekāni tāŋo Munapiktā Filip pit kubāgān imagut yāpmāŋ kuŋkuk. Ude tāŋirān āma ekāni u Filip āneŋi nāmo kaŋkaŋ bānep oretoret pāhap terak ini kādet-ken kuŋkuk. ^{40h} Tānpākaŋ Filip uwā yotpārare kubā wāpi Asdot u ahāŋkaŋ, eruk Jesu tāŋo manbiŋam yotpārare kubākubāken yāŋahāŋtāŋ kumaŋ Sisaria komeken ahāŋkuk.

Ekānitā Sol ahāŋ imiŋkuk

Apos 22:4-16, 26:9-18

9 ¹ⁱ Kadāni uken Soltā Ekāni tāŋo iwarāntākiye kumāŋ-kumāŋ api tadāpet yāŋ umun man bumta yāwettāŋ kuŋatkuŋ. Tānpāŋ bāmop āma intājukun tāŋpani-ken kuŋkuk. ² Kuŋpāŋ iwetkuk; Gāk Juda āma tāŋo kābeyā yot Damaskus kome itkaŋ unitāŋo watā āmata man kudān kaŋ tāŋ yāmi yāk. Ude tāŋiri nāk pāŋku āmawebe Jesu tāŋo kādet iwarani u tāga api yepmāŋiret. Yāwānā bāmop āma unitā mani buramiŋpāŋ man kudān ŋode tāŋpāŋ imiŋkuk; Soltā āmawebe Jesu tāŋo kādet iwarani āmawebe ātu yabāŋpāŋā yepmāŋitpāŋ yāŋ-yākŋat yāpmāŋ Jerusalem komeken api ābek yāk.

³ Man kudān ude tāŋpāŋ imānkaŋ Sol Jerusalem peŋpāŋ Damaskus kuŋkuk. Kuŋtāŋgān Damaskus yotpārare kerāp tāŋirān uterakgān kunum gānaŋ nanik peŋyāŋek pāhap kubātā Sol uwāk tāŋkuk. ⁴ Peŋyāŋek unitāŋo kehāromitā tāŋpewān Sol kome terak maŋpatkuŋ. Ude tāŋpāŋ āma kubā tāŋo man kotāktā ŋode yāŋirān nadāŋkuk; Sol! Sol! Gāk imata nāk tāŋpā wakta epāni tāyan? ^{5j} Ude yāwānā Soltā yāŋkuk; Ekāni, gāk netā? Yāwānā unitā yāŋkuk; Nāk Jesu, tāŋpi wawetta epāni tāk tāyan ubayāŋ yāk. ⁶ Eruk,

^f 8:36 Apos 10:47 ^g 8:39 1Kn 18:12 ^h 8:40 Apos 21:8 ⁱ 9:1 Apos 8:3 ^j 9:5 Apos 5:39, 1Ko 15:8

akuŋkaŋ kumaŋ yotpärare-ken ku yäk. Kuŋiri äma kubätä gabäŋ ahänpäŋ epän man api gäwerek. Gäwëranä udegän kaŋ tä yäk.

⁷Yänjirän äma Sol-kät bok kuŋatkuŋo u bärom tänpäŋ man kum kwikinik itkuŋ. Kwikinik itkaŋ äma bureni kubä nämo kaŋkaŋ man kotäk ugänpäŋ nadäŋkuŋ. ⁸Tänpäŋ Soltä akuŋpäŋ dapun ijiŋkuko upäŋkaŋ dapuri bipmäŋ urani pen irirän kerigän injit yäpmäŋ kumaŋ Damaskus yotpärare uken päŋku teŋkuŋ. ⁹Tewäkaŋ ume ketem nämo naŋkaŋ dupik ikegän pen irirän kepma yaräkubä ude täreŋkuŋ.

¹⁰Tänpäkaŋ Damaskus kome uken Jesu täŋo iwaräntäki kubä itkuko u wäpi Ananias. Ananias uwä dämpmonken Ekänitä gera terak wäpi yänjkuk. Yänjirän Ananiastä yänjkuk; Ekäni, näk itat ŋo yäk. ¹¹^k Yäwänä Ekänitä ŋode iwetkuk; Gäk akuŋkaŋ kädet kubä wäpi Kädet Siwoŋi yän yäwani u iwat yäpmäŋ ku yäk. Kuŋtängän Judastä yotken ahänpäŋ Tasmus nanik äma kubä wäpi Sol unita kaŋ iwet yabä yäk. Äma u yot u gänaŋ itkaŋ Anutu-ken yänjapik man yän itak yäk. ¹²Sol u dapuri tumbani itak upäŋkaŋ dämpmonken ŋode kak; Äma kubä wäpi Ananias unitä Sol dapuri yäpän tägakta yot gänaŋ äronpäŋ keru gupi terak peŋjirän kak yäk. ¹³^l Yäwänä Ananiastä kowata ŋode yänjkuk; Ekäni, ude nämo! Äma mäyaptä äma unita man ŋode yänjirä nadäk täyat; Äma u imaka wakiwaki Jerusalem komeken ämawebekayeta täŋ yämik tänpäni yäk. ¹⁴^m U bämop äma intäjukun tänpänitä ämawebe ŋo nanik gäk wäpka terak yengämä pek täkaŋ u yepmäŋitta yäntäreŋ imiŋkuŋ yäk.

¹⁵ⁿ Ude yäwänä Ekänitä ŋode iwetkuk; Gäk ku. Sol uwä näkŋo epän watä ämana ude iwoyänkut yäk. Uwä ämawebe Juda äbotken nanik nämo, ba kome kubäkubä täŋo intäjukun äma, ba Isrel nanik näkŋo manbiŋam u yänjahänpäŋ yäwetta iwoyänkut yäk. ¹⁶^o Tänpäŋ näkŋo wäpnata yänpäŋ komi bäräpi mäyap nadäwayän täyak uwä näkŋa-tägän api iwoŋärewet yäk.

¹⁷Ekänitä Ananias ude iweränä kumaŋ Judas täŋo yot gänaŋ äronpäŋ keriyat Sol terak peŋpäŋ ŋode iwetkuk; Notnapak Sol, Ekäni Jesu, kädet miŋin ahän gamiŋkuko unitä apiŋo näk peŋ näwet-pewän gäkken äbätat yäk. Gäk dapun äneŋi ijiwi kuŋirä Kudupi Munapiktä gäk uwäk tawän yänpäŋ näk peŋ näwet-pewän äbätat yäk. ¹⁸Ananiastä ude yäwän täreŋjirän uteräkän imaka kubä äwon bumik dapuri tänpipiŋkuko u täreŋ maŋkuk. Maŋjirän dapuri ijiwän kuŋkuŋ. Ijiwän kwäpäŋ käron akwänkaŋ päŋku Ananiastä Jesu wäpi terak ume ärut imiŋkuk.

¹⁹Tänpänkaŋ Sol ketem naŋpäŋ kehäromi äneŋi yäpuk.

Solta iwan täŋ imiŋkuŋ

Ude täŋkaŋ Sol Jesu iwarän täwani Damaskus nanik ukät kepma yarägän itkuŋ. ²⁰Kadäni ugän yäput peŋpäŋ Juda täŋo käbeyä yot kome

^k 9:11 Apos 21:39, 16:9 ^l 9:13 Apos 8:3 ^m 9:14 Apos 9:1-2,21, 1Ko 1:2

ⁿ 9:15 Apos 25:13, 27:24; Rom 1:5 ^o 9:16 2Ko 11:23-28

uken itkuŋo u gānaŋ āronpāŋ manbiŋam ŋode yāŋahāk tāŋkukonik; Jesu u Anutu tāŋo nanaki ubayāŋ yāŋ yāk tāŋkuk. ²¹*P* Ude yāŋirān nadāŋpāŋ āmawebe pāke unitā kikŋutpāŋ yāŋkuŋ; Wa! Āma ŋonitā-gān Jerusalem komeken āmawebe Jesu terak yēŋgāmā pek tākaŋ u tāŋpān waŋkuŋopāŋ udegān tāŋpa yāŋkaŋ ŋo ābuk yāk. U āmawebe yepmāŋitpāŋ yāŋ-yākŋat yāpmāŋ bāmop āma intājukun tāŋpani-ken kwa yāŋkaŋ ābuk. Ude tāk tāŋkukopāŋ jide tāŋpāŋ Jesu tāŋo manbiŋam niwetak?

²²*q* Tāŋpākaŋ Sol nadāk-nadāk Anutu-ken nanik yāpmāŋkaŋ Juda āma Damaskus itkuŋo u ŋode yāŋahāŋpāŋ yāwet tāŋkuk; Jesuwā āmawebeniye yāmagutta Anututā iwoyāŋpāŋ teŋkuko ubayāŋ. Tāŋpāŋ Soltā Jesu tāŋo mebāri u kwawakinik yāŋahāŋirān Juda āmatā u nadāŋpāŋ manī wārāmutta tāŋbārāp taŋpāŋ nadāwātāk pāhap tāŋkuŋ.

²³*r* Soltā epān u kepma māyap tāŋ yāpmāŋ kuŋirān eruk, Juda āmatā Sol utta man yāŋpāŋ-nadāk tāŋkuŋ. ²⁴Kābop kābop yāŋpāŋ-nadāŋirā utnayāŋ yāŋkuŋo u Soltā manbiŋam nadāŋkaŋ kuŋarirān utnayāŋ yotpārare yewa unitāŋo yāma taŋi taŋiken kepma bipani watāni itkuŋ. ²⁵*s* Ude tāŋirā bipani kubāken kābop, Sol tāŋo iwarān tāwanitā Sol yāŋikŋat yāpmāŋ yotpārare tāŋo yewa kāroŋ uterak āroŋkuŋ. Āroŋpāŋā Sol iwerā yāk taŋi gānaŋ māŋirānkaŋ yāk ikek tewā komeken umu āpmonkaŋ ukādagaŋ metāŋpeŋ kuŋkuk.

²⁶*t* Tāŋpākaŋ Sol kumaŋ pāŋku Jerusalem yotpārare-ken ahāŋpāŋ Jesu tāŋo ābot tāŋpani-ken yāpurārāyāŋ yāŋirān u Jesu tāŋo iwarāntāki kubā yāŋ nadāwā bureni nāmo tāŋpāpāŋ umuntaŋkuŋ. ²⁷*u* Upāŋkaŋ Banabastā Sol not tāŋ imiŋpāŋ yāŋikŋat yāpmāŋ aposoro ābotken kuŋpāŋ Sol tāŋo manbiŋam ŋode yāwetkuk; Soltā Ekāni kādet miŋin kawānpāŋ man iwetkuko unitāŋo manbiŋam, ba Soltā Damaskus yotpārare-ken Jesu tāŋo manbiŋam kehāromigān yāŋahāŋkuko unitāŋo manbiŋam yāwetkuk. Tāŋirān āma kubātā nāmo iniŋ bitnāŋkuk.

²⁸Ude tāŋpānkaŋ Sol uwā Jerusalem komeken penta itkuŋ. Tāŋpākaŋ Ekāni tāŋo manbiŋam umunkāt nāmo, gwāk pimiŋpāŋ yāŋahāŋtāŋ kuŋatkuk. ²⁹Tāŋpāŋ kadāni kadāni Soltā Juda āma Grik mangān nadāwani-kāt Jesu tāŋo manbiŋam yāŋpāŋ-nadāk tāk tāŋkuŋo upāŋkaŋ āma u Sol utnayāŋ kādetta wāyākŋek tāŋkuŋonik. ³⁰*v* Ude tāŋirā noriyetā nadāŋpāŋ Sol yāŋikŋat yāpmāŋ Sisaria komeken āpmonkuŋ. Tāŋpāŋ Sisaria kome unitā tewā yāpmāŋ kumaŋ pāŋku Tasmus kome ahāŋkuk.

³¹Tāŋpākaŋ kome uken-uken, Judia, Galili ba Samaria nanik ābot tāŋpani sākgāmān, kwini terak itkuŋ. Āma kubātā waki nāmo tāŋ yāmiŋkuk. Tāŋpākaŋ kādet siwoŋi terak Ekāni gāmori-ken kuŋarirā Kudupi Munapiktā bānepi tāŋpidām taŋpāŋ tāŋ-kehāromtaŋ yāmiŋirān āmawebe kodaki māyaptā Jesu tāŋo ābot tāŋpani yāpurārātkuŋ.

^P 9:21 Apos 8:3 ^q 9:22 Apos 17:3; Apos 18:5,28 ^r 9:23 Apos 23:12 ^s 9:25 2Ko 11:32-33
^t 9:26 Gal 1:17-19 ^u 9:27 Apos 9:4,20, 1Ko 9:1, 15:8 ^v 9:30 Apos 11:25; Gal 1:21

Pitatä käyäm ikek kubä yäpän täganjuk

³²Pitatä komeni komeni kuŋatkä yotpärare kubä wäpi Lida ahänpäj Anutu täŋo kudupi ämawebe uken irani ahäj yämänkaŋ penta itkuŋ. ³³Tänpäj uken äma kubä wäpi Enas ahäj imiŋkuk. Äma uwä tänguräj takinik tänpäj it yäpmäj äbänjirän obaŋ 8 ude täreŋkuk. ³⁴Äma u parirän Pitatä kaŋpäj iwetkuk; Enas, Jesu Kristotä gepmaŋpän tägatan unita akuŋkaŋ tek ämetpäränika yäpi tägawut yäk. Pitatä ude iwerirän uterakgän akuŋkuk. ³⁵Ude täŋkaŋ kuŋarirän Lida kome mähem ba Saron komeken nanik kuduŋptä kaŋpäj bänepi sukureŋpäj Ekänita biŋam täŋkuŋ.

Kumbani kubä kodak taŋkuk

³⁶Kadäni uken Jopa yotpärare-ken äbot täŋpani webe kubä wäpi Tabita. (Tabita u Grik man terak Dokas, ninin man terak ipmoŋ). Webe unitä kadäni kadäni kädet tägatäga tänpäj ämawebe jäwäri täŋkentäj yämik täŋkukonik. ³⁷Tänpäkaŋ Pita Lida komeken irirän Tabita uwä käyäm tänpäj kumbuk. Kumänjirän komegup ume ärut imiŋpäj yot gänaŋ täŋkireki kubäken yäpmäj päro peŋkuŋ. ³⁸Tänpäkaŋ Lida yotpärare u Jopa yotpärare dubini-ken itkuko unita Jopa nanik äbot täŋpanitä Pita Lida komeken itak yäj nadänpäj äma yarä yäwerä kumaŋ päŋku Pitaken ahänpäj butewaki terak ŋode iwetkumän; Nintä komeken bäräŋeŋ kuna yänpäj gämagutdayäj äbäkamak yäk. ³⁹Yäwänä Pitatä nadäj yämiŋpäj tuŋum tänpänkaŋ penta kuŋkuŋ. Kumaŋ päŋku Lida yotpärare ahänpäj kumbani patkuk-ken u yäŋikŋat yäpmäj äroŋkuŋ. Äroŋjä webe kajat-kajat kome uken nanik kuduŋtagän äbä Pita itgwäjijpäj konäm butewaki täŋit, Tabita kodak itkaŋ tek mebäri mebäri bipmäj yämik täŋkuko u iwoŋäreŋit täŋkuŋ. ⁴⁰ * Täŋjä Pitatä peŋ yäwet-pewän yäman kuŋ moreŋjä guket imäpmok tänpäj yäŋapik man yäŋkuk. Yäŋapik man yäwän tärewäpäj äyäjutpäj Tabita kaŋpäj yäŋkuk; Tabita, gäk aku! Yäwänä dapun ijiwän kwäpäj Pita kaŋpänjä akuŋ maŋit itkuk. ⁴¹Aku maŋirirän Pitatä kerigän iŋitpäj iwerän aku kəroŋ itkuk. Tänpänkaŋ Anutu täŋo ämawebe-kät webe kajat-kajat yäŋpewän ärowäkaŋ Tabita akutak ŋo kawut yäj yäwetkuk. ⁴²Ude täŋjirän unitäŋo manbiŋam Jopa yotpärare ahäj parirän ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. ⁴³ * Tänpäkaŋ Pita uwä äma kubä tom gupipäj imaka imaka täk täŋpani wäpi Saimon unitä yotken kadäni kəroŋi bumik it täŋkumänonik.

* 9:40 Mak 5:40-41 * 9:43 Apos 10:6

Anutu täño aŋerotä Konilias man iwetkuk

10 ^{1y} Äma kubä wäpi Konilias. Konilias uwä Sisaria yotpärare uken itkaŋ Rom täño komi äma äbot kubä 100 ude unitäño intäjukun äma it täŋkukonik. Komi äma äbot u wäpi Itali Äbot yäŋ yäwerani. ²Konilias uwä guŋ äbotken nanik upäŋkaŋ ini ba ämawebe ukät irani unitä Juda nanik täño Anututa nadäkinik täŋ imiŋpän inijoret täŋkuŋonik. Täŋpän Konilias uwä moneŋi Juda äma jäwäri täŋkentän yämik täŋkukonik. Täŋkaŋ kadäni kadäni Anutu-ken yäŋapik man yäk täŋkukonik. ^{3z} Eruk kepma kubä 3'krok bipäda täŋjirän yori gänaŋ itkaŋ jop dupiŋkaŋ Anutu täño aŋero kubätä ahäŋ imiŋjirän kwawakinik kaŋkuk. Täŋpän aŋero unitä iwetkuk; Konilias! ⁴Yäwänä Koniliastä kaŋpän bumta umuntaŋpän iwetkuk; Ekäni, jide?

Yäwänä aŋerotä iwetkuk; Anututä gäkŋo yäŋapik manka nadäk täyak. Ba gäk moneŋ tuŋumka äma jäwärita yämiŋjiri gabäk täyak. Ude täŋjiri gabäŋpän kädet unita gäripi nadän gamik täyak yäk. ⁵Unita apiŋo ämakaye yepmaŋpi Jopa komeken kut. Kuŋkaŋ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita u imagut yäpmän äbut yäk. ^{6a} Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipän täŋpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäŋ iwetkuk. ⁷Ude iwerän tärewäpän aŋero Konilias teŋpeŋ kuŋkuk. Kuŋjirän Koniliastä watä ämani yaräkät komi ämani kubä yäŋpewän äbuŋ. (Komi äma u Anututa nadäkinik täŋpän Konilias-kät bok irani). ⁸Eruk äma yaräkubä u äbäŋjirä Koniliastä imaka ahäŋ imiŋkuko u kudup yäwerän nadänkuŋ. Nadän morewäkaŋ peŋ yäwet-pewän Jopa komeken kuŋkuŋ.

Pitatä dämpmonken imaka kubä kaŋkuk

⁹Kuŋtängän kome bipänä kädet miŋin patkuŋ. Patkuŋo yäŋewänä äneŋi akumaŋ kuŋkuŋ. Kuŋtängän kepma bämop täŋjirän Jopa kome keräp taŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Pitatä yot itkuko uwä itpän-nadäk bägup punin unu täŋpani unita Anutu-ken yäŋapiwa yäŋkaŋ unu äronkuk. ¹⁰Äro irirän nakta iwäkaŋ ketemta yäŋkuk. Yäwänä ketem api ijiŋjirä jop dupiŋkaŋ dämpmonken ŋode kaŋkuk; ^{11b} Kunum aŋeŋjirän imaka kubä äpuk. Äpuko uwä tek taŋi käwuri käwuri yentä topmäŋpän pewä yäpmän kome terak äpäŋjirän kaŋkuk. ¹²Täŋpän tek u gänaŋ tom mebäri mebäri ba gämok, damaŋ ba barak mebäri mebäritä irirä yabänkuk. ¹³Pitatä ude yabän yäwat ittängän man kotäk kubä ŋode nadänkuk; Pita, gäk aku tom uwä dämpmäŋpän naŋ!

^{14c} Yäŋjirän Pitatä yäŋkuk; Ekäni, u nämoinik näŋpayän! Tom u nintäño бага mantä nämo nakta yäjiwäranani yäk. Ämatä u naŋpän bänepi

^y 10:1 Mat 8:5; Apos 27:1,3 ^z 10:3 Apos 3:1 ^a 10:6 Apos 9:43 ^b 10:11 Apos 11:5-17

^c 10:14 Wkp 11:1-47; Ese 4:14

tānpā waney. Gāk mebarina nadātan, tom udewani kubā nāmoinik nak tāyat yāk. ^{15 d} Ude yāwānā man kotāk u āneji kubākāt ḡode yāḡkuk; Ude nāmo! Imaka Anututā u tāga yāḡ yāwani u gākā waki yāḡ tāga nāmo yāwen yāk. ¹⁶ Tānpākaḡ imaka ahāḡ imiḡkuko u kadāni yarākubā ude āronḡkaḡ āpāk tāḡkuk. Kadāni yarākubā ude kaḡpāḡ nadāwānkaḡ āneji wādāḡ yāpmāḡ kunum gānaḡ āronḡkuk.

¹⁷⁻¹⁸ Kunum gānaḡ āronḡrān Pitatā imaka kaḡkuko unitāḡo mebarita nadāwātāk pāhap tāḡkuk. Nadāwātāk tāḡ irirān āma yarākubā Koniliastā peḡ yāwet-pewān ābuḡo u Saimontā yotken ahāḡpāḡ yāman umu itkaḡ gera terak ḡode yāḡkuk; Ai, Saimon wāpi kubā Pita, yot ḡo itak?

^{19 e} Tānpākaḡ Pitawā yot medāp terak unu imaka kudupi kaḡkuko unita pen nadāwātāk tāḡ irirān Munapiktā iwetkuk; Nadātan? Yāman umu āma yarākubā gāka wāyākḡeḡtāḡ ābākaḡ yāk. ²⁰ Āma uwā nākḡa yāwetpewa ābākaḡ unita nadāwātāk nāmo tāḡpen. Āpmonḡpikaḡ bātakigān penta kut yāk. ²¹ Munapiktā ude iwerānā Pita yāman umu āpmonḡpāḡ āma yarākubā u yāwetkuk; Āma wāyākḡeḡtāḡ ābākaḡ uwā nāk ḡo. E, ḡo ima mebarita ābākaḡ? ^{22 f} Yāwānā iwetkuḡ; Komi āma tāḡo intājukun āma wāpi Koniliastā yāḡpewān ābākamāḡ yāk. Konilias uwā āma siwoḡi. U Anutu iniḡ orerirān Juda āmawebe kuduḡtagāntā āma unita oraḡ imik tākaḡ yāk. Tānpāḡ Anutu tāḡo kudupi aḡero kubātā ahāḡ imiḡpāḡ Konilias ḡode iwetkuk; Gāk āma kubā wāpi Pita imagut yāpmāḡ kuḡpāḡ gākḡa yotken teḡiri man nadātak u yāḡirān kaḡ nadā yāḡ iwetkuk. ^{23 g} Ude yāḡirā Pitatā yāmagut pāḡku ini yotken yepmaḡpān patkuḡ.

Eruk, patkuḡo yāḡewānā akuḡpāḡ Pita tuḡum tāḡpānkaḡ āma yarākubā ukāt Jopa komeken nanik ābot tāḡpani āma ātu ukāt penta kuḡkuḡ. ²⁴ Kuḡtāko bipānā kādet miḡin patkuḡ. Patkuḡo yāḡewānkaḡ āneji yāput peḡpāḡ kuḡkā Koniliastā yotpārare-ken Sisaria ahāḡkuḡ. Uken Koniliastā iniken māhemiye ba noriye gāgāni ātu yāḡpewān pābā kubā-kengān itsāmāḡirā pāḡku ahāḡ yāmiḡkuḡ. ²⁵ Ahāḡ yāmiḡpāḡ yot gānaḡ ārowayāḡ tāḡirān kaḡpāḡā Koniliastā Pita gāmori-ken gukut imāpmok tāḡpāḡ iniḡ orerayāḡ tāḡkuk. ^{26 h} Ude tāḡirān kaḡpāḡ Pitatā iwetkuk; Ai! Ude imata tāyan? Aku! Nāk Anutu nāmo, nāk āma, gāk udewanigān yāk. ²⁷ Man ude nāwetgāwet tāḡtāḡ yot gānaḡ āronḡpāḡ Pitatā āmawebe yot gānaḡ tokḡek irirā yabāḡkuk. ²⁸ Yabāḡpāḡ yāwetkuk; Juda āma nintāḡo mebarinin ḡode kāwep nadāk tākaḡ; Ninā, āma guḡ ābotken nanik in udewani kubākāt itpāḡ yāḡpāḡ-nadāk tāga tānaḡi nāmo. Kādet udeta yājiwārani yāḡ nadāk tākamāḡ. Tāḡ, Anututā dāpmonken kudān ḡode nāwetpāḡ nāwoḡāreḡkuk; Nāk āma kubāta nadāwa jiraḡ tāga nāmo tāḡpek, ba āma kubāta ḡode tāga nāmo nadāwet; U ninkāt

^d 10:15 Mak 7:15,19 ^e 10:19 Apos 11:12, 13:2 ^f 10:22 Apos 10:1-2 ^g 10:23 Apos 10:45, 11:12 ^h 10:26 Apos 14:13-15; Rev 19:10

nanik nämo unita ukät itpäj yänpäj-nadäk tänañi nämo. ²⁹ Anututä ude näwoñärenkuko unita ño äbäktä nämo bitnäñkut. E, in ima mebarita yänpewä äbätat?

³⁰ ⁱ Yäwänä Koniliastä ñode iwetkuk; Kepma 4 gumonita bipäda 3'kirok itkamäj ñodegän täñirän, näk yot gänañ itkañ Anutu-ken yänpapik man yäj itkut. Pengän, äma kubä tek paki-inik ägo wabiñirä iñamna-ken ahäñkuk. ³¹ Ahäj namiñpäj yäñkuk; Konilias, Anututä gäkño yänpapik man nadäk täyak yäk. Ba gäk moneñ tuñumka äma jäwärita yämiñiri gabäk täyak yäk. Ude täñiri gabänpäj kädet unita gäripi nadäj gamik täyak yäk. ³² Unita apiño ämakaye yepmañpi Jopa komeken kut yäk. Kuñkañ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita imagut yäpmäj äbut yäk. Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäj täñpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäk. ³³ Äma unitä ude näwerirän eruk, bäräñeñ gäk gämagutta äma ätu peñ yäwetpewa kuñkuñ. Tänpäkañ gäk ño äbäktä nämo bitnäñkuno unita bänep täga nadäj gamitat yäk. Eruk, man kuduptagän Ekänitä nin niwetta gäwetkuko u niweri nadäktä, Ekäni iñamiken kwawak itkamäj ño yäk.

Pitatä Jesu täño manbiñam yäñahäñkuk

³⁴⁻³⁵ ^{j k} Tänpäj Pitatä man ñode yäput peñpäj yäñkuk; Eruk, apiñogän bureniñän ñode nadätat; Anututä ämawebe uken-uken nanikta nadäñirän uteragän täk täyak yäk. U gupninta nadäñirän ärowani äpani nämo täk täyak. Nämo inik, äma Anutu iniñ orepäj kädet siwoñi iwat täkañ uwä Anututä not täñ yämik täyak. ³⁶ ^l E, Anututä Isrel äma äbotken man bureni pewän ahäñkuko unitäño manbiñam in nadäk täkañ. Manbiñam Täga uwä ñode; Jesu Kristo tewän äpä man tägagämän, Anutu-kät bänep kubägän täktäk täño man u niwetpäj niwoñäreñ täñkuk. Jesu Kristo u ämawebe kuduptagäntä Ekäni it yämik täyak.

³⁷ ^m Tänpäkañ Galili ba Judia komeken imaka ahäñkuko unitäño manbiñam in nadäkañ. Jontä ämawebe ume ärutärut man yäñahänpäj yäwet täñkuko u mädeni-ken Jesu Nasaret komeken naniktä Galili komeken epäni yäput peñkuk. ³⁸ ⁿ Anututä kehäromi ba Munapik kireñ imiñirän äyänutpäj äyänutpäj ämawebe iron täñ yämiñtäj kuñatkuk. Tänpäj Anututä itkentäj imiñirän äma Satantä tänpäwak täñ yämani u kuduptagän yäpän tägawäpäj yepmak täñkukonik. ³⁹ Täñirän Jerusalem yotpärare-ken ba Juda kome pähap äyänutpäj äyänutpäj imaka imaka yänpäj-täk täñkuko u kañpäj nadäk täñ moreñkumäj.

ⁱ 10:30 Apos 3:1, 1:10 ^j 10:34 1Sm1 16:7; Rom 2:11; Gal 2:6 ^k 10:35 Jon 9:31

^l 10:36 Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:14 ^m 10:37 Mat 4:12-17 ⁿ 10:38 Mat 3:16; Luk 4:17-20

Täjntän kuñtäyon päya kwakäp terak utpewä kumbuk. ^{40°} Utpewä kumbuko upänkañ kepma yarä tärenjirän kepma kubäta Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmän akuñkuk. Yäpmän päñaku teñpäñ äneni kwawak pewän ahänkuk yäk. ^{41^p} Täñpäkañ ämawebe kudupken nämo ahän yämik täñkuk. Nämo, mani biñam yänahäkta intäjukun iwoyänpän nipmanpani nin-kengän ahän nimik täñkuk yäk. Täñjirän kumbani-ken naniktä akwänkañ ninä ukät ketem bok nanpäñ yänpän-nadäk täk täñkumänjonik. ^{42^q} Täñpäkañ ämawebe wäpi biñam yänahänpän yäwetta ñode niwetkuk; Anututä äma kubä, äma kumbani ba äma kodak irani manken yäpmän danikta iwoyänkuko u näk yän niwetkuk. ^{43^r} In nadäkañ? Ämawebe netä unitä Jesuta nadäkinik täñpeñ kuñatnayän täkañ uwä momini täga api ärut yämek. Bureni, Anututä Jesu wäpi terak wakini api peñ yämek, profet kuduptä yänahänkuño ude.

Guñ äbot ätutä Munapik yäpuñ

^{44^s} Pitatä man ude pen yän irirän Kudupi Munapiktä ämawebe mani nadän itkuno uterak äpuk. ^{45-46^t} Äpäñjirän ämawebe guñ äbotken nanik u man kotäk kudupi kudupi terak Anutu bumta iniñ oretkuñ. Ude täñjirä yabänpän äma Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñpani Pitakät penta äbuño u nadäwätäk täñpäñ keru inpäñ yänkuñ; U kawut! yäk. Anututä bänep ironi terak Munapik guñ ämawebe ñonita kireñ yämitak yäk. Apiño kanpäñ nadäkamän, Munapik u Juda äma nintagän nämo yäk. ^{47^u} Ude yänjirä Pitatä yänkuk; Äbot ño, nintä yäpumänjo udegän, Munapik yäpmänkañ. Unita äbot ño ume ärut yämikta netätä täga niniñ bitnäwek? Nämooinik! ^{48^v} Ude yäwänkañ ämawebe u Jesu Kristo wäpi terak ärut yämiñkuñ. Ärut yämäkañ ämawebe unitä Pita iwetkuñ; Ninkät ätu it nipmankañ kañ ku yän iweräwä udegän täñkuk.

Pitatä iniken mebärini yänahänkuk

11 ¹Täñpäñ aposoro-kät äbot täñpani ämawebe-kät Judia komeken iranitä manbiñam ñode nadänkuñ; Ämawebe guñ äbotken naniktä Anutu täño man nadänpän bänepi-ken iyap tañkuñ yän nadänkuñ. ^{2-3^w} Ude nadänkuño unita Pitatä Jerusalem yotpärare äyänutpeñ äronjirän Juda nanik äbot täñpani äma ätutä nadäwä nämo tärewäpäñ man tañ ñode iwetkuñ; Gäk imata Moses täño бага man irepmitpäñ äma gupi moräk nämo madäwani, guñ äbotken nanik unitänjo yot gänäñ äronkun? Ba imata äma udewani-kät ketem bok nankuñ?

° 10:40 1Ko 15:4-7 ^p 10:41 Jon 14:19,22-24; Jon 15:27; Apos 1:8; Luk 24:42-43

° 10:42 Apos 17:31, 2Ti 4:1, 1Pi 4:5 ° 10:43 Ais 33:24; Ais 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24

° 10:44 Apos 11:15, 15:8 ° 10:46 Apos 2:4, 19:6 ° 10:47 Apos 8:36 ° 10:48 Apos 2:38

^w 11:3 Apos 10:28; Gal 2:12

U siwoŋi nämo! ⁴Yäwawä Pitatä imaka ahänjkuko unitäŋo manbiŋam mebäri-ken umunitä yän yäpmän kuŋtängän ŋode yäwetkuk; ⁵^x Näk Jopa yotpärare-ken yänjapik man yän yäpmän kuŋjira Ekänitä nadäk-nadäkna-ken pewän ahänjirä ŋode kaŋkut yäk. Kunum aŋejirän imaka kubä äpuk yäk. Äpuko uwä tek taŋi, käwuri käwuri yentä topmänpän pewä yäpmän kome terak dubina-ken äpänjirän kaŋkut. ⁶Äpänjirän ket tänpän yabänkut; Tek u gänaŋ tom mebäri mebäri taŋi täpuri, ba gämok ba barak mebäri mebäritä irirä. ⁷Ude yabän yawat itkaŋ man kotäk kubä ŋode nadänkut; Pita, gäk aku tom uwä däpmänpän naŋ!

⁸Man ude nadänpän ŋode yänkut; Ekäni, u nämoinik nänpayän. Tom u waki, nakta yäjiwärani. Ämatä u naŋpän bänepi tänpä waneŋ. Tom udewani kubä nämoinik nak täyat yän iwetkut. ⁹Ude yäwawä man kotäk kunum gänaŋ nanik u äneŋi kubäkät ŋode yänkuk; Ude nämo yäk. Imaka Anututä u täga yän yäwani u gäkä waki yän täga nämo yäwen yäk. ¹⁰Tänpakaŋ imaka ahän namiŋkuko u kadäni yaräkubä ude äroŋkaŋ äpäk täŋkuk. Kadäni yaräkubä u kaŋpän nadäwakaŋ äneŋi wädän yäpmän kunum gänaŋ äroŋkuk.

¹¹Eruk, imaka u paorirän uterakgän Sisaria komeken nanik äma yaräkubä näk nämagutta yot itkut-ken ugän ahänkuŋ. ¹²^y Ahänjirä Munapiktä ŋode näwetkuk; Gäk ukät kuŋkaŋä nadäwätäk terak nämo kwen yän näwetkuk. Ude näwerirän notniye 6 ŋo näkkät bok Koniliastä yotken kuŋkumän. Kumaŋ päŋku Koniliastä yot gänaŋ äroŋitna ŋode niwetkuk; ¹³Näkä yot gänaŋ aŋero kubätä ahän namiŋpän ŋode näwetkuk; Gäk Jopa yotpärare-ken watä ämakaye ätu yäniŋ kireŋpewi päŋku Saimon wäpi kubä Pita yänjikaŋ yäpmän kaŋ äbut. ¹⁴^z Äma unitä man täwerirän ket nadänpän Ekänita biŋam kaŋ tänpüt, gäkŋa ba ämawebe gäkkät irani u kudup yäk. Aŋerotä man ude iwetkuk. ¹⁵^a Eruk, näk Anutu täŋo manbiŋam yäwet irira bian Munapiktä ninken äpuko udegän ämawebe uterak äroŋkuk. ¹⁶^b Tänjirän näkä u kaŋpän Ekänitä man ŋode yänkuko u juku piŋkut; Jontä umegän ärut tamiŋkuk. Upänkaŋ inä Munapikpän api uwäktän tamet yän yänkuk. ¹⁷Tänpakaŋ ninä Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täŋ imiŋitna iron pähap täŋ nimiŋkuko udegän Konilias-kät äboriyeta täŋ yämiŋirän näk ŋodewanitä imata Anutu iniŋ bitnäwam?

¹⁸^c Pitatä manbiŋam ude yäwerän nadänpän bänepi kwitawäpän Anutu iniŋ oretpän ŋode yänkuŋ; Wära! yäk. Anutuwä guŋ äbottä bänepi sukurenpän irit kehäromita biŋam täkta yäntäreŋ yämik täyak yän yänkuŋ.

^x 11:5 Apos 10:9-48 ^y 11:12 Apos 10:23,45 ^z 11:14 Apos 16:31 ^a 11:15 Apos 2:4

^b 11:16 Apos 1:5 ^c 11:18 Apos 13:48, 14:27

Jesu tãjo manbiŋam Antiok ahãnj patkuk

¹⁹^d Tãnjpãkaŋ Stiven kumãnj-kumãnj utkuŋo uterak ãma ãtutã ãbot tãnjpani mãyap dãpmãnj yãwat kireŋjirã Juda kome peŋpãnj Ponika ba Saiprus ba Antiok komeken kuŋtãnjpã kuŋkuŋ. Kuŋ tãnjpã kuŋkuŋo uwã Ekãni tãjo manbiŋam Juda ãmawebegãnj yãjahãnjpãnj yãwettãnj kuŋkuŋ. ãMa ãtu nãmo yãwet tãnjkuŋonik. ²⁰ Upãnjkaŋ nadãkinik tãnjpani ãtu Saiprus Sairini komeken naniktã Antiok yotpãrãre-ken kuŋkaŋ Grik man yãwani ãmawebe, guŋ ãbotken nanik ukãt yãnjpãnj-nadãk tãnjpãnj Ekãni Jesu Kristo tãjo manbiŋam yãjahãnjpãnj yãwetkuŋ. ²¹^e Ude tãnjirã Ekãnitã kehãromi yãmiŋjirãnj yãwerã guŋ ãbotken nanik ãmawebe u nadãnjpãnj mãyaptã bãnepi sukureŋpãnj Ekãnita biŋam tãnjkuŋ. ²²^f Tãnjpãkaŋ unitãjo manbiŋam nadãnjpãnj ãbot tãnjpani Jerusalem itkuŋo unitã Banabas peŋ iwet-pewã Antiok kuŋkuk.

²³^g Pãnjku Antiok ahãnjpãnj Anutu tãjo iron u kaŋpãnj oretoret pãhap tãnjpãnj bãnepi tãnjpidãm taŋ yãmiŋpãnj ŋode yãwetkuk; Bãnepjintã Ekãni kwasikotpãnj iŋit-inik tãnjpãnj kaŋ irut yãnj yãwetkuk. ²⁴^h Banabas uwã ãma tãgagãmãnj kubã. Bãnepi-ken Kudupi Munapik ba nadãkiniki kehãromi nitek. Tãnjpãkaŋ yotpãrãre uken ãma mãyap-inik Ekãnita biŋam tãnjkuŋ.

²⁵ⁱ Eruk ãtu nanak itpãnjã Banabastã Sol kaŋ-ahãwa yãnjkaŋ Tãsus yotpãrãre-ken kuŋkuk. ²⁶^j Pãnjku kaŋ-ahãnjpãnj imagurãnkaŋ Antiok ãbumãnj. ãBãnjpãnj ãbot tãnjpani bãmopi-ken obãnj kubã ude itkaŋ ãma bumta Ekãni tãjo manbiŋam yãwetpãnj yãwoŋãrek tãnjkumãnj. Antiok uken ãmatã Jesu tãjo ãbot tãnjpanita wãpi Kristen^k yãnj mãmãram yãwetkuŋ.

ãBot tãnjpanitã tãnjkentãk monẽj pewã kuŋkuŋ

²⁷^l Kadãni uken profet ãma ãtu Jerusalem naniktã Antiok kuŋkuŋ. ²⁸^m Profet kuŋkuŋo uken nanik kubã wãpi Agabas, uwã Munapiktã peŋ iwerirãnj komeki komeki nak jopirit ahãwayãnj tãnjkuko unita jukuman yãnjkuŋ. (Nak jopirit uwã ãma wãpi Klodiustã Rom tãjo intãjukun ãma irirãnj bureni ahãnjkuŋ.) ²⁹ Nakta jop iritta yãnjirãnj nadãnjkaŋ ãbot tãnjpani kubãkubãtã monẽj pat yãmiŋkuko udegãnj yãpmãnj daniŋpãnj Judia komeken noriye ketemta jop itkuŋo unita pewã kukta yãnjtãreŋkuŋ. ³⁰ⁿ Yãnjtãreŋpãnj monẽj peŋkuŋo u Banabas kenta Solta yãmãkaŋ yãpmãnj pãnjku ãbot tãnjpani Judia komeken irani unitãjo watã ãma unita yãmiŋkumãnj.

^d 11:19 Apos 8:1-4 ^e 11:21 Apos 2:41 ^f 11:22 Apos 4:36 ^g 11:23 Apos 13:43

^h 11:24 Apos 2:41, 6:5 ⁱ 11:25 Apos 9:30 ^j 11:26 1Pi 4:16 ^k 11:26 Kristen tãjo mebãri uwã Kristo tãjo tawaŋken nanik ^l 11:27 Apos 13:1, 15:32 ^m 11:28 Apos 21:10

ⁿ 11:30 Apos 12:25

Herottä äbot tänpänita iwan täņ yämiņkuk

12 ¹Kadäni uken Herot Judia kome täņo intäjukun äma ude itkaņ äbot tänpäni ätu komi yäma yänkaņ yepmäņit päņku komi yot gänaņ yepmaņkuk. ²Uwä ñode; Unitä yäwänkaņ Jems, Jon täņo noripak päiptä madäņpewä kumbuk. ³^o Ude täņjirä Juda ämawebetä kädet Herottä täņkuko unita gäripi nadäwäpäņ Pita imaka, komi yotken tewa yänkaņ yäwänpäņ iņitkuņ. Uwä Juda täņo orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni bämopi-ken täņkuk.

⁴Eruk, Pita iņitpäņ komi yotken teņpäņ komi äma 16 ude yäwerän watä it täņkuņonik. Täņpäkaņ Herottä ñode nadäņkuk; Ittäyon Pasova orekirit kadäni täreņjirän ämawebe iņamiken manken api tewet yäņ nadäņkuk. ⁵^p Ude nadäņkuko unita Pita komi yot-kengän irirän komi ämatä watäni itkuņ. Täņpäkaņ äbot tänpäni ämawebetäwä Pita täņkentäņ imikta Anutu-ken wari wari yänapik man yäk täņkuņonik.

Ajero kubätä Pita täņkentäņ imiņkuk

⁶^q Eruk, Herottä kadäni Pita manken tekta yänkuko u keräp taņkuk. Kwep yäņ yänkaņ bipani Pita komi yot gänaņ yen kehäromitä keri kuroņi topmäņpäņ tewä komi äma yarä bämopi-ken däpmon pat itkuk. Täņpäkaņ komi äma ätu komi yot täņo yämabam unita watäni itkuņ. ⁷Täņjirän pit kubägän Ekäni täņo ajero kubätä komi yot gänaņ ugän ahäņkuk. Ahäņjirän peņyäjekitä komi yot gänaņ u peņyäjeppäņ patkuk. Täņpäņ ajero unitä Pita iņit täņpewän akwänpäņ iwetkuk; Gäk bäräņej aku! yäk. Ude yänjirän yen kehäromi yarä Pita keri kuroņi topuņo u pitpäņ maņkumän. ⁸Täņjirän ajerotä Pita iwetkuk; Päņaku tek täņpäņ kuroņka ärärani tä yäk. Ude yäwänä Pita udegän täņkuk. Täņpänä ajerotä yänkuk; Mänit tekka u täņpäņ näk näwat yäk. ⁹Ude yänpeņ kuņjirän Pita komi yot u peņpeņ iwatkuk. Ajerotä bureni ude täņkentäņ namitak yäņ nämo nadäņkuk, däpmonken käwep täyat yäņ nadäņkukopäņ bureni ahäņ imiņkuk. ¹⁰^r Eruk kumaņ päņku komi äma äbot yarä watä itkuņo u äbot kubä yärepmitpäņ äneņi äbot kubä yärepmitpeņ kuņjirän komi yot täņo yäma taņi dätpäņ äpämaņ yotpärare-ken kwani u ini dätkuk. Därirän yarä u äpämaņ yäman umu kuņkumän. Kuņtäņgän kädet miņin ajerotä Pita pit kubägän teņpeņ kuņkuk.

¹¹Täņjirän eruk Pita uken nadäwän tumbuņ. Täņpäņ yänkuk; Eruk, bureniğän nadätat yäk. Ekänitä ajeroni kubä iwet-pewän äbä näk Herot kerik-ken nanik ba Juda ämawebe täņo kokwawak kerik-ken nanikpäņ nämagutak yäk. ¹²^s Ude nadäņkaņ kumaņ päņku Jon wäpi kubä Mak

^o 12:3 Apos 4:3 ^p 12:5 Jem 5:16 ^q 12:6 Apos 5:23 ^r 12:10 Apos 5:19

^s 12:12 Apos 12:25, 15:37

unitäno miñi wäpi Maria unitä yotken ahänjuk. Ämawebe mäyap webe unitä yotken käbeyä tänpän Anutu-ken yänpik man yän itkuñ. ¹³ Ude yän irirä Pitata päñku yäma-ken umu kwäpkwäp yäputkuk. Ude tänpänä epän watä webe kubä wäpi Roda unitä yäma dārayän kuñkuk. ¹⁴ Kuñpän Pita täño kotäk nadänpän bānepi-ken oretoret pähap nadänpän yäma nämo dätuk. Nämo, āneñi äyāñutpeñ yot gānañ unu kuñpän ämawebe päke u yāwetkuk; Pita äbāko yäma-ken itak yäk. ¹⁵ Ude yāwānā iwetkuñ; Täñguñ tañpän ba yāyan yäk. Ude yāwākañ ehuranigān yänjuk; Nämo! Burenī yāyat! Pita yāman umu itak yäk. Yāwānā yänkuñ; Ude nämo, Pita täño añeronitā käwep itak yäk.

¹⁶ Ude yän irirä Pita yäma-ken kwäpkwäp pen yäpuritkuk. Täñjirān eruk päñku yäma dätpäñ Pita ini kañpän kikuñtupän yänpän-nadäk täñ irirä Pitata yāniñ bitnänpän ketwāra tänyāreñkuk.

¹⁷ Ude täñkañ Ekānitā komi yotken nanikpäñ imagut yāpmāñ äbāko unitäno manbiñam yāwetkuk. Tänpän ñode yāwetgān täñkuk; In kuñkañ Jems-kāt äbot täñpani ätu manbiñam ño kañ yāwerut. Ude yāwetkañ Pita yepmañpeñ kukñi kāda kuñkuk. ¹⁸ Tänpākañ kome yāñeñirān komi āma Pitata watā itkuño u Pitata iñiwā wawākañ dekaken paorak yän yänkañ nadāwātāk pähap tänpän manbiñam Herot iwetkuñ. ¹⁹ Iwerā nadänpän Herottā āma ätu yāwetkuk; Pitata wāyākñeñpän kawut! Yāwerānkañ päñku wāyākñeñtän kuñarā wañkuñ. Tänpāwā komi āma Pitata watā itkuño u manken yepmañpän dāpmāñ-pewān kumākta yänjuk. Ude täñkañ ittāngān Herot Judia kome peñpeñ päñku Sisaria yotpārare-ken itkuk.

Intājukun āma Herot u kumbuk

²⁰ Pāñku uken itkañ Herot Tire kenta Sidon ämawebeta kokwawak nadāñ yāpmāñ kuñatpäñ ketem Herottā komeken nanik yāpmākta бага peñ nimek yän nadāñkuñ. Ude täñpeko uwā ketem deken nanikpäñ api yāpne yän yänpän Tire Sidon ämawebe ätutā käbeyä tänpän yänpän-yāpā-tāgawākañ bānep kubāgān āneñi tākta uken kuñkuñ. Pengān päñku Herot täño yot pähap unitäno watā āmani wäpi Blastus u ahāñ imiñpän ukāt man yänpän-nadāñirā Blastustā Herot iñamiken yänkentän yāmekta yänkehārom tañkuk. Ude tänpän Herot-kāt man yākta kadāni peñkuñ.

²¹ Eruk kadāni peñkuñ-ken Herottā intājukun āma täño tek tänpän man yāwera yänkañā intājukun āmatā mañitpäñ man yāwani-ken kuñkuk. Uken kuñkañ man mebāri mebāri yāwetkuk. ²² Yāñjirān nadänpän ämawebe päke unitä gera terak ñode yänkuñ; Anutu kubā täño meni jinom yäk. U āma täño nämo yän yänkuñ. ²³ Ude yāñirā Herottā

^t 12:15 Apos 26:24; Mat 18:10 ^u 12:17 Apos 13:16, 19:33; Apos 21:40

^v 12:18 Apos 5:22-24 ^w 12:20 1Kn 5:11; Ese 27:17 ^x 12:23 Dan 5:20

man u nadänpäj Anutu ärowani bureni täño wäpi biñam yäpmäj akukta bitnäñkuk. Ude täñirän uterakgän Ekäni täño aņero kubätä päbä utkuk. Urirän käyäm waki kubä Herot terak ahäj imiñirän yamuntä nañ äreyäñpewä kumbuk.

²⁴ Täjnpäkañ Ekäni täño manbiñam kehärom tañpäj komeni komeni ahäj patkuk. ²⁵ Ahäj parirän Banabas kenta Sol täñkentäk moneñ Judia äbot täñpanita Jerusalem yäpmäj kuñkumäno u yämän tärewäpäj äyäjutpeñ Antiok kuda yäjkañ Jon wäpi kubä Mak u imaguränkañ penta kuñkuñ.

Banabas kenta Sol epän man yäwetkuñ

13 ¹ Täjnpäj äbot täñpani Antiok irani uken nanik profet äma ba äma ätu Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpäj yäwoñärek täkta itkuñ. U wäpi tawañ ñode; Kubä Banabas, kubä Simeon wäpi kubä Kubiri yäj iwerani, kubä Lusias Sairini komeken nanik, kubä Sol, kubä Manain, Herot täño noripaki kubä. ² Eruk, kepma kubäta äbot täñpanitä Ekäni iniñoret itkañ inita nak nämo nakta yäjiwätpäñ nakta jop itkuñ. Ude täñ irirä Kudupi Munapiktä ñode yäwetkuk; In Banabas kenta Sol epän kubä näkä iwoyäj yämiñkuro u täkta iwoyäñpäj yepmañpä yäpmäj kañ kun yäk. ³ Ude yäwänä nakta jop itkañ Anutu-ken yäñpik man yäñpäj keru yarä uterak peñpäj yepmañpä yäpmäj kuñkumän.

Saiprus kome manbiñam yäñahäñkumän

⁴ Eruk Kudupi Munapiktä Banabas kenta Sol peñ yäwet-pewän Selusia komeken kuñkumän. U naniktä gäpe terak äronpeñ gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Saiprus uken kuñkuñ. ⁵ Kuñtängän Saiprus täño yotpärare kubä wäpi Salamis u ahäñpäj Juda täño käbeyä yot gänañ äronpäj Anutu täño manbiñam yäñahäñpäj yäwetkumän. Jon-Mak imaka, bok täñkentäñpäj yäwetkuñ.

⁶ Ude täñkañ Saiprus kome u gänañ manbiñam yäñahäñpäj yäwettäj kuñtängän yotpärare kubä wäpi Pafos u ahäñkumän. Uken Juda äma kubä wäpi Bajesu uwä uken itkuk. Äma uwä profet jopi, kären käwani. Grik man terak wäpi Elimas yäj iwetkuñ. ⁷ Elimas u kome unitäño intäjukun äma wäpi Segius-Paulus unitäño täñkentäk kubä. Täjnpäkañ Segius-Paulus uwä äma nadäk-nadäk ikek. U Anutu täño manbiñam nadäwa yäñpäj Banabas kenta Solta yäñpewän äbumän. ⁸ Täjnpäkañ äma kären käwani unitä Banabas kenta Sol täño epän u ura yäjkañ täk

^y 12:24 Ais 55:11; Apos 6:7, 19:20 ^z 12:25 Apos 11:29-30; Apos 12:12, 15:37

^a 13:1 Apos 11:27 ^b 13:2 Apos 9:15 ^c 13:3 Apos 6:6 ^d 13:4 Apos 15:39

^e 13:5 Apos 12:12, 13:13 ^f 13:8 2Ti 3:8

tänjuk. Tānpān intājukun āmani Segius-Paulus unitā Jesuta nadākinik tānpek yānpān Segius ude tānpeno! yān iwet tānjuk. ⁹Ude tānjukuo upānkañ Kudupi Munapiktā Sol wāpi kubā Pol u uwāk tānpān irirān Elimas dapun tañi kañpān iwetkuk; ¹⁰Gāk Satan tāño nanaki! yāk. Gāk kādet siwoñi tāño iwan. Tānyākñarani kādet ba nadāk wakiwaki gākken tokneñ patak yāk. Ekāni tāño kādet siwoñi u tānpi wanayān tāk tāyan! ¹¹ Eruk, nadātan? Apiño Ekānitā gurirān dapunka wawayān yāk. Dapunka wawānkañ kadāni kāronji bumik edap dapuri nāmo kañkañ api i yāpmān kwen!

Poltā ude yānirān uterakgān gubamtā-yān dapuri-ken uwāk tānpewān dapuri bipmān utkuk. Tānpānkañ Elimastā āma yepmānirapān kādet nāwoñārewut yānkañ puñ iñitān kuñatkuk. ¹²Tānirān intājukun āma unitā u kañpān Ekāni tāño manbiñam nadānjukuo u nadāwān inide kubā tānpānpān Ekānita nadākinik tānjuk.

Saiprus peñpeñ kome kubāken kuñkumān

¹³ Eruk, Polkāt āma ātu penta kuñatkuño Pafos kome peñpeñ gāpe terak āronpeñ Pamfilia komeken yotpārare kubā wāpi Pega u kuñkuñ. Kuñirā Jon-Mak yepmañpeñ āneñi Jerusalem kuñkuk. ¹⁴Tānirān ātu u Pega yotpārare peñpeñ ini kuroñ kuñtāngān Pisidia komeken yotpārare kubā wāpi Antiok u ahānkuñ. Ahānpān Sabat kadāni-ken Juda tāño kābeyā yot gānañ āro mañitkuñ. ¹⁵ Āro mañirirā Juda tāño āma ekāni ekāni yot gānañ itkuño unitā Moses tāño Baga man kudān tāwani, ba profet biani tāño man u daniñ paotpān Polkāt Banabas u ñode yāwet yabānkuñ; Ektā āmawebe bānēpi tāñkehārom takta man kubā yākta nadānpānā tāga yāñahādayān yāk.

¹⁶ Yāwāwā Poltā akuñpān yāñuruk-uruk yāneño yānpān ketwāra tānyārenjuk. Tānpān manbiñam ñode yāput peñpān yānjuk; In Isrel āmawebe ba āmawebe gāgāni ātu Anututa nadākinik tāñ imiñpān gāmori-ken kuñarani in ket nadāwut! ¹⁷ Isrel ābot tāño Anutu unitā ābekniye oraniye, āmawebe bāmopi-ken nanikpān inita biñam yāpmān daniñjuk. Yāpmān daniñpān yepmañpān iniken komeñi peñpeñ pāñku Isip kome itkuñ-ken uken tānpewān ābot pāhap ahān patkuk. Tānpākañ māden, iniken kehāromi terak Isip komeken nanik yāñ-yākñat yāpmān āpāmañ kuñkuk. ¹⁸ Tānkañ obañ 40 ude kome jopi-ken ittān kuñatkuñ-ken uken mani nāmo iwatkuño upānkañ yabāñ koreñjuk. ¹⁹ Eruk Kenan kome yāniñ kirewayān tānjuk-ken nanik Anututā āmawebe ābot pāhap 7 ude tānpān wañkuñ. Tānpān wawāpān kome u Isrel

⁸ 13:11 Apos 9:8 ^h 13:13 Apos 13:5, 15:38 ⁱ 13:15 Apos 15:21 ^j 13:16 Apos 12:17

^k 13:17 Kis 1:7, 6:6; Kis 12:51 ^l 13:18 Kis 16:35; Nam 14:34; Lo 1:31 ^m 13:19 Lo 7:1; Jos 14:1

ämawebeta yäniñ kirewänpäñ unitä koreñpäñ itkuñ. ^{20ⁿ} Imaka ahänkuko u kuduptagän obañ 450 u gänañ ahäj yäpmäj kuñkuñ. Eruk u punin terak Isrel ämawebetä kome u yäpmäñpäñ irirä Anututä watä ämaniye ätu iwoyänpäñ yepmak täñtäj kuñirän Samuel, profet ude itta ahänkuk. ^{21^o} Täñpakañ kadäni uken äma kubätä intäjukun it yämekta Anutu-ken gera yänkuñ. Gera yänirä Anututä Sol intäjukun ämani itta iwoyänkuñ. Sol uwä Kis täño nanaki, Benjamintä äbotken nanik. Täñpakañ Soltä Isrel ämawebeta yabäj yäwat epän täñ yämiñ yäpmäj kuñtäyon obañ 40 ude täreñkuk. ^{22^p} Täreñirän Anututä Sol u yänjwatpäñ komenita Devitpäñ intäjukun äma itta teñkuk. Teñpäñ Devitta yänpäñ ämawebe ñode yäwetkuk; Näk Jesi täño nanaki Devit u kañpäñ gäripi nadänpäñ bänepnatä u iñit-inik täyat. Unitä uyaku näkño man kädet u kumän api iwat morewek yäk. ^{23^q} Eruk, Anututä yänkehäromtak man bian yänkuko udegän Devit täño äbotken nanik Anututä ini äma kubä iwoyänkuk. Äma unitä Isrel ämawebe waki keriken nanik api yämagurek yän yänkuñ. Uwä wäpi Jesu.

^{24^r} Täñpakañ Jesu epäni nämo yäput peñpäñ täñtäj kuñirän Jontä Isrel ämawebe-ken manbiñam yänjahänpäñ ñode yäwettäj kuñkuk; In bänepjin sukureñpäñ irit kuñat-kuñatjin yäpä-siwoñ täñirä ume ärut tamayäj yän yäwettäj kuñkuk. ^{25^s} Eruk Jon epän täñkuko u tärewayäj keräp täñirän ämawebe ñode yäwet yabänkuk; Intä näka netä yän nadäk täkañ? Näk äma intä itsämäk täkañ, Kristo u nämo yäk. Upänkañ kawut! Äma kubä mäden näwatak yäk. Näk äpani-inik unita u dubini-ken itnañi nämo yän yäwetkuk.

^{26^t} Poltä ude yänpäñ yänkuñ; Notnaye Abraham täño äbotken nanik, in nadäwut! Ba in ätu Juda äbotken nanik nämopäj Anutu nadäj imiñpäñ gämori-ken kuñat täkañ, in imaka nadäwut! Anututä ämawebe wakiken nanik yämagutpäñ inita biñam yäpmäk-yäpmäk unitäño manbiñam u nin bämopnin-ken ahätäk ño! ^{27^u} Jerusalem ämawebe jopi ukät watä ämaniyetä Jesu täño mebari nämo nadäwä tumbuñ. Ba profet biani täño manbiñam Sabat kadäni-ken daniñpäñ nadäk täñ yäpmäj äbäk täñkuño unitäño mebari nämo nadäwä täreñkuñ. Nämo nadäwä täreñkuño upänkañ Jesu utta man yänirä manbiñam biani u bureni ahänkuk. ^{28^v} Äma uken goret kubä nämo kañkañ manken teñpäñ utpewä kumäkta Pailat-ken man kehäromigän yänkuñ.

^{29^w} Imaka bian profettä Jesu ude api täñ imineñ yän yäwani u kudup täñ imiñkuñ. Täñpäñ päya kwakäp terak nanik ketäreñ yäpmäj päpä

ⁿ 13:20 Het 2:16, 1Sml 3:20 ^o 13:21 1Sml 8:5,19, 1Sml 10:20-24 ^p 13:22 1Sml 13:14, 1Sml 16:13; Sam 89:20 ^q 13:23 2Sml 7:12-16; Ais 11:1 ^r 13:24 Mat 3:1-2 ^s 13:25 Jon 1:20,27 ^t 13:26 Apos 13:16 ^u 13:27 Jon 16:3; Apos 3:17 ^v 13:28 Mat 27:22-23 ^w 13:29 Mat 27:59-60

awaŋ gānaŋ peŋkuŋ. ³⁰x Awaŋ gānaŋ peŋkuŋo upāŋkaŋ Anututā āneŋi awaŋ gānaŋ nanikpāŋ yāpmāŋ pāŋaku tewān kodak taŋkuk. ³¹y Tāŋpākaŋ u punin terak kepma māyapta āmawebe Jesu nāmo kumāŋirān ukāt Galili kome peŋpeŋ Jerusalem penta kuŋkuŋo unitā kak tāŋkuŋ. Āma unitā apiŋo Jesu tāŋo manbiŋam Juda ābotken yāŋahāŋtāŋ kuŋat tākaŋ. ³²z Tāŋ, nin uwā intā nadākta Anututā ābekniye oraniyeta yāŋkehāromtak man yāŋ yāmiŋkuko unitāŋo Manbiŋam Tāga yāŋahāŋ itkamāŋ ŋo. ³³Tāŋpākaŋ yāŋkehāromtak man u bureni ahāŋkuk. Anututā Jesu awaŋ gānaŋ nanikpāŋ yāpmāŋ pāŋaku tewān kodak taŋkuko unita ābekniye oraniye tāŋo ābot ninken unitāŋo bureni ahāŋ nimitak. Tāŋpāŋ manbiŋam udewanigān Sam 2-ken itak. Uwā ŋode;

Gāk nanakna. Apiŋo bāyaŋpāŋ gepmaŋtat.

Sam 2:7

³⁴Anututā Jesu awaŋ gānaŋ nanik yāpmāŋ pāŋaku teŋkuko u āneŋi awaŋ gānaŋ tāga nāmo api āpmo parawek. Uwā Anututā ini yāŋkuko ude;

*Imaka tāga Devitta biŋam peŋ imiŋkuro unitāŋo bureni uwā gamiŋira
kehāromigān api ahāŋ pārek yāk.*

Ais 55:3

³⁵a Ba man kubā pen Anutu tāŋo manbiŋam terak pātak u ŋode;

*Gāk kaŋ-āwarākuk tāŋiri epān āmaka iwoyāwani awaŋ gānaŋ nāmo
api parawek.*

Sam 16:10

³⁶b Notnaye, man biani u bureni ahāŋirān kākamāŋ. Kadāni Devit kome terak itkuk-ken uken uwā Anutu tāŋo nadāk-gārip ugān iwarān tāŋkuk. Tāŋkukopāŋ māden Devit kumbānā ābekiye oraniye tāŋo awaŋken āneŋpākaŋ paraŋkuk. ³⁷Tāŋ, āma Anututā awaŋ gānaŋ nanik yāwān kikuŋtukuko u komegup nāmo paraŋkuk. ³⁸⁻³⁹c d Ude yāŋpāŋ Poltā ŋode yāwetgān tāŋkuk; Unita notnaye in ket nadāneŋ; Āma kumbuko uwā intāŋo momi tāga peŋ tamek. Manbiŋam unitagān tāwetkamāŋ ŋo. Moses tāŋo бага mantā momijin tāŋo topmāk-topmāk u pit tamiŋpāŋ siwoŋi āmawebe tāga nāmo api tāwerek. Nāmoinik. Tāŋ, āmawebe Jesuta nadākinik tāŋpeŋ kuŋatnayāŋ tāŋo u kuduŋtagān Jesutā momini bureni api peŋ yāmek. ⁴⁰Unita in juku peŋpāŋ ket nadāwut! Profettā man bian yāŋkuŋo unitā intā terak ārowekta. Man ŋode yāŋkuŋo u;

41 In yāŋārok man yāwanitā nadāwātāk pāhap tāŋpāŋ kaŋ waŋ morewut!

x **13:30** Apos 2:24 y **13:31** Apos 1:3,8 z **13:32** Apos 13:23 a **13:35** Apos 2:27

b **13:36** Apos 2:29 c **13:38** Apos 10:43 d **13:39** Rom 10:4

*In irirä näkä imaka kudupi kubä täñpayäj täyat unita nadäwä inide
kubä api täneñ.
Täñpäkañ ämatä unitäño manbiñam täwerirä nadänkañ bureni yäj
nämo api nadäneñ.* *Hab 1:5*

⁴²Eruk, Poltä manbiñam u yänjahän paotpäñä Banabas-kät käbeyä yot peñpeñ yäman äpämañ kudayän täñjirän ämawebe päke unitä yäwetkuñ; Man niwet ahäkamän unitäño moräki äneñi Sabat kadäni kubäta äbänkañ kañ niwerun yäk. ⁴³^e Ude yäweräkañ äpämañ kuñkumän. Täñjirän Juda ämawebe-kät ämawebe Juda täño бага man iwarani guñ äbotken nanik ätutä Pol kenta Banabas yäwarän täñkuñ. Yäwarän täñjirä bänep nadäk-nadäki täñkwawa tawänpän Anutu täño nadäk-gärip u iwarän täñpäñ unitäño iron terak kañ kuñarut yäj man kwini terak peñ yäwetkumän.

⁴⁴Eruk äneñi Sabat kadäni kubäken ämawebe yotpärare uken mäyaptä Pol kenta Banabastä Anutu täño manbiñam yänjahänjirän nadänayän äbuñ. ⁴⁵^f Täñpäkañ Juda äma ekäni ekänitä ämawebe mäyap u yabänpäñ kokwawak nadänpäñ Pol yänjärok iwetpäñ jopman pähap yäyak! yäj yäwetkuñ. ⁴⁶^g Ude yänjirä Pol kenta Banabas ehutpäñ man ñode yänkumän; Bureni! Nek Anutu täño man Juda äbotken nanik inta jukun täwet kirekta yäj nimani. Upänkañ in man ñonita mäde ut imikañ uwä injin-tägän ñode bumik yäkañ; Nin irit täga tärek-täreki nämo unita biñam nämo täkamän. In ude yäkañ unita nek inta mäde ut tamiñpäñ ämawebe guñ äbotken päñku Ekäni täño manbiñam yänjahänpäñ api yäwetde yäk. ⁴⁷Ekänitä ñode peñ niwetkuk;

*Näkä täñpewa in guñ äbot täño peñyänek ude itkañ ämawebe komeni
komeni u täñkentän yämiñirä näkñata biñam api yäpmänj morewet
yäk.* *Ais 49:6*

⁴⁸^h Eruk, ämawebe guñ äbotken nanik itkuño unitä man u nadänpäñ bänep oretoret pähap nadänpäñ Ekäni täño manbiñamta gärip-i-inik nadänkuñ. Täñpäñ ämawebe mäyaptä manbiñam unita nadäwä bureni täñkuñ. Ämawebe Anututä irit kehäromi yäpmäkta biñam iwoyäwani unitägän nadäkinik täñkuñ.

⁴⁹Täñpäkañ Ekäni täño mantä kome u gänañ kumän kuñat moreñkuk. ⁵⁰ⁱ Ude täñjirän Juda täño ekäni ekänitä Anutu nadän imani webe wäpi biñam ikek ätukät yotpärare unitäño äma ekäni ätu man yäput-yäwerirä Pol kenta Banabasta kokwawak nadänpäñ waki täñ yämiñpäñ kome

^e 13:43 Apos 11:23, 14:22 ^f 13:45 Apos 14:2 ^g 13:46 Luk 7:30; Apos 3:26, 18:6

^h 13:48 Apos 11:18 ⁱ 13:50 Apos 17:4,12

uken nanik yawat kireŋpewä kuŋkumän. ^{51j} Ude täñirä yarä u kugun kuroŋi terak nanik dämpän äreyänpewän maŋpakaŋ yotpärare u mäde ut imiŋpäŋ Aikoniam yotpärare-ken kuŋkumän. ⁵² Täŋpakaŋ Kudupi Munapiktä ämawebe Jesuta nadäkinik täŋ imani u bänepi täŋpidäm täŋjirän bänep oretoret pähap nadäntäŋ kuŋatkuŋ.

Aikoniam Manbiŋam Täga u yänahänkumän

14 ¹ Pol kenta Banabas Antiok yotpärare-ken täk täŋkumäno udegän Aikoniam yotpärare-ken äronpäŋ Juda nanik täŋo käbeyä yot gänaŋ äronkumän. Äronpäŋ Ekäni täŋo manbiŋam säkgämän-inik yänahänpäŋ yäwerirän Juda äbotken nanik ba guŋ äbotken nanik mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋkuŋ. ^{2k} Täŋirä Juda äma ätutäwä Ekäni täŋo man nadäkta bitnäkinik täŋpäŋ ämawebe ätu guŋ äbotken nanik yäput-yäwet-pewä nadäkinik täŋpanita iwan täŋ yämiŋkuŋ. ^{3l} Ude täŋ yämiŋkuŋo upänkaŋ Pol kenta Banabastä ehutpäŋ ini ugän itkaŋ Ekäni täŋo man yänahäk täŋkumänonik. Ude täŋkaŋ Ekänitä orakoraki täŋo manbiŋam täŋkehärom takta kehäromi yämiŋjirän kudän kudupi mebäri mebäri täŋkumän. ⁴ Täŋpakaŋ äma päke yotpärare u nanik duŋ-wenpäŋ ätutä Juda ämakät bänep kubägän täŋkuŋ. Täŋirä ätutäwä aposoro yarä ukät bänep kubägän täŋkuŋ.

^{5m} Ude täŋpäŋ itkaŋ mädenä Juda äma ätu ba guŋ äbotken nanik ätukät intäjukun ämaniyetä Pol kenta Banabas iwan täŋ yämiŋpäŋ mobätä kumän-kumän dämpäkta yänpäŋ-nadänkuŋ. ⁶ⁿ Ude täŋirä biŋam nadänpäŋ Pol kenta Banabas kome u peŋpeŋ Likonia komeken kuŋkumän. ⁷ Uken kuŋpäŋ Litra Depe yotpärare ba yotpärare tuän tuän itkuŋo uken Manbiŋam Täga u yänahänkumän.

Depe yotpärare-ken manbiŋam yänahänkumän

^{8o} Litra yotpärare uken äma kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani kubä itkuk. Äma u miŋitä inide bäyaŋkukopäŋ kuŋat-kuŋat kubä nämo täŋpani. ^{9p} Eruk Poltä ämawebe manbiŋam yäwet irirän äma kwäyähäneŋ täŋpani uwä juku peŋpäŋ nadän itkuk. Nadän irirän Poltä äma uwä nadäkiniki kaŋpäŋ Anututä u täga yäpän-täganäŋi yän nadänpäŋ dapun kehäromigän kaŋkuk. ¹⁰ Kehäromigän kaŋpäŋ gera terak ŋode iwetkuk; Eruk, käroŋ aku! Ude yäwänä Poltä man yänkuko uterakgän äma uwä akuŋpäŋ käroŋ kuŋatkuŋ. ^{11q} Poltä kudän kudupi ude täŋjirän kaŋpäŋ ämawebe päke itkuŋo unitä ini Likonia man terak ŋode yänkuŋ; Wära! Nininken uraktä äma äworeŋpäŋ äbäkamän ŋo! yäk. ¹² Ude yänpäŋ

^j 13:51 Mat 10:14; Apos 18:6 ^k 14:2 Apos 13:45 ^l 14:3 Mak 16:20; Apos 19:11; Hib 2:4
^m 14:5 Apos 14:19, 2Ti 3:11 ⁿ 14:6 Mat 10:23 ^o 14:8 Jon 9:1; Apos 3:2 ^p 14:9 Apos 3:4;
 Mat 9:28 ^q 14:11 Apos 28:6

anutuniye wäpi yawetkuŋ. Banabas uwä wäpi Sus yän iwetkuŋ. Tänpän Pol uwä man yänahäk täŋkuko unita wäpi Hemes yän iwetkuŋ.

¹³Tänpäkaŋ yotparare u dubini-ken urak Sus unitäŋo iniŋoret yottä itkuk. Täŋkaŋ yot unitäŋo watä ämakät ämawebe päke unitä Pol kenta Banabas yäniŋ oretta ärawa tänayän nadänkuŋo unita watä äma unitä bulimakau ba päya irotpän omäk meranta tänpäni mäyap yäpmän äbuk. ¹⁴Ude tänjirän aposoro yarä unitä ude tänayän yän yabänpän bārom tänpän iniken tek weŋ tänpän kuŋkuŋ. Teki weŋ tänpän kwäpän bārāneŋ täropigän ämawebe u bāmopi-ken äpmonpän yawetkumän; ¹⁵ In imata ude tänayän yänkaŋ täkaŋ? Nek ämagän, in udewanigän! In anutu jopi-jopi mäde ut yämiŋpän Anutu Bureni irit ikek u iniŋ oretneŋta Manbiŋam Täga täwetkamäk ŋo. Anutu u uwä kunum kenta kome gwägu ba imaka kudup pewän ahänkuŋ. ¹⁶ It yäpmän äbuŋo kadäni uken äma äbori äbori yabän äwaräkuk tänjirän kädēt mebäri mebäri pewä ahänkuŋ. ¹⁷ Upänkaŋ Anututä mebärini nadäneŋta not täŋ tamiŋirän iwän ba edap iniken kadäni terakgän ahän tamiŋirän ketemtä ahän-bumbum tänjirä naŋ oretoret pähap täŋ it täkaŋ yäk. ¹⁸Eruk manbiŋam ude yawetpän yäniŋ bitnäŋkumäno upänkaŋ ehutpän ärawa täŋ yämikta nadänkuŋ.

Pol mobätä utkuŋ

¹⁹ Kadäni uken Juda äma ätu Antiok ba Aikoniam komeken naniktä äbänpän Litra ämawebe peŋ yawetkuŋ. Peŋ yawettäko Polta iwan tänpän mobätä utkaŋ kerigän iŋitpän wädän yäpmän päŋku kumāntak yän yänkaŋ yotparare gägäni-ken teŋkuŋ. ²⁰Tewä parirän äbot tänpäni ätutä äbä it gwäjiŋpän kaŋ irirä nadāwän tägawäpän akumaŋ yotparare-ken äneŋi äronkuk. Eruk patkuko yänewänä Banabas-kät kome u peŋpeŋ Depe yotparare-ken kuŋkumän.

²¹ Depe kome uken Manbiŋam Täga yäwerirän ämawebe mäyaptä Jesuta biŋam täŋkuŋ. Ude tänpän äyänutpeŋ kädēt kuŋkumäno udegän Litra Aikoniam ba Antiok yotparare-ken äneŋi äbumän. ²² Äbä yotparare taŋi ba täpuri uken Jesuta nadäkinik tänpäni bānepi täŋpidäm taŋ yämiŋpän nadäkiniki täŋkehārom takta man yawettän kuŋkumän. Tänpän man ŋode yawetkumän; Nadäkaŋ? Nadäkinik tänpäni nin komi bārāpi mebäri mebäri nadänkaŋ kuŋatnayän täkamän uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gānaŋ api äpmone yän yawetkumän. ²³ Pol kenta Banabastä ude yawetkaŋ yotparare u nanik ämawebe äbot tänpäni watä it yämikta watä äma yabän ahänpän iwoyänpän yepmaŋkumän. Tänpän

¹³ 14:15 Apos 10:26; Sam 146:6 ¹⁴ 14:16 Apos 17:30 ¹⁵ 14:17 Sam 147:8; Jer 5:24

¹⁶ 14:19 Apos 17:13, 2Ko 11:25, 2Ti 3:11 ¹⁷ 14:21 Mat 28:19 ¹⁸ 14:22 Mat 7:14;

Apos 11:23, 15:32; Apos 18:23, 1Te 3:3 ¹⁹ 14:23 Apos 13:3

Ekäni nadän imikinik täñkuño uwä Ekänitä täñkentäj yämekta inita nak nämo nakta yäjiwätpäj nakta jop itkan yänjapik man yäj itkumän.

²⁴Ude täñkañ yepmañpeñ kuñkumän. Kumañ päñku Pisidia kome irepmitpeñ Pamfilia komeken ahänkumän. ²⁵Eruk Pega yotpärareken äronpäj ämawebe u nanik Ekäni täño manbiñam yäwetkumän. Yäwetkañ äneji yotpärare u peñpeñ Atalia yotpärare-ken äpmonkumän. ²⁶^v Kome uken gäpe terak äronpeñ kumañ Antiok yotpärare-ken ahänpäj epäni u täñ-tärenkumän. Kome ukenä äbot täñpanitä bian äma yarä unitä Ekäni täño manbiñam yänahäntäj kuñarirän Ekäni täño orakorakitä watä it yämekta Anutu kerä terak yepmañkañ epän man yäwet-pewä kuñkumän. ²⁷^z Eruk Antiok ahänpäj äbot täñpani kubäkengän yepmañpäñ Anututä täñkentäj yämiñirän epän täñkumäno unitäño manbiñam yäwetkumän. Ba Anututä guñ ämawebetä kädet täwit yämiñirän nadäkinik täñkuño unitäño manbiñam yäwetkumän. ²⁸Ude täñkañ ämawebe äbot täñpani ukät kadäni karonji bumik itkuñ.

Jerusalem käbeyä kubä täñkuñ

15 ¹^a Kadäni uken äma ätu Judia komeken naniktä Antiok kuñpäñ Antiok nanik äbot täñpani ñode yäwetkuñ; In Moses täño man buramiñpäñ gupjin moräk nämo madänpänjä Ekänita biñam täga nämo api täneñ yäj yänkuñ. ²^b Ude yänjirä Pol kenta Banabastä man u nadäwän siwoñi nämo täñpöpän Judia äma ukät man wärät-wärät täñpän man kowat yäwän täñkuñ. Ude täñjirä äbot täñpani ämawebetä man ñode topuñ; Eruk, Pol Banabas-kät nadäkinik täñpani ätu yäwetpena päñku aposoro ba äma ekäni ekäni Jerusalem irani-kät man ño kañ yänpän yäpä-siwoñ tawut yäk.

³Man ude topmäñpänjä Antiok äbot täñpanitä ämawebe Jerusalem kukta iwoyänkuño u yepmañpä kuñkuñ. Kumañ päñku Ponika ba Samaria kome irepmitpäñ kome u nanik äbot täñpani manbiñam ñode yäwettäj kuñkuñ; Äma guñ äbotken nanik mäyaptä Anutu täño man nadänpän Anututa biñam täñkuñ. Ude yäwerirä nadänpän bänepitä oretoret pähap nadänkuñ. ⁴^c Eruk manbiñam u yänahäntäj kumañ Jerusalem ahänkuñ. Jerusalem ahänjirä aposoro, äbot täñpani täño ekäni ekäni ba äbot täñpani ämawebe ini imaka, penta yäniñ oretkuñ. Yäniñ orerirä Pol kenta Banabastä Ekäni Anututä täñkentäj yämiñirän guñ äbot ämawebe-ken epän täñkumäno unitäño manbiñam yäwetkumän. ⁵Ude yäwerirän äbot täñpani ätu Parisi äma itkuño unitä ñode yänkuñ; Äbot kubäken naniktä gupi moräk madäneño uyaku nadäna siwoñi täñpek. Äma uwä yäweräkañ Moses täño бага man bok kañ buramiwut yäk.

^v 14:26 Apos 13:1-2; Apos 15:40 ^z 14:27 Apos 15:4,12; Apos 11:18 ^a 15:1 Gal 5:2

^b 15:2 Apos 11:30; Gal 2:1 ^c 15:4 Apos 14:27

⁶Parisi ämatä man ude yänjirä aposoro-kät äma ekäni ätukät käbeyä tänpäj man yän-ket utnayäj täņkuņ. ^{7^d}Man u ket utnayäj yänkaņ man epän pähap täņkuņ. Yäwä täreņirän Pitatä akuņpäj ŋode yäwetkuk; Notnaye, bian Anututä in bämopjin-ken nanik näk iwoyänpäj nepmaņkuko u nadäkaņ. U nähä guņ äbotken Manbiņam Täga yänahänpäj yäwerira Ekänita nadäkinik täneņta iwoyänpäj nepmaņkuk. ^{8^e}Anutu, ämawebe kuduptagän bänepi-ken yabänpäj-nadäk täyak unitä guņ ämawebe äbot u Kudupi Munapik ninta niniņ kireņkuko udegän yäniņ kireņkuk. Ude täņjirän kaņpäj ŋode nadänkumäj; Anututä ämawebe u inita biņam yäpmäj danitak yäk. ^{9^f}U ninta kädet kubä niwoņäreņkaņ guņ ämawebeta kädet inigän kubä nämo yäwoņäreņkuk. Nämoinik! U nadäkinik täņ imiņirä bänepi ärut yäpän tagawäpäj yepmaņkuk.

^{10^g}Unita in imata Anutu täņo täktäki irepmitpäj tänayäj täkaņ? In бага man täņo bäräpi u notniye guņ äbotken nanikta nämo kotaņ yämineņ. Nämoinik, bian äbekniye oraniye ba ninin imaka, bäräpi u täga nämo kotaņkumäj yäk. ^{11^h}Upänkaņ ŋode nadäk täkamäj; Ekäni Jesu täņo orakoraki uterakgän Anututä nin inita biņam iwoyänkuko udegän notniye guņ äbotken nanik imaka, iwoyänkuk.

^{12ⁱ}Pitatä man ude yäj irirän nadänpäj äma käbeyä täņ itkuņo u kudup man bitnäņpäj Pol kenta Banabas-tagän juku peņkuņ. Juku peņira yarä unitä Anututä kudän kudupi kudupi kerä terak guņ äbotken täņkuko unitäņo manbiņam ätu yänahäkgän täņkumän. ^{13^j}Eruk, manbiņam u yäj paorirän Jemstä ŋode yänkuk; Notnaye, juku peņpäj nadäkot! ^{14^k}Man Saimon-Pitatä ŋode niwerak; Anututä ironi kwawa pewän ahäwäpäj guņ ämawebe bämopi-ken nanik ätu inita biņam iwoyänpäj yäpmäj daniņkuk. ¹⁵Ba profet biani täņo man u inidewanigän. U ŋode kudän täņkuņ;

¹⁶Ekänitä ŋode yänkuk;

Devit täņo äbot uwä yottaba tokät maņpani ude bumik yäk.

Upänkaņ kämiwä, näkä äbänpäjä äneņi yäpmäj päņaku peņpäj api täņkodak täwet.

¹⁷⁻¹⁸Ude api täņpero unita ämawebe ätu Ekäni näk nabäj ahäkta epäni api täneņ.

Bureni, ämawebe guņ äbotken nanik näkņata biņam iwoyänkuro u näka api wäyäkņentäj kuneņ.

Ekänitä bian imaka ude api ahäneņ yäj yänkuko udegän täņkuk.

Amo 9:11,12

^d 15:7 Apos 10:1-43 ^e 15:8 Apos 10:44, 11:15 ^f 15:9 Apos 10:34-35 ^g 15:10 Mat 11:30; Gal 3:10, 5:1 ^h 15:11 Gal 2:16; Efe 2:5-8 ⁱ 15:12 Apos 14:27 ^j 15:13 Gal 2:9

^k 15:14 Apos 15:7-9

¹⁹Unita notnaye, näk ñode nadätat. Nin notniye guñ äbotken nanik bänepi sukureñpän Anutu-ken kuñ moreñkuño unita bäräpi nämö kotañ yämine. ²⁰^l Nämö, jukuman ñode ugänpän kañ kudän täñpän yämina; In wäbätta tom ketem ijin yämani u moräki nämö näneñ. Ketem udewani u nañpän bänepjin täñpä waneñ. Ba kubokäret kädet u ba u nämö täneñ. Ba tom kotäki topmännpän däpmän-pewä kumbani-kät tom nägäri nämö piwä kwani u nämö näneñ. ²¹^m Nin nadäkamän, bian umu-kentä päbä apiño itkamän-ken ñoken guñ äbot täño yotpärare kubäkubäken Sabat kadäni-ken käbeyä yot gänañ Moses täño бага man u kudup daniñpän yänähäk täkañ. Unita Baga man yarägan ude kañ kudän täñpän yämina.

Jerusalem käbeyätä man ñode topuñ

²²Eruk, aposoro-kät äbot täñpani ämawebe ba watä ämaniyetä man topmännpän äma yarä Banabas kenta Polkät Antiok kukta yabän ahänkuñ. Äma yarä u kubä wäpi Judas wäpi kubä Basabas, kubä wäpi Silas. Yarä unitä äbot täñpani täño watä äma ude itkumän. ²³Täñpän manbiñam yäpmän kukta ñode kudän täñpän yämiñkuñ;

Man kudän ño guñ äbot Antiok, Siria, Silisia komeken nanik nadäkinik täñpani, inta kudän täñ tamani. U notjiye aposoro-kät Jerusalem äbot täñpani täño watä ämaniye nintä kudän täñ taminnpän oretoret man tena äretak. ²⁴ⁿ Eruk man kubä ñode nadämän; Nintä nämö nadän yämiñitna ninken nanik äma ätutä inken kuñkañ man mebäri mebäri täwerirä nadäwätäk pähap täñkuñ. ²⁵Nintä u nadänpän man epän täñpän äma yarä ño yabän ahänpän yepmana yäpmän notninpakyat Pol kenta Banabas-kät ärekañ.

²⁶Nin Pol kenta Banabasta gäripi pähap nadäk täkamän. Uwä Jesu Kristo Ekäninin täño epän terak ini gupita nämö iyap täñpän bäräpi mebäri mebäri kotañkumän. ²⁷Täñpän nin Judas kenta Silastä manbiñam ño täñkehärom takta, inken yepmana yäpmän ärekamän. ²⁸^o Kudupi Munapik-kät nintä man yänpän-nadäk ñode täñkumän; Intä bäräpi ätukät kotakta bitnäkamän. Unita in kädet ñode-gänpän iwatneñ; ²⁹^p In nañ moräk wäbätta peñ yämani u nämö yäpmännpän näneñ. Ba tom kotäki topmännpän däpmän-pewä kumbani ba tom nägäri u nämö näneñ. Ba kubokäret kädet nämö täneñ. Injinta watäni itpäñ imaka ño mäde ut moreñirä api tägawek. Eruk, ugän. Säkgämän kañ irut.

³⁰Man ude kudän täñpän yämiñkañ yepmanpä yäpmän Antiok komeken kuñkuñ. Eruk kumañ päñku Antiok ahänpänjä äbot täñpani

^l 15:20 Stt 9:4; Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16 ^m 15:21 Apos 13:15 ⁿ 15:24 Apos 15:1
^o 15:28 Mat 23:4 ^p 15:29 Apos 15:20

yānpäbä yepmaṅpāṅ man kudän u yämiṅkuṅ. ³¹Yämäkaṅ ämawebetä irit kuṅat-kuṅari täṅ-kehäromtak man u danipṅāṅ nadāṅkaṅ bānep oretoret pähap nadāṅkuṅ. ³² Tāṅpākaṅ Judas kenta Silas u Anutu täṅo meni jinom yāṅahāwani unita äbot täṅpani ämawebe bānepi täṅpidām takta ba täṅkehärom takta man kädēt tägatäga mäyap yäwetpāṅ yäwoṅäreḱ täṅkumän. ³³⁻³⁴Tāṅpākaṅ yarä u Antiok kome uken kadäni kārōṅi bumik itkaṅ äbot täṅpani uken naniktä bānep kwini terak äneṅi yepmaṅpä yäpmāṅ äbumän-ken kuṅkumän. ³⁵Täṅ, Pol kenta Banabas uwä ini Antiok kome ugän itkumän. Itkaṅ äma ätu mäyap ini u nanikkät Ekäni täṅo man yāṅahāṅit, Ekäni täṅo kädēt täga mebäri mebäri unita yäwetpāṅ yäwoṅäreḱ täḱ täṅkumän.

Pol kenta Banabas duṅ-weṅkumän

³⁶Eruk uken kadäni kārōṅi ittāṅgän Poltä Banabas ṅode iwetkuk; Nek äneṅi äyāṅutpeṅ pāṅku notniyeta yabäda yäk. Bian Ekäni täṅo manbiṅam yāṅahāṅpāṅ yäwettāṅ kuṅatkumäk-ken kuṅpāṅ täga ba goret itkaṅ unita yabäda yäk. ³⁷ Ude yāṅpāṅ Banabastä Jon wäpi kubä Mak u bok kukta yāṅkuk. ³⁸ Yäwänä Poltä yāṅkuk; Äma uwä bian nekkät epän täkta bitnāṅpāṅ Pamfilia komeken nipmaṅpeṅ kuṅkuko ukeṅo. Unita ukät nämo kunayāṅ yäk. ³⁹Ude yāṅpāṅ yāṅ-awätpāṅ duṅ-weṅpāṅ inigän inigän itkumän. Ude täṅpāṅ Banabastä Mak imaguränkaṅ gäpe kubä terak äronpeṅ Saiprus kome kuṅkumän. ⁴⁰ Tāṅirän Pol uwä Silas imaguränkaṅ kudayāṅ tāṅirän äbot täṅpani ämawebe u nanik unitä Anutu kerik-ken yepmaṅpāṅ yāṅkuṅ; Ekäni täṅo orakorakitä watäni it tamiṅirän kaṅ kuṅarun. ⁴¹Ude yäweräkaṅ yarä uwä eruk Siria ba Silisia komeken ittāṅ kuṅatkumän. Kome u ittāṅ kuṅatkumäno uwä, u kāda nanik ämawebe äbot täṅpani Poltä nadäkiniki täṅkehärom taṅ yämiṅirän ittāṅ kuṅatkumän.

Timoti Pol kenta Silas-kät bok kuṅatkuṅ

16 ¹ Eruk Pol kenta Silas kuṅattāṅgän Depe irepmitkaṅ Listra komeken ahāṅkumän. Kome uken Jesuta nadäkinik täṅpani kubä wäpi Timoti. Miṅi uwä Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täṅpani. Täṅ, naniwä Grik äma, guṅ äbotken nanik. ² Tāṅpākaṅ Listra Aikoniam äbot täṅpani ämawebetä Timotita u äma tägagämän yāṅ yäk täṅkuṅ. ³ Yāṅirä nadāṅpāṅ Poltä Timoti-kät kuṅatta gäripi nadāṅkuk. Ude nadāṅkuko upāṅkaṅ Juda ämawebe kome uken iranitä Timoti nani u guṅ äbotken nanik yāṅ nadāṅkuṅo unita Poltä Juda noriyetä bānep täga

^q 15:32 Apos 11:27, 13:1; Apos 14:22 ^r 15:37 Apos 12:12,25 ^s 15:38 Apos 13:13; Kol 4:10

^t 15:40 Apos 4:36, 13:4; Apos 14:26 ^u 16:1 Apos 14:6, 2Ti 1:5 ^v 16:2 Plp 2:19-22

^w 16:3 Gal 2:3-5

nadäkta Timoti täjo gupi moräk madänjuk. ^{4x} Ude tänpänkan Polkät noriye ätutä komeni komeni kumän kuñat morenpän man aposoro-kät Jerusalem äbot tänpäni täjo watä ämaniyetä guñ äbot nadäkinik tänpänitä nadänpän iwatta topuño, u yawet täñkuñ. ^{5y} Ude täntäj kuñirä äbot tänpäni ämawebe täjo nadäkiniki kehärom tañjuk. Tänpän ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik tänpän päbä äbot tänpäni u yäpurärät täñirä äbot tañi täñjuk.

Poltä dämpmonken äma kubä kañjuk

^{6z} Tänpäkan Poltä Esia komeken Ekäni täjo manbiñam yänahäkta nadänjukko upänkan Kudupi Munapiktä iniñ bitnäñjuk. Iniñ bitnäñpewän Polkät noriye Frikia Galesia komeken kuñatkuñ. ^{7a} Kuñattängän Misia komeken ahänpän unitä Bitinia komeken kunayän täñkuño upänkan Jesu täjo Munapiktä yäniñ bitnäñjuk. ⁸ Yäniñ bitnäñpewän Misia kome jop irepmitpeñ Troas yotpärare-ken kuñkuñ. ⁹ Pänku u patkan bipäni Poltä dämpmonken kubä ñode täñjuk; Masedonia komeken nanik äma kubätä Pol butewaki man terak ñode iwetjuk; Gäk Masedonia kome ñoken äbä nin täñkentäj nimi yäk. ¹⁰ Poltä dämpmonken ude kawänkan ñode nadänkumän; Anututä Masedonia komeken päñku Ekäni täjo manbiñam yawetta ninta gera yäyak yän nadänkumän. Ude nadänpän tuñum täñkumän.

Lidiatä Ekänita biñam täñjuk

¹¹ Eruk tuñum täñpeñ gäpe terak äronpänä Troas kome peñpeñ Samotres kome gwägu bämopi-ken kuñkumän. Uken päñku pätna yänewänä u peñpeñ äneñi gäpe terak äronpeñ Neapolis kuñkumän. ¹² U nanik-tagänä Pilipai yotpärare ninin kuroñ kuñkumän. Pilipai uwä Masedonia kome u käda täjo yotpärare intäjukun, Rom gapmantä kañ-iwarani. Uken päñku kepma yarä ude itkumän.

¹³ Eruk Sabat kadäni täñirän Juda ämatä yänapik man yäkyäk bägup kubä uken itak yän nadänpänä yotpärare-ken naniktä äpäman yewa gägäni umude ume terak äpmonkumän. Uken kuñpän webe äbot ätu irirä yabänkumän. Yabänpän ukät mäñiritpän man yänpän-nadäk täñkumän. ¹⁴ Täñ, webe nintäjo man nadänkuño ukät nanik kubä wäpi Lidia. U Taiataira yotpärare-ken nanik. Monenta tek säkgämän säkgämän gwäki ärowani u peñirän yäpmäk täñkuñonik. Uwä guñ äbotken nanik upänkan Anutu bureni kubägan iniñoret täñkukonik. Tänpäkan Ekänitä bänepi täñpidäm tañ imiñirän Poltä man yänjukko u nadänpän iyap täñjuk. ^{15b} Eruk webe u ini ba äboriye unita Jesu wäpi terak ume ärut yämiñkumän.

^x 16:4 Apos 15:23-29 ^y 16:5 Apos 2:47 ^z 16:6 Apos 18:23 ^a 16:7 2Ti 1:15

^b 16:15 Apos 16:33, 18:8

Ude tãñ yãminakañ webe unitã äyãñutpãñ niwetkuk; Intã nãka Ekãnita nadãkinik tãyak yãñ nadãñpãñã nãkã yotken tãga ämnyãñ? Man ehuranigãñ yãñtãyon mani buraminpãñ iwatkumãñ.

Pol kenta Silas komi yotken yepmañkuñ

^{16 c} Kepma kubãta yãñapik man yãkyãk bãgup-ken äpmonjitna watã webe jopi kubãtã nibãñ ahãñkuk. Tãñkañ webe u wãbãt ikek. Unitã äma tãño mebãri yãñahãk tãñkukonik. Kãdet u terak mãhemiyetã moner tãñ yãpmãk tãñkuñonik. ^{17 d} Tãñpãkañ webe unitã nibãñ ahãñpãñ Polkãt nin niwarãñ tãñpãñ man gera terak ñode yãñkuk; Äma ñonitã Anutu ärowani pãhap unitãño epãñ äma itkamãñ yãk. U Anututa biñam tãktãk kãdet tãwetpãñ tãwoñãredayãñ äbãkamãñ yãk. ^{18 e} Kepma kepma man udegãñ yãñ yãpmãñ kuñtãyon Poltã gaña tãñpãñ äyãñutpãñ iwetkuk; Nãk Jesu Kristo unitãño kehãromi terak peñ gãwetat; Wãbãt, gãk webe ño tenpeñ ku! yãk. Ude yãwãnã uterakgãñ tenpeñ kuñkuk.

^{19-20 f} Eruk ude tãñjirãñ webe unitãño mãhemiye moner tuñum wãdãk-wãdãk kãdet kawã nãmo tãñpãpãñ Pol kenta Silas yepmãñitpãñ yãñ-yãkñat pãñku yotpãrãre bãmopi-ken Rom gapman tãño äma ekãni ekãni kerik-ken yepmañpãñ yãwetkuñ; Juda äma yarã ñonitã nintã yotpãrãre-ken äbãñpãñ ämawebe bãnepi peñ awãhutkamãñ yãk. ²¹ Man kãdet kudupi Rom äma nintã nãmo tãnañipãñ yãñahãñpãñ niwetkamãñ yãk. ^{22 g} Ude yãwerãwã äma äbot pãhap itkuño unitã kokwawak nadãñ yãmiñkuñ. Ude tãñjirã man yãpmãñ daniwani ämatã komi ämata yãniñ kireñjirã yepmãñitpãñ teki yãñopmãñ yãmiñpãñ iwãnãptã bumta dãpuñ. ²³ Dãpmãñpãñ komi yot gãnañ yepmañjirã komi yot tãño watã äma kubã yãma tãñkehãrom tãñpãñ watãni itta iwetkuñ. ²⁴ Iwerirã eruk komi yot bãmopi-ken-inik yepmañpãñ kuroñiyat pãya kujattã uyiñ-yepmãñitpãñ tãñkehãrom tãñpãñ yepmañkuk.

²⁵ Yepmañpãñ itkañ bipani bãmopi-ken Pol kenta Silas Ekãniken yãñapik man yãñit, iniñoret kap ätu tenjirãñ äma komi yot gãnañ bok itkuño u nadãñkuñ. ²⁶ U nadãñjirã uterakgãñ kenãñ kwaiñjirãñ komi yot bumta kwaiñkuk. Kwaiñjirãñ komi yot tãño yãma pãke u kudup ini jop tãgeñkuñ. Tãñpãñ yen kehãromi äma komi yot gãnañ irani kerik kuroñi topuño u imaka, ini jop äreyãñ mañkuñ. ^{27 h} Tãñpãkañ watã ämatã kikiñutkuk. Kikiñutpãñã dapun tãñpãñ kañkuk; Komi yot tãño yãma kudup tãgeñkuño irirã. Yabãñpãñ-nadãñkuk; Komi yot gãnañ ño irãño ñokeño kãwep äpãmañ metãkañ yãñ nadãñkuk. Ude nadãñpãñ pãip yãpmãñpãñ iniken gupi urayãñ tãñkuk. ²⁸ Ude tãñjirãñ Poltã gera terak ñode iwetkuk; Ude tãñpeno! Nin kuduptagãñ itkamãñ ño yãk.

^c 16:16 Apos 19:24 ^d 16:17 Mak 1:24,34 ^e 16:18 Mak 16:17 ^f 16:20 Mak 13:9; Apos 17:6; Mat 5:11 ^g 16:22 2Ko 11:25; Plp 1:30, 1Te 2:2 ^h 16:27 Apos 12:18-19

²⁹Ude yäjirän watä äma unitä topänta gera yäjätän komi yot gänaŋ aroŋkuk. U umuntaŋkaŋ bumta kwaiŋpäŋ Pol Silas dubiniken maŋpän äpmonkuŋ. ³⁰ⁱ Täŋpäŋ yarä u yäj-yäkŋat yäpmän yäman äpmonpäŋ yäwetkuk; Notnapakyat, näk imapän täjira Anututä api täŋkentän namek?

³¹Yäwänä iwetkumän; Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täŋ imikaŋ uyaku gäk ba webeka nanak ba ämawebe gäkkät it täkaŋ u kudup Ekäni Jesu Kristota nadäkinik täŋ imiŋkaŋ uyaku Anututa biŋam api täneŋ yäk. ³²Yäwän yarä unitä Ekäni täŋo manbiŋam äma u ba noriye unitä yotken itkuŋo u yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täŋkumän. ³³^j Yäwerän nadänpäŋ bipani ugän watä äma unitä yäj-yäkŋat yäpmän päŋku däpuŋo meni ärut yämiŋkuk. Täŋpäŋ yäwerän ini ba webeni nanak Jesu wäpi terak ume ärut yämiŋkumän. ³⁴Täŋkaŋ watä äma unitä yäj-yäkŋat yäpmän päŋku ini yot gänaŋ yepmaŋpäŋ ketem ijiŋ yämiŋkuk. Täŋpäkaŋ äma u ini ba webeni nanakiye kudup Anututa biŋam täŋpäŋ bänep oretoret pähap täŋkuŋ.

Pol kenta Silas yepmaŋpä äpämaŋ kuŋkumän

³⁵Eruk parä yäŋejirän Rom gapman täŋo man yäpmän daniwani äma ätutä komi ämaniye ŋode yäwet-pewä kuŋkuŋ; Äma yarä u yabä kätänpewä kun! yäk. Ude yäwet-pewä kuŋkaŋ komi yot täŋo watä äma udegän iwetkuŋ. ³⁶Iwerä nadänpäŋ watä ämatä Pol iwetkuk; Näkä ek tabä kätänpewa kukta äma ekäni ekänitä man pewä äbatak. Unita ek äpämaŋ kuŋkaŋ säkgämän itkon. ³⁷^k Yäwänä Poltä iwetkuk; Ude täga nämo! Nek Rom äbotken nanik upäŋkaŋ goret ude nämo täŋ niminaŋipäŋ jop nadäŋ täŋ nimiŋkuŋ. Manken jukun nipmaŋpäŋ mebarinek kaŋkaŋ uterak komi yotken nipmaŋkuŋo uyaku tägawän! Upäŋkaŋ ude nämo täŋ nimiŋkuŋ. U jop nadäŋ nidäpmänpäŋ komi yotken nipmaŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ käbop äpämaŋ kun yäj niwetkaŋ? Nämoink! Äma ekäni u ini-tägän äbäŋkaŋ keran kaŋ nimagut yäpmän äpämaŋ kut.

³⁸Poltä ude yäweränä komi ämatä äyäjutpeŋ päŋku man yäpmän daniwani äma ŋode yäwetkuŋ; Pol kenta Silas u Rom äbotken nanik yäk. Yäweränkaŋ man u nadänpäŋ kwaiŋkuŋ. ³⁹^l Kwaiŋpäŋ äma yarä uken äbäŋpäŋ butewaki man yäwetkuŋ. Täŋpäŋ yarä u yäj-yäkŋat yäpmän äpämaŋ kuŋkuŋ. Täŋkaŋ kome u peŋpeŋ kome kukŋi käda kukta man yäwetkuŋ. ⁴⁰Ude yäweräwä yarä u komi yotken naniktä äpämaŋ Lidiatä yotken kuŋpäŋä Jesu täŋo äbot yabäŋ ahäŋpäŋ bänep täŋ-kehäromtak man yäwetpeŋ kuŋkumän.

ⁱ 16:30 Apos 2:37 ^j 16:33 Apos 16:15 ^k 16:37 Apos 22:25 ^l 16:39 Mat 8:34

Tesalonaika kuŋkumän

17 ^{1m} Tänpäkaŋ Pol kenta Silas yotpärare yarä wäpi Amfipolis ba Apolonia u yärepmitpeŋ Tesalonaika yotpärare-ken ahänkumän. Uken Juda äma täŋo käbeyä yot kubä itkuk. ²Eruk, u ahänpänjä Pol uwä ini täk täŋkuko udegän Sabat yaräkubä ude Juda naniktä käbeyä yot gänaŋ u äronpän Juda ämawebe ukät Ekäni täŋo man yänpän-nadäk täŋkuŋ. Ude täŋkaŋ Ekäni täŋo man kudän ätu yäwetpän yäwoŋärek tänpän ŋode yäwetkuk; ³ⁿ Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani uwä kumänpän äneŋi akukta biŋam yäwani yäk. Tänpäkaŋ Jesu täŋo wäpi biŋam täwet täyat uwä Kristo ubayän. ^{4o} Man ude yäwerirän Juda ämawebe ätutä nadäwä bureni tänpäpän Pol kenta Silas yäwatkuŋ. Täŋkaŋ Grik nanik ätu Anutu iniŋ orerani u mäyaptä penta yäwatkuŋ. Ba uken nanik webe wäpi biŋam ikek udegän, mäyap yäwatkuŋ.

⁵Tänpäkaŋ ämawebe päke unitä Pol kenta Silas u yäwarä yabänpän Juda ämatä kokwawak nadänkuŋ. Ude tänpän äma wakiwaki käbeyä bägup-ken u ini-ini ittän kwani u mäyap yämagut päbä yepmaŋpä ämawebe yotpärare u nanik jop manman terak yäput-yäwettäko man yän täŋuruk-uruk pähap täŋkuŋ. Ude täŋ irirä äma wakiwaki unitä Pol kenta Silas yepmäŋit päbä ämawebe u kerä terak pena yänkaŋ päŋku äma kubä wäpi Jeson unitä yotken bäräŋeŋ kuŋpänjä wäyäkŋeŋkuŋ. ^{6p} Päŋku wäyäkŋewä wawäpän Jeson-kät äbot täŋpani ätu ugänpän yepmäŋit yäpmän kome unitäŋo intäjukun äma u iŋamiken yän-yäkŋat yäpmän kuŋkuŋ. Ude täŋkaŋ gera terak ŋode yänkuŋ; Äma komeŋi komeŋi kuŋatkaŋ kädet wakiwaki täk täŋkuŋo ukeŋo äbäŋo itkaŋ ŋo yäk. ^{7q} Jesontä äma u yän-yäkŋat yäpmän ini yotken kuŋkuk yäk. Nadäkinik täŋpani äma päke u intäjukun ämanin wäpi Sisa unitäŋo man kädet urani. Unitä ŋode yäk täkaŋ; Intäjukun äma kudupi kubä itak, u wäpi Jesu yän ude yäk täkaŋ.

⁸Ude yänirä ämawebe päke ukät kome u nanik täŋo äma ekäni ekänitä man u nadänkaŋ kikuŋutpän-nadäwätäk pähap täŋkuŋ. ⁹Eruk ude täŋkaŋ Jeson-kät nadäkinik täŋpani ätu yepmäŋitkuŋo u yäwerä komi yotta gwäki pewäkaŋ yäniŋ kireŋpewä kuŋkuŋ.

Beria kome päŋku epän täŋkumän

¹⁰Eruk, kome bipmäŋirän, äbot täŋpani noriyetä Pol kenta Silas yepmaŋpä yotpärare kubä wäpi Beria uken kuŋkumän. Kumaŋ Beria kome u ahänpänjä Juda nanik täŋo käbeyä yot kome u itkuko u gänaŋ äronkumän. ^{11r} Ämawebe Juda äbotken nanik Beria kome u irani

^m 17:1 1Te 1:1,2 ⁿ 17:3 Luk 24:26; Apos 3:18, 9:22 ^o 17:4 Apos 13:50

^p 17:6 Apos 16:20 ^q 17:7 Luk 23:2; Jon 19:12 ^r 17:11 Jon 5:39

unitäño bänep nadäk-nadäki u tägagämän, Juda ämawebe Tesalonaika kome irani unitäño yärepmitkuk. Tänpäkañ Pol täño man nadänpän gäripi-inik nadäñkuñ. Ude täñkañ kepma kepma Anutu täño man kudän täwani u danipän yänpän-nadäk täk täñkuñ, Pol täño man ño bureni ba bureni nämo yäñ nadäkta. ¹²Täñkañ Juda nanik ämawebe mäyap-iniktä nadäkinik täñkuñ. Ba Grik webe, guñ äbotken nanik wäpi biñam ikek ätu, ba Grik äma ätu imaka, udegän nadäkinik täñkuñ.

¹³ Ude täñirä Juda äbotken nanik Tesalonaika kome irani unitä manbiñam ñode nadäñkuñ; Pol uwä Beria komeken Ekäni täño manbiñam yäñahänpän yäwet itak yäñ ude nadänpänä pänku yotpärare uken ahänpän ämawebe yäput-yäwettäko Pol Silasta kokwawak nadäñ yämiñkuñ. ¹⁴Täñirä äbot täñpanitä Pol bäräñek-inik iniñ kireñpewä kome, gwägu pähap dubini-ken äpmonkuk. Täñ, Silas kenta Timoti uwä pen Beria kome-kengän itkumän. ¹⁵Eruk äma Pol yäñikñat yäpmän kuñkuño uwä Pol yäñikñat yäpmän pen kumañ Atens yotpärare täñ uken kuñkuñ. Tänpäkañ äneñi kunayäñ yäwäwä Poltä Silas kenta Timotita man ñode pewän kuñkuk; Ek bäräñeñ näkä itat-ken ño kañ äbun yäk.

Pol Atens yotpärare-ken man yäñahäñkuk

¹⁶ Poltä Silas kenta Timotita Atens komeken itsämän yäpmän kuñkuk. Täñkañ yotpärare u gänañ yäwik jopi, äma keritä täñpani mäyap-inik irirä yabäñkuk. Ude yabänpän Pol bänepitä jägämi-inik nadäñkuk. ¹⁷ Jägämi nadäñkuko unita Juda täño käbeyä yotken kuñkañ Juda nanikkät Grik äma Anutu burenita nadäñ imani ukät man unita yänpän-nadäk täñkuñ. Ba kepma kepma yotpärare unitäño käbeyä bägup-ken kuñkañ ämawebe jop itkuño ukät man kowata kowata yäk täñkuñonik. ¹⁸ Tänpäkañ kome uken äma äbot yarä nadäk-nadäki ärowani wäpi Epikurian ba Stoiktä itkuñ. Tänpän kadäni kubä äma nadäwani äbot yarä uken nanik ätutä Ekäni täño manta yänpän yäñ-awätpän Polkät man kowat yäwän täñkuñ. Poltä Jesu täño manbiñam ba kumbani-ken nanik akuñkuko unitäño man yäwetkuko unita ukät nanik ätutä ñode yäñkuñ; Äma jop manman yäwani uwä jide yäwayäñ yänpän yäyak? Yäñirä ätutä yäñkuñ; Kome ätu täño anutu unitäño manpäñ käwep yäyak. ¹⁹ Ude yänpän Pol yäñikñat pänku äma ekäni ekäni täño käbeyä wäpi Areopagus uken teñpän iwet yabäñkuñ; Gäk man kudupi yäyan u jideta yäyan? Niweri nadäna yäk. ²⁰ Gäkño man ño nadäñitna inide kubä täyak unita man yäyan unitäño mebäri niweri nadäna! yäñ iwetkuñ. ²¹ Tänpäkañ Atens ämawebe täño mebäri uwä ñode; Kome mähemkät äma äbani Atens kome irani-kät imaka kubä nämo täk täñkuñonik.

^s 17:13 Apos 13:50, 14:19 ^t 17:17 Apos 18:19

Nämo, u kadäni kadäni käbeyä tänpäj man kudupi kudupita yänpäj-nadäk täk täņkuņo unita Pol täņo man u nadänayäj yäņkaņ yäņkuņ.

²² Ude yänpäj iwet yabäjirä Poltä äma ekäni ekäni bämopi-ken itpäj ñode yäwetkuk; Näkä in Atens nanik äma tabäk täyat uwä anutujin yäniņ oretta gwäk pimiņpäj täk täkaņ yäk. ²³ Pengän yotpärare ño gänaņ kuņattängän mobä änok pewani kubä kaņkut. Mobä uterak man kudän kubä ñode kudän täwanipäj daniņkut; Ñowä anutu nintä nämo nadäwani kubäta täņpani. Eruk, apiņo Anutu intä nämo nadäņkaņ iniņoret täkaņ unitäņo mebäri ñode yäņahänpäj täwera nadäwut;

²⁴ ^u Nämo nadäk täkaņ uwä Anutu kunum kenta kome ba imaka imaka kome terak itkaņ ño pewän ahäwäpäj kunum kenta kome täņo Ekäni pähap itak. Anutu uwä yot ämatä tänpäj kudupi yot yäņ iwerani gänaņ nämo it täyak yäk. ²⁵ ^v Ba imaka kubäta nämo wäyäkņek täyak. Äma nintä imaka kubä täga nämo täņkentäj imine. Nämo, ini-tägän ämata irit-kuņat-kuņat ba imaka päke u kudup nimik täyak. ²⁶ Tänpäkaņ äma kubä tänpäj peņkuko uken naniktä äma äbori äbori ahäj yäpmäj kuņkumäj. Ahänpäj it yäpmäj kuneta ini-tägän kadäni ba kome bagani täņkireņpäj täņkireņpäj peņ nimiņkuk yäk. ²⁷ ^w Tänpäkaņ bänepnintä wäyäkņek epän täņtäj kuņtängän Anutu nadäj imikinik tänpäj kaņ-ahäneta käwep, ude täņ nimiņkuk. Upäņkaņ nin kubäkubäta ban nämo it nimik täyak. ²⁸ Nämo, unita ñode yäwani; Nin unitäņo nadäk kehäromi terak itkaņ imaka imaka täk täkamäj. Täņkaņ injinken nadäwani äma ätutä udegän ñode yäņkuņ; Nin urakken ahäwani yäk.

²⁹ ^x Eruk, nin Anutu unitäņo nanakiye unita nin ñode nämo nadäne; Anutu uwä äma iniken nadäk-nadäkpäj gol ba siliwa, ba mobäpäj wäbät kuņat äma keritä täk täkaņ udewani yäņ nämo nadäne. Nämoink! ³⁰ ^y Bian ämawebetä nämo nadäwä tumbäpäj nadäk udewani nadänpäj täņpeņ kuņarirä Anututä yabäj koreņkuk. Upäņkaņ apiņo ämawebe komeni komeni bänep sukurekta peņ yäwet täyak. ³¹ ^z U kadäni pähap kubä ämawebe manken yepmakta iwoyäņkuk. Uken äma kubä iwoyäņkuko unitä kudän siwoņi terak api yäpmäj daniwek. Tänpäkaņ u bureni-inik api täņpet yäņ niwoņärekta äma uwä kumbani-ken nanikpäj yäpmäj päņaku teņkuk.

³² Tänpäj Poltä äma kubä kumbani-ken nanikpäj yäpmäj akukakuk täņo man yäwerirän äma ätutä yäņärok iwetkuņ. Täņ, ätutä yäņkuņ; Man yäyan u kadäni kubä äneņi yäņiri kaņ nadäna! ³³ Ude iwerirä Pol yepmaņpeņ kuņkuk. ³⁴ Tänpäkaņ äma ätutäwä Pol iwatpäj Jesuta nadäkinik täņkuņo u kubäwä wäpi Dionisius, äma ekäni ekäni täņo

^u 17:24 1Kn 8:27; Apos 7:48 ^v 17:25 Sam 50:12; Ais 42:5 ^w 17:27 Lo 32:8; Ais 55:6; Sam 145:18; Jer 23:23 ^x 17:29 Ais 40:18-20; Ais 44:10-17; Apos 19:26
^y 17:30 Apos 14:16 ^z 17:31 Sam 9:8, 96:13; Apos 10:42

käbeyä wäpi Areopagus uken nanik kubä. Ba webe kubä wäpi Damaris ukät ämawebe ätutä nadäkinik täñkuñ.

Pol Korin komeken epän täñkuk

18 ¹Täñpäj Pol Atens kome peñpeñ Korin yotpärare-ken kuñkuk. ²^a Kuñpäj Juda nanik äma kubä kañ-ahäñkuk. Äma u wäpi Akwila, u komeñi kujat wäpi Pontus. Täñpäkañ kadäni uken Akwila-kät webeni wäpi Prisila u Itali kome peñpeñ äbumän. U imata, Rom äma täño intäjukun äma wäpi Klodius unitä Juda nanik Itali kome itkuño u ñode yäwetkuk; In kumän-tagän Rom kome ño peñpeñ kome kukñi käda kañ kut yäk. Eruk, Pol Korin kome kuñpäjän yanäpi yarä upäj yabäj ahäñkuk. ³^b Pol uwä äma ukät moneñ epän mebari kubägän, sel yot täk täñpani unita päñku ukät penta itkuñ.

⁴Täñpäkañ Sabat kadäni-kenä Pol uwä Juda nanik täño käbeyä yotken äronkañ man yäñpäj-nadäk täk täñkuñonik. Man yäñpäj-nadäk ba yäñpäj-yäwoñärek täñjira Juda äbotken nanik ba Grik ämatä Jesuta nadäkinik kañ täñput yäj yäñkañ täk täñkukonik.

⁵^c Täñpäkañ Silas-kät Timotiwä Masedonia peñpeñ äpä irirän eruk Pol uwä kadäni kadäni, epän kubä täñkañ nämo, Anutu täño manbiñamgän yäñahäk täñkukonik. Täñpäj Juda nanik man kehäromi ñode yäwet täñkuk; Jesu u Kristo, Anututä bian ämawebeniye täñkentäj yämikta iwoyäñkuko u yäk. ⁶^d Ude yäweränkañ Pol yäñärok man iwetpäñ mani ut täñkuñ. Ude täñpawä mäde ut nimitak yäj kañpäj nadäkta teki terak täpun-täpun u däpmäj äreyäj täñpän kwäpäñ ñode yäwetkuk; Eruk, in paot-paotta biñam täkañ u täñpawä, injinken wakita api täneñ yäk. Uken näkño waki kubä nämo itak. Unita apiño näk ño peñpeñ guñ äbotken kwayäj yäk.

⁷Eruk Pol käbeyä yot u peñpeñ kumañ äma kubä guñ äbotken naniktä yot gänañ äronkuk. Äma u wäpi Titius, wäpi kubä Jastus. Äma uwä Anutu Burenita nadäkinik täñpani. Täñpäkañ äma unitäño yori uwä Juda nanik täño käbeyä yot dubini-ken itkuk. ⁸^e Täñ, Juda nanik täño käbeyä yot unitäño intäjukun äma u wäpi Krispus. Ukät webeni äperiye nanak-tägän Ekäni Jesuta nadäkinik täñkuñ. Täñpäkañ Korin ämawebe ini uwä mäyaptä Pol täño man u nadäñpäj Ekänita nadäkinik täñjirä ume ärut yämijñkuk.

⁹^f Eruk bipani kubäta Pol imaka kubä däpmonken bumik kañkuk. U Ekänitä ñode iwetkuk; Gäk nämoinik umuntäwen. Gäk näkño man yäñahäkta meka nämo täñpipiwen. ¹⁰^g Nadätan? Näk gäkkät itkamäk. Ba

^a 18:2 Rom 16:3 ^b 18:3 Apos 20:34, 1Ko 4:12 ^c 18:5 Apos 17:14-15; Apos 9:22

^d 18:6 Apos 13:46,51; Apos 20:26 ^e 18:8 1Ko 1:14 ^f 18:9 1Ko 2:3 ^g 18:10 Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jon 10:16

näkŋo ämawebe mäyaptä yotpärare ŋo gänaŋ itkaŋ unita äma kubätä gäk täga nämo api tänpän wawen yäk. ¹¹ Tänpäkaŋ Pol ini Korin komegän itkaŋ ämawebe Ekäni täŋo man yänpän-yäwoŋärekaŋ täŋ yäpmän kuŋirän obaŋ kubä itkaŋ äneŋi komepak 6 ude täreŋkuk.

¹² Tänpäkaŋ äma kubä wäpi Galiotä Akaia komeken Rom gapman täŋo watä äma itkuk. Irirän kadäni uken Juda nanik ätu Polta iwan täŋ imiŋpän manken yänikŋat yäpmän kuŋpän ŋode yänkuŋ; ¹³ Äma ŋowä ämawebetä Anutu iniŋoretta kädet mebäri kubä, nintäŋo бага mantä nämo yäyak upän yäwoŋärekaŋ täyak yäk. ¹⁴ Ude iweräwä Poltä man kowata yäwayän tänpänä, gapman Galiotä Juda nanik ŋode yäwetkuk; Äma ŋonitä gapman täŋo бага kubä irepmiränä, ba kudän waki kubä tänpänä, näk intäŋo man täga nadän tamet yäk. ^{15^h} Upänkaŋ inä inŋinken man ba wäp ba бага ätuta äbä näk näwet yabäkaŋ. Unita uwä inŋin kaŋ yäpä tägawut yäk. Näk man udewani yäpmän danikta nämo nepmaŋpani. ¹⁶ Ude yänpän yän-yäwat-pewän äpämaŋ kuŋkuŋ.

¹⁷ Ude tänpänä eruk pengän Juda nanik täŋo käbeyä yot unitäŋo intäjukun äma kubä wäpi Sostenes uwä gapman yori yäma-ken ugän inŋitpän utkuŋ. Ude tänpäkaŋ gapman Galio uwä unita nadäwätäk nämo täŋkuk.

Pol äneŋi Antiok Siria kome kuŋkuk

^{18ⁱ} Tänpäkaŋ Poltä ugän kadäni ätukät itkuk. Ittäŋgän äbot täŋpani noriye yepmaŋpeŋ gäpe terak äroŋkuk. Ärowänkaŋ gäpetä kome u peŋpeŋ Siria kome kwayän täŋkuk. Tänpäkaŋ Akwila yanäpi u Polkät bok kuŋkuŋ. Kumaŋ pänku Senkria kome ahänpän imaka kubä täkta Anutu-ken yänkehäromtak man yänkuko unita gwäki pujiŋ kudup äriŋpän pakigän peŋkuk. ^{19^j} Eruk, u peŋpeŋ kumaŋ pänku Efesus kome ahänkuŋ. U ahänpänä, Poltä Akwila yanäpi u yepmaŋkuk. Tänpäkaŋ Pol iniwä kumaŋ pänku Juda naniktä käbeyä yot gänaŋ äroŋkuk. Äro u itpän Juda nanikkät Anutu täŋo man yänpän-nadäk täŋkuŋ. ²⁰ Ude täŋirän Juda naniktä iwetkuŋ; Gäk ninkät kadäni käroŋi bumik kaŋ itna yäk. ^{21^k} Ude yäwäwä Pol bitnänpän bänep täga mangän yäwetpän ŋode yänkuk; Anututä äneŋi nepmaŋpän äbänpänä, uwä äneŋi api äbet yäk. Ude yäwetpän Efesus kome peŋpeŋ gäpe terak äroŋpeŋ kuŋkuk. ²² Eruk gäpe terak kumaŋ pänku Sisaria kome ahänkuŋ. Ahänpänä Pol gäpe terak naniktä äpämaŋ pänku äbot täŋpani u yabän ahänpän man yänpän-nadäk täŋ itkuŋ. Ude täŋkaŋ yepmaŋpeŋ Antiok yotpärare-ken kuŋkuk.

Apolos Efesus komeken manbiŋam yänjahänkuŋ

²³ Pol Antiok kome kadäni käroŋi bumik itkaŋ kuŋkuk. Kumaŋ pänku Galesia Frikia komeken ämawebe äbot täŋpani u Anutu täŋo man

^h 18:15 Apos 23:29; Apos 25:18-19; Jon 18:31 ⁱ 18:18 Apos 21:24 ^j 18:19 Apos 17:17

^k 18:21 Rom 1:10, 1Ko 4:19; Jem 4:15

yäwetpäñ bänepi täñ-kehäromtak täñtäñ kuñatkuk. ²⁴ Täñpäkañ Juda äma kubä Aleksadria nanik uwä Efesus kome itkuk. Äma u wäpi Apolos. Uwä man säkgämän, gäripi nikek yänahäwani, ba Anutu täño man kudänta nadäwän tärekinik täñpani. ²⁵¹ Täñpäkañ äma ätutä Apolos uwä Ekäni Jesu täño kädet iwetpäñ iwoñäreke täñjäkä nadäkinik täñkuk. Nadäkinik täñpäñ Apolos bänep pidäm terak ämawebe Anutu täño man yänpäñ-yäwoñäreke tak täñkukonik. Täñpäñ Jesutä imaka imaka tak täñkuko unitäño manbiñam bureniñän yänahäk täñkukonik. Upänkañ Jontä ume ärut yämik täñkuko ugänpäñ nadänjuk.

²⁶^m Täñkañ Apolos bänepi pidäm tawäpäñ Juda täño käbeyä yotken päro batakigän Ekäni täño manbiñam yänahäk täñkukonik. Täñjäkä Akwila-kät webeni Prisila unitä manbiñam yänahänjuk u nadänjukumän. Nadänpäñ yori-ken yänikñat yäpmäñ päñku Jesu Kristo täño kädet uwä siwoñi-inik iwetpäñ iwoñärenjukumän. ²⁷ⁿ Ude täñkañ eruk Apolos uwä Akaia komen-ken kukta nadänjuk. Täñjäkä Efesus ämawebe äbot täñpani unitä Apolos täño nadäk-nadäki täñkehärom takta ñode täñkuñ; Akaia nanik äbot täñpanitä danipän nadäka man kudän ñode täñkuñ; In äma u imagutpäñ not kañ täñ imut yäk. Ude kudän täñpäñ imäkañ yepmañpeñ kumañ päñku Akaia komeken ahänjuk. Ahänpäñ Apolostä kome u nanik äbot täñpani ämawebe, Anutu täño orakoraki terak nadäkinik täñkuñ u säkgämän orañ yämiñpäñ täñ-kehäromtäñ yämiñjuk.

²⁸^o Eruk, ude täñkañ ämawebe päke u inamiken Juda nanik täño man ba nadäk goret nadänkuñ u yäpmäñ äpäka epän kehäromigän täñjuk. Täñpäkañ Anutu täño manbiñam terak kwawakinik ñode yäwetpäñ yäwoñäreke täñjuk; Ekäni Jesu u Kristo ubayän, äma Anututä bian ämawebeniye täñkentän yämikta iwoyänjuk u.

Pol Efesus yotpärare-ken manbiñam yänahänjuk

19 ¹^p Täñpäkañ Apolos ini Korin kome-kengän itkuk. Kadäni ugän Pol uwä yotpärare täpuri täpuri yärepmitän kumañ päñku Efesus ahänjuk. Uken äbot täñpani ätu yabän ahänpäñ ñode yäwet yabänjuk; ²^q In bian nadäkinik täñpäñ Kudupi Munapik yäpuñ ba nämo? Yäwänä kowata ñode iwetkuñ; Nämo yäk. Nin Kudupi Munapik kubä ude itak yän nämoinik nadänjukumän. Apiñogän nadäkamän ño yäk. ³ Ude iweräwä Poltä yäwetkuk; E, inä käderi jide terak äbot uwä täñkuñ? Ude yäwänä iwetkuñ; Jontä ume ärut yämik-yämik tak täñkuko ugänpäñ ärutkumän yäk. ⁴^r Yäwäwä Poltä yänjuk; Bian Jontä ämawebe ume ärut yämiñkañ ñode yäwetkuk; In bänep nadäk-nadäkjin wakiwaki u kudup

¹ 18:25 Rom 12:11; Apos 19:3 ^m 18:26 Apos 19:8 ⁿ 18:27 2Ko 3:1; Kol 4:10
^o 18:28 Apos 9:22 ^p 19:1 1Ko 3:6 ^q 19:2 Apos 2:38, 8:16 ^r 19:4 Mat 3:11

peŋ morewäkaŋ ume kaŋ ärut tama yäk. Tänpäŋ nadäkinikjin u kumän-tagän äma mäden abätak unitagän kaŋ pewut yäŋ yäwetkuk. Eruk, Jontä äma mäden näwatak yäŋ yänjkuko uwä Jesu.

⁵Eruk, man u nadäwäkaŋ Poltä Ekäni Jesu wäpi terak ume ärut yämiŋkuk. ⁶^s Ume ärut yämiŋpäŋ keru ämawebe gwäki terak peŋirän Munapiktä ämawebe päke uterak kumän magät moreŋkuk. Magät moreŋirän man kotäk kudupi kudupi terak yänit, manbiŋam profettä-yäŋ yänjahänkuŋ. ⁷Äma päke u 12 ude bumik.

⁸Tänpäŋ u punin terak Poltä Juda nanik täŋo käbeyä yot gänaŋ batakigän Manbiŋam Täga kehäromigän yänjahäk täŋkuk. Tänpäŋ Juda äma man yäwerit nadäk-nadäki tänpidäm taŋ yämiŋit Anututä intäjukun it yämiŋirän gämoriken irit unita yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ yäpmäŋ kuŋirän komepak yarakubä ude täreŋkuk. ⁹^f Tänpäkaŋ Juda ämawebe ätutäwä Poltä Jesu täŋo manbiŋam yänjahäk täŋkuko unita nadäwä jopi ude tänpäkaŋ nadäkinik nämo täŋkuŋ. Täŋkaŋ ämawebe iŋamiken Ekäni täŋo kädet siwoŋi unita u kädet waki yäŋ yäk täŋkuŋ. Ude tänpewä Poltä nadäkinik tänpäni ämawebe yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuk. Ude täŋkaŋ kadäni kadäni yänpäŋ-yäwoŋärek tänpäni yot kubäken Ekäni täŋo manbiŋam yänjahäk täŋkuk. Yot uwä Tiranus täŋo. ¹⁰^u Eruk, yänpäŋ-yäwoŋärek täŋ yäpmäŋ kuŋirän obaŋ yarä ude täreŋkuk. Ude täŋkuko unita Juda ämawebe ba Grik ämawebe Esia kome itkuŋo u mäyap-inik Ekäni täŋo manbiŋam nadänkuŋ.

Skeva täŋo nanakiye

¹¹^v Kadäni uken Anututä Polken kudän kudupi inide ätu pewän ahänkuŋ. ¹²^w Ude täŋirän kaŋkaŋ ämawebetä käyäm ikekta tek moräk yäpmäŋ päŋku Pol gupi terak peŋkaŋ yäpmäŋ käyäm ikekken kuk täŋkuŋ. Ude täŋirä Ekäni täŋo kehäromitä tänpewän käyäm paorit, mäjotä käyäm ikek yabä kätänpeŋ kuk täŋkuŋ.

¹³^x Tänpäkaŋ Juda nanik ätutäwä moneŋ epäntawä komeni komeni kuŋatpäŋ mäjo yawat kirek-kirek täk täŋkuŋ. Täŋkaŋ kadäni kubäkubä äma uwä Ekäni Jesu wäpi terak mäjo yawat kirenayän yänkaŋ täk täŋkuŋonik. Uwä mäjo ŋode yäwet täŋkuŋ; Jesu, wäpi Poltä yänjahäk täyak unitäŋo wäpi terak peŋpeŋ kut yäŋ täwetkamäŋ. Man ude yäk täŋkuŋ. ¹⁴Tänpäkaŋ Juda nanik täŋo bämop äma ekäni kubä wäpi Skeva, unitäŋo nanakiye 7 ude unitä kädet uwä täk täŋkuŋ. ¹⁵^y Eruk, kepma kubä Skeva nanakiye unitä mäjo yawat kirek-kirek täŋirä mäjo kubätä äyänutpäŋ man kowata ŋode yäwetkuk; Näk Jesu ba Polta nadätat. Täŋ, in netä? ¹⁶Ude yänpäŋ äma mäjotä magärani unitä päreŋ äronpäŋ äma 7 man yäŋ itkuŋo upäŋ däpmäŋ

^s 19:6 Apos 8:17; Apos 10:44,46 ^t 19:9 2Ko 6:14-18 ^u 19:10 2Ti 1:15 ^v 19:11 Apos 14:3
^w 19:12 Apos 5:15 ^x 19:13 Mak 9:38 ^y 19:15 Mak 1:24,34

päret tänpän kuŋkuŋ. Tänpän teki imaka weŋ tänpän kuŋ yämiŋkuŋ. Eruk ude tänpänä nägät piŋtän tek morän yot u peŋpeŋ kuŋtänpä kuŋkuŋ.

^{17z} Ude tänjirä Juda ba Grik nanik Efesus kome itkuŋo u kudup manbiŋam u nadänkuŋ. Ude nadänpän umun pähap bumta täŋkuŋ. Ude ahänkuko unita ämawebe mäyaptä Ekäni Jesu wäpi oranpän yäpmän kuŋatkuŋ. ¹⁸ Tänpäkaŋ ämawebe mäyaptä nadäkinik täŋkaŋ äbä iniken iniken täktäki waki u kumän-tagän yänjahänkuŋ. ¹⁹ Ba äbot tänpäni ämawebe ätu kären käwani ba kon mebäri mebäri tänpäni unitäŋo buk kumän-tagän ämawebe inamiken kädap pewä ijiŋkuŋ. Tänpäkaŋ buk unitäŋo gwäki ärowani, siliwa moner 50,000 udepän pewä ijiŋkuŋ.

^{20 a} Eruk ude täŋkuŋo unita Ekäni täŋo man u komeni komeni ahänpän weŋ patkuk. Ahänpän weŋ patkuko uwä ämawebe-ken kehäromi niked ahänpänä irit-kuŋat-kuŋariken kehäromigän patkuk.

Efesus naniktä Polta nadäwä waŋkuŋ

^{21 b} Eruk Pol uwä epän täŋ yäpmän kuŋtängän tänpän tärewäpän Masedonia ba Akaia kome kukta nadäk peŋkuk. Täŋkaŋ u kädätä Jerusalem yotpärare-ken kukta imaka nadänkuk. Tänpän ŋode yänkuk; Jerusalem kuŋkaŋ unitä Rom kome kaŋ kwa yäk. ^{22 c} Tänpäkaŋ Poltä iniken täŋkentäki yarä u kubä wäpi Timoti, kubä wäpi Erastus, äma yarä u yepmanpän Masedonia kome kuŋkumän. Tänpäkaŋ Pol ini uwä kadäni käronji bumik Esia käda ugän itkuk.

^{23 d} Eruk kadäni uken äma ätutä Ekäni täŋo kädet siwonji unita iwan tänpän man bumta yänkaŋ täŋuruk-uruk mäyap täŋkuŋ. ^{24 e} Äma u kubä wäpi Demitrius. Uwä moner epäntawä imaka imaka siliwa kapapän täk täŋkukonik. Tänpäkaŋ ämawebe u naniktä yäwik webe kubä wäpi Atemis nadän imik täŋkuŋonik. Tänpän yäwik webe u iniŋ oretta kudupi yot kubä täŋkuŋ. Eruk Demitrius, siliwa kapa tänpäni unitä siriwapän yot unitäŋo wärani täpuri täpuri tänpän peŋirän ämawebe moner pähap imiŋpän yäpmäk täŋkuŋonik. ²⁵ Eruk ude tänpän näkŋo moner epän maŋpek yänpän äma epän u bok tänpäni ba äma epän udewanigän tänpäni kudup yän-yäkŋat yäpmän päbä yepmanpän ŋode yäwetkuk; Notnaye, in ŋode nadäwut. Epänin täŋo gwäki säkgämän yäpmäk täkamän yäk. ^{26 f} Upänkaŋ u kawut! Äma Pol uwä Efesus ämawebe mäyap täŋo nadäk-nadäki peŋawähut täyak yäk. Tänpäkaŋ u kome ŋogän nämo täyak. Esia kome u kumän udegän bumik täyak yäk. Täŋkaŋ ŋode yäk täyak; Anutu wärani wärani injin ketjintä tänpäni uwä Anutu bureni nämo yäk. Uwä yäwik jopi yäk.

^z 19:17 Apos 5:5,11 ^a 19:20 Apos 12:24 ^b 19:21 Apos 23:11; Rom 1:13

^c 19:22 Rom 16:23, 2Ti 4:20 ^d 19:23 2Ko 1:8 ^e 19:24 Apos 16:16 ^f 19:26 Apos 17:29, 2Ti 1:15

²⁷Tānpākaŋ in nadākaŋ; Poltä man yäk täyak unitäwä nintāŋo moneŋ epän ŋowä täga api tänpän waneŋ. Tänpākaŋ ugän nämo. Jop man unitägän tänpewä ämawebetä yäwiknin Atemis unitāŋo kudupi yotta nadäwä imaka jopi kubä api tänpək yäk. Upāŋkaŋ bianä Esia nanik ba komeni komeni päke ŋowä anutu webe Atemis ugānpāŋ oraŋ imik täŋkumāŋonik. Tänpākaŋ Pol tāŋo manbiŋam unitä Atemis wäpi biŋam u yāpän wanayāŋ täyak yäk.

²⁸Eruk man ude nadānpāŋä äma päke uwä bānepi bumta tänpä waŋkuŋ. Tänpāŋ gera kehāromigän yānpāŋ ŋode yāŋkuŋ; Nin Efesus nanik tāŋo anutu Atemis uwä intājukun-inik itak yäk. ²⁹^s Ude yāŋjirä ämawebe yotpārare u nanik tāŋuruk-uruk pähap kubä pewä ahāwāpāŋ bārāŋeŋ kumaŋ kābeyä bāgup-ken kuŋkuŋ. Täŋkaŋ äma yarä Masedonia nanik, Polkät bok kuŋarani u yepmāŋitpāŋ yāpmāŋ kuŋkuŋ. Yarä uwä wäpi Gaius kenta Aristakus. ³⁰Eruk ude täŋkaŋ irirä Pol uwä man yāŋahāwa yāŋkaŋ kābeyä täŋkuŋ-ken kwayāŋ nadāŋkuko upāŋkaŋ ämawebe äbot täŋpanitā iniŋ bitnāŋkuŋ. ³¹^h Ba kome u nanik äma wäpi nitek ätuwä, Polta not säkgāmān täŋ imik täŋkuŋo unitä Polta man kehāromi ŋode pewä yāpmāŋ kuŋkuŋ; Gäk kābeyä pähap täŋ itkaŋ-ken kwentawä yāŋ iwetkuŋ.

³²Eruk, kābeyä-ken tāŋuruk-uruk pähap täŋ itkuŋ. Äma päke uwä nadäk ŋoba-ŋoba täŋkuŋ. Täŋjirä ätuwä gera kotäk kubāgän yāŋkuŋ. Ätuwä gera inigän kubāpāŋ yāŋkuŋ. Tänpākaŋ ude täŋkuŋo unitāŋo mebäri udetā ämawebe äbot kābeyä ŋo itkamāŋ yāŋ nāmoinik nadäwä tumbuk. ³³Eruk ude tänpāŋ Juda nanik ätutä äma kubä wäpi Aleksada iŋitpāŋ pimiŋ iwat-pewä yāpmāŋ kābeyä bāmopi gānaŋ umu kwānkaŋ eruk, äma ätutä man mebäri yāŋahānpāŋ iwetkuŋ. Iwerāwä Aleksadatā man kowata yāwerayāŋ ketwāra täŋkuk. ³⁴Ude täŋjirān äma ätutä äma uwä Juda nanik, Anutu kubä iniŋ orerani yāŋ kaŋpāŋ nadāŋkuŋ. Ude nadānpāŋ unita pen gera māmā terak bumta ŋode yāŋkuŋ; Efesus nanik nintāŋo yāwik Atemis uwä intājukun-inik itak! Ude yāŋ yāpmāŋ kuŋtāko 2 auas ude täreŋkuk.

³⁵Tāŋjirä Efesus nanik tāŋo gapman kubätä ämawebe päke u yāniŋ bitnānpāŋ yāwetkuk; Efesus äma, in juku peŋpāŋ nadāwut yäk. Nin kudup ŋode nadākamāŋ. Efesus nanik nin uwä yāwik webe Atemis unitāŋo kudupi yot kaŋiwat tākamāŋ yäk. Ba unitāŋo wārani kunum gānaŋ nanik maŋkuko unita imaka, watä it tākamāŋ. ³⁶Äma kubätä man uwä utnaŋi nämo unita in kumān-tagän bitnānpāŋ imaka waki kubä tākta nämo tārop tāneŋ yäk. ³⁷Tānpākaŋ äma yarä ŋowä kudupi yot tāŋo imaka ätu nämo kubo täŋkumāno upāŋkaŋ jop yāŋ-yākŋat yāpmāŋ äbākaŋ yäk. Ba yāwik webenin unita yāŋärok man kubä nämo

^s 19:29 Apos 20:4, 27:2; Kol 4:10; Plm 24 ^h 19:31 2Ti 1:15

yänkumän. ³⁸Tän, Demetrius-kät epän ämaniyetä äma kubäken man kubä iränä, man yäpätägak-tägak kadäniwä itak yäk. Ba man yäpman daniwani äma itkañ yäk. Unitägän man yäpätägak epän api täneñ. ³⁹Ba äma kubätä man kubä nadäñpäñä, uwä käbeyä kadäni-ken ugän yänpän täga ket utneñ yäk. ⁴⁰Tän, apiño ämik pena ahatak u mebärini nämö unita nin bäräpi yänpañi bumik yäk. Täñpäkañ käbeyä waki ñonitänjo mebärita niwet yabäwäwä kowata täga nämö api yäwetne. ⁴¹Eruk ude yäwetpäñ ämawebe päke uwä yäwerän yäpman kuñtäñpä kuñkuñ.

Pol Masedonia, Grik komeken kuñkuk

20 ¹Eruk kadäni Efesus ämawebetä kähän gera mämä päke yänkuño u bitnäñirä Pol äbot täñpanita yänpewän äbuñ. Yänpewän äbäkañä bänep nadäk-nadäki täñ-kehäromtañ yämikta jukuman ätu yäwetkañ yepmanpeñ Masedonia komeken kuñkuk. ²Masedonia komeken kuñkañ ämawebe u nanik täño bänepi täñ-kehäromtañ yämikta jukuman mäyap yäwettän kuñkuk. Ude täñtäñ kumañ eruk, Grik komeken ahänkuk. ³Ahäñpäñ komepak yärakubä ude Grik komeken irän täreñirän gäpe terak äronpeñ kome kubä wäpi Siria komeken kwayän nadänkuk. Täñpäñ Juda naniktä utta man topuño u nadäñpäñä äneñi äyänutpeñ Masedonia komeken kuñkuk. ⁴Täñpäkañ äma ñodetä Polkät kuñkuñ; Beria komeken nanik kubä wäpi Sopate, Pirus täño nanaki, Tesalonaika nanik äma yarä wäpi Aristakus-kät Sekudus, Depe yotpärare-ken nanik Gaius, kubä Timoti. Täñpäkañ kome tañi Esia uken nanik yarä wäpi Tikikus kenta Trofimus. Äma udetä Polkät bok kuñatkuñ. ⁵Äma uwä intäjukun kuñkuño Troas yotpärare-ken ninta itsämän itkuñ. ⁶Tänñirä ninäwä Pilipai yotpärare-ken orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämö awähurani orekirit kadäni, u itna täreñirän gäpe terak äronpeñ kuñkumän. Kuñkä kepma 5 uken eruk Troas yotpärare-ken äma intäjukun kuñkañ ninta itsämibuñ-ken u ahänkumän. Ahäñpäñ yabänakañ kepma 7 udewä Troas yotpärare-ken itkumän.

Poltä Yutikus täñpewän kodak täñkuk

⁷Tänkañ Sande kubäken äbot täñpani-kät käräga näna yänpäñ äbä äbot kubägän itkumän. Iritna Poltä ämawebe päke u manbiñam yänahäñpäñ yäwetkuk. Imata, kwep api yepmanpeñ kwet yän nadäñpäñ unita manbiñam pen yäwet yäpman kuñtäyon bipani bämopi-inik täñkuk. ⁸Yot u gänañ topän mäyaptä iñiñ-yänñirä itkumän. Yot uwä käroni boham unuken. ⁹Tänkireki yärakubä punin unu käbeyä täñ itkumän. Täñitna äma gubañi kubä wäpi Yutikus uwä mänit yäpani kädet kubäken mañit itkuk. Irirän Pol manbiñam käroni pähap yänjihat yäpman kuñirän nadän

¹ 20:4 Apos 19:29, 21:29; Efe 6:21 ¹ 20:7 Apos 2:42,46

ittängän dāpmonta tängkuk. Tāntänggän eruk patkuk. Pattängän punin ununitā kome terak umu maṅkuk. Tānjirān āma itkuṅo uwā injit yāpmāṅ akuna yāṅkaṅ āpmonpāṅ kaṅkuṅ; Kumāṅpāṅ bam tāṅpāṅ parirān. ^{10^k} Āpmonjirā Pol imaka, yāwat yāpmāṅ āpmonpāṅ pāṅku Yutikus dubini-ken gukut imāpmok tāṅpāṅ bāyaṅ imiṅkuk. Bāyaṅ imiṅpāṅ āmawebe ṅode yāwetkuk; In nadāwātāk nāmo tāneṅ. Āma ṅo nāmo kumak, kodak itak yāk. ¹¹ Ude tāṅkaṅ Pol āneṅi āromanṅ yot gānaṅ āronpāṅā kārāga tokātpāṅ āmawebe ukāt bok naṅkuṅ. Naṅkaṅ manbiṅam āneṅi yāwet yāpmāṅ kuṅtāyon kome yāṅeṅkuk. Yāṅeṅjirān eruk yepmaṅpeṅ kuṅkuk.

¹² Kuṅjirān āma gubaṅi āneṅi kodak taṅkuko u bānep oretoret terak yāṅikṅat yāpmāṅ yotken kuṅkuṅ.

Pol Troas yotpārare peṅpeṅ kuṅkuk

¹³ Ude tānjirā nin Pol ugān teṅkaṅ gāpe terak āronpeṅ Asos yotpārare-ken nintā jukun kuṅkumāṅ. Kuṅkumāṅo Polta itsāmāṅ iritna eruk Pol ini niwetkuko udegān ini kuroṅ ābāṅkā nibāṅ ahāṅkuk. ¹⁴ Ābā Asos yotpārare-ken nibāṅ ahāṅpāṅ gāpe terak ārowānkaṅ eruk Mitilini yotpārare-ken kuṅkumāṅ. ¹⁵ Pātna yāṅewānā kuṅkā gwāgu bāmopi-ken kome kubā wāpi Kios u dubini-ken ahāṅkumāṅ. Tami āneṅi kuṅkā Samos yotpārare-ken ahāṅkumāṅ. Yāṅewānā āneṅi u naniktā kuṅkā eruk Miletus yotpārare uken ahāṅkumāṅ. ^{16^l} Orekirit kadāni pāhap kubā wāpi Pentikos u kerāp tānjirān unita Pol Efesus yotpārare irepmitpāṅ kukta nadāṅkuk. Bārāṅeṅ kumaṅ Jerusalem kuṅkaṅ Pentikos orekirit u kaṅ kāwayāṅ nadāṅpāṅ unita Esia komeken kuṅatta bitnāṅkuk.

Poltā iniken mebārini yāwetkuk

^{17^m} Miletus yotpārare-ken ahāṅpāṅā eruk Poltā Efesus ābot tāṅpani tāṅo intājukun āmata man tewān kwākaṅ ābā kaṅkuṅ. ^{18ⁿ} Ābā kawākaṅ jukuman ṅode yāwetkuk; Nākā Esia komeken ābā inkāt itkaṅ kādet jide jide tāk tāṅkuro u kudup injin nadākaṅ u yāk. Pengān ābutken umunitā pābā āneṅi tepmaṅpeṅ kuṅkuro u kādet mebāri kubā nāmo tāṅkut. ^{19^o} Nāmo, kadāni kadāni Juda nanik nāk tāṅpāwakta man yāṅpāṅ-nadāk tānjirā nadāṅ bārāp tāk tāṅkut. Ba tāṅyākṅarani ude tānjirā kadāni māyap konām kot tāṅkut. Upāṅkaṅ nākā gupna yāpmāṅ āpāṅpāṅ kuṅatkaṅ Ekāni tāṅo epān ehutpāṅ tāk tāyat. ²⁰ Ba in tāṅkentākta man tāgatāga tāwetta nāmo umuntaṅkut. Kābeyā-ken ba injin yotken tāṅpāṅ-tāwoṅārek tāk tāṅkuro, u nadākaṅ u yāk. ²¹ Kadāni kadāni Juda nanik ba Grik nanik bok, bānepjin sukureṅpeṅ Anutu-ken kuṅpāṅ Ekāninin Jesuta nadākinik tāṅ imikta man kehāromigān tāwet yāpmāṅ ābut.

^k 20:10 1Kn 17:21 ^l 20:16 2Ti 1:15 ^m 20:17 Apos 18:21 ⁿ 20:18 Apos 18:19, 19:10
^o 20:19 Apos 20:3

²²^p Eruk nadäkan; Apiño Kudupi Munapiktä peñ näwet-pewän näk Jerusalem kwayän. Imaka näkä terak jide ahän namayän täko u nämö nadätat. ²³^q ¶ode ugänpäñ nadätat; Komeni komeni kuñat täyat-ken Kudupi Munapiktä ñode yänahänpäñ näwet täyak; Bäräpi mebäri mebäri gäka itsämänkan yäk. ²⁴^r Upänkan näk irit kuñat-kuñatnata nämö iyaptak täyat. Nämö, näk kädet iwatat ugänpäñ iwatpäñ epän man Ekäni Jesuken yäpuro u täñtärekta nadätat. Epän uwä Anutu täño iron unitäño manbiñam yänahäk-yänahäk u.

²⁵ Eruk notnaye, nadäwut. Bian näk in bämopjin-ken itkan Anututä intäjukun itkan yabän yawat epäni täk täyak unitäño manbiñam täwetpäñ täwoñarek täk täñkuronik. Ude täk täñkuropän apiño ñode nadätat; Kämi in kumän-tagän näk wari nämö api nabäneñ yäk. ²⁶^s Unita näk pengän ñode täwet ahäwayän nadätat; In bämopjin-ken nanik kubätä paot-paotta biñam täñpänä, näkä terak nämö yäneñ. ²⁷ Imata, näk Anutu täño nadäk-gärip kudup in täwet ahäkta umun kubä nämö täk täñkuronik. ²⁸^t Eruk, in injinta watä säkgämän itpeñ kuñatneñ. Ba Anutu täño kudupi ämawebe äbot, iniken nanaki täño nägäripän suwanpäñ yepmañkuko unita watä udegän it yämineñ yäk. Inäwä Kudupi Munapiktä Anutu täño yawak äbot unitäño watä äma ude iwoyänpäñ tepmañkuk. ²⁹^u Näk nadätat. Kadäni näkä tepmañpeñ kuñirawä añ ägwäritä bämopjin-ken äbänkan yawak äbot u api täñpäwaneñ yäk. ³⁰^v Täñirä inken nanik ätutäwä jop manman yänkan Anutu täño kudupi ämawebe äbot yän-yäkñarani täñpewä api yawatneñ. ³¹^w Ude täneño udetä kadäni kadäni watä säkgämän kan it täñput. Obañ yaräkubä unita bipani ba kepma kudän näkä täñpäñ-täwoñareñkuro unita nämö guñ täneñ. Nämö, näkä umun man ba jukuman in kubäkubä täwet täñkuro u konäm butewaki terak täwetkut.

³²^x Eruk, apiño Anutu kerik-ken tepmañtat. Unita inä unitä bänep iron täñkuro unitäño mani biñam u nadänpäñ iñitpeñ kuñatneñ. Täñirä bänep iron unitä in täga api täñ-kehäromtañ tamek. Ba unitägän imaka täga kudup Anututä ämawebeniye inita iwoyäwanita yämik täyak u inta udegän api tamek. ³³^y Näk äma kubä täño moneñ ba tek tuñumta yabängärip nämö täñkut. ³⁴^z Injin nabänpäñ-nadäk täkan u. Näkñaken ketna ñonitä-gän epän täñpäñ näkñata watä it täñkuronik. Ba äma ätu näkkät bok it täñkumäño u täñkentän yämik täñkuronik yäk. ³⁵^a Epän mebäri mebäri täk täñkuro uwä ñode täñpäñ-täwoñareñkut; Nin epän täktäk kädet ugänpäñ täñkehärom täñpäñ iwat täkäna. Ude

^p 20:22 Apos 19:21 ^q 20:23 Apos 9:16; Apos 21:4,11 ^r 20:24 Apos 21:13, 2Ti 4:7
^s 20:26 Apos 18:6 ^t 20:28 1Ti 4:16, 1Pi 5:2-4 ^u 20:29 Mat 7:15; Jon 10:12 ^v 20:30 1Jo 2:19
^w 20:31 Mak 13:37; Apos 19:8,10, 1Te 2:11 ^x 20:32 Apos 26:18 ^y 20:33 1Sm 12:3,
 1Ko 9:11-12 ^z 20:34 Apos 18:3, 1Te 2:9 ^a 20:35 Mat 10:8

tänkaŋ uyaku äma ini gupi täga nämo tänkentänaŋi ude wani uwä täga tänkentän yämine. Ekäninin Jesutä man kubä ɲode yänkuko upän nadäkot; Iron kädet u kädet tägagämän kubä. Äma iron tänpeko ude wani täŋo bänep oretoret unitä äma tuŋum yäpmäk-tagän nadäweko unitäŋo bänep oretoret u irepmitak yäk.

^{36 b} Eruk Poltä jukuman ude kumän yäwet moreŋpänä Efesus äbot täŋo intäjukun äma ukät guket imäpmok täŋpän Anutu-ken yänapik man penta yänkuŋ. ³⁷Ude täŋpän intäjukun äma päke unitä Pol bumta kot ibatkuŋ. Täŋkaŋ bäyaŋ iŋitpän iniŋ oretkuŋ. ^{38 c} Täŋpän butewaki pähap bumta nadänkuŋ. Imata, Poltä ini ɲode yänkuko unita; In näk wari nämo api nabäneŋ yäk. Ude täŋkaŋ eruk, yänjikŋat yäpmän gäpetä itkuk-ken u kuŋkuŋ.

Pol gäpe terak äronpeŋ Jerusalem kuŋkuk

21 ¹ Uken kuŋpän äbot täŋpani täŋo intäjukun äma u yepmaŋpeŋ kukta butewaki pähap nadänkaŋ gäpe terak äronakaŋ gäpe kuŋkuk. Gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Kos u nadän iwatkaŋ siwoŋigän ude kuŋkumän. Kuŋitna bipmäŋpän yäŋeŋirän kome täpuri kubä pen wäpi Rodes uken ahänkumän. Eruk Rodes peŋpeŋ kuŋpänä yotpärare kubä wäpi Patara u ahänkumän. ² Patara kome u ahänpän kaŋkumän. Gäpe kubä kome u peŋpeŋ Ponika komeken kwayän täŋirän. Ude kaŋpänä uterak äronakaŋ kuŋkuk. ³ Kuŋtängän gwägu bämopi-ken kome kubä wäpi Saiprus u kaŋpän Siria komeken kunayän nadänkumänŋo unita käpmäk kädagän irepmitkaŋ kumaŋ pänku Tire yotpärare-ken ahänkumän. Ahänpän gäpe terak nanik tuŋum ätu u penayän täŋkuŋ. ^{4 d} Peŋirä ninä kome uken nanik äbot täŋpani ämawebe u yabänayän äpämaŋ kuŋkumän. Pänku kepma 7 ude ukät penta itkumän. Itkaŋ Kudupi Munapiktä äbot täŋpani manbiŋam yäwerirän nadänpän Pol iwetkuŋ; Gäk Jerusalem kwentawä yäk. ⁵ Eruk gäpetä Tire kome peŋpeŋ kwayän täŋirän yotpärare peŋpeŋ kuŋitna äbot täŋpani ämawebe meŋ nanak bok nimagut yäpmän äpämaŋ kuŋkuŋ. Äpämaŋ kumaŋ pänku gwägu pomi terak guketnin imina äpmonpöpän Anutu-ken yänapik man yänkumän. ^{6 e} Ude täŋkaŋ butewaki man kowata kowata yänkaŋ gäpe terak äronitna ini yotken kuŋkuŋ.

⁷ Äronpeŋ eruk Tire kome peŋpän kumaŋ Tolemes yotpärare-ken ahänkumän. Ahänpän äbot täŋpani u naniktä äbä nimagut yäpmän kwäkaŋ ukät kepma kubä itpän patkumän. ^{8 f} Patkumänŋo yänwänä Tolemes yotpärare peŋpeŋ ninin kuroŋ kumaŋ pänku Sisaria yotpärare-ken ahänkumän. Ahänpän kumaŋ Anutu täŋo manbiŋam yänahäwani

^b 20:36 Apos 21:5 ^c 20:38 Apos 20:25 ^d 21:4 Apos 20:23 ^e 21:6 Apos 20:36

^f 21:8 Apos 6:5, 8:40

äma kubä wäpi Filip unitä yotken kuŋkumäj. Äma uwä äma 7 aposoro täŋkentäj yämik täŋkuŋo ukät nanik kubä. ⁹Uwä äperiye 4 ude, äma nämo yöpani unitä Anutu täŋo man profettä-yäj yäjähäk täŋkuŋonik. ¹⁰^h Eruk, uken kepma ätu iritna profet kubä wäpi Agabas u Judia kome peŋpeŋ Sisaria komeken äpuk. ¹¹ⁱ Äpäŋpäŋ ninken ahäj niminpäŋ Pol täŋo pion yäpmäŋpäŋ iniken keru kuroŋi pädat täŋpäŋ ŋode yäjkuŋ; Kudupi Munapiktä ŋode yäyak; Juda naniktä pion ŋo täŋo mäheŋi Jerusalem komeken kudän ŋode täŋpäŋ guŋ äbot ätu u keru terak api peney yäk.

¹²^j Yäjirän nin ba ämawebe äbot kome u naniktä man u nadäŋpäŋ Poltä Jerusalem kukta inin bitnäŋ man kehäromi yäjkuŋmäj. ¹³^k Upäŋkaŋ Poltä kowata ŋode yäjkuŋ; In imata konäm butewaki täŋkaŋ näkŋo bänep nadäk-nadäkna täŋpä wakaŋ? Näk Jerusalem naniktä kädet waki u ba u täŋ namikta nämo bitnäŋtat. Ba ugän nämo. Ekäni Jesuta yäjpäŋ kumäkta pidäm täyat yäk. ¹⁴Ude yäjirän Pol täŋo gäripi u inin bitnäŋaŋi bumik nämo nadäŋkuŋmäŋo unita ŋode iwetkuŋmäj; Eruk, Ekänitä imaka kubä ahäj gamikta nadätak u ini kaŋ ahäj gamän.

Pol Jerusalem ahäjkuŋ

¹⁵Eruk u itna täreŋirän Jerusalem ärokta täŋtuŋum tuŋum täŋkuŋmäj. ¹⁶Täŋtuŋum tuŋum täŋpeŋ kunayäj täŋitna Sisaria nanik nadäkinik täŋpani ätu penta kuŋkumäj. Unitä nimagut yäpmäj äma kubä wäpi Nason unitä yotken kuŋkuŋ. Äma uwä Saiprus nanik, äbot täŋpani bian yäpurärätkuŋ. Unitä yotken päŋku itkumäj. ¹⁷Täŋkaŋ eruk, Jerusalem äbot täŋpani ämawebetä bänep oretoret terak nimagut päŋku nipmaŋpä patkuŋmäj. ¹⁸^l Patkuŋmäŋo yäjewänä Pol uwä ninkät Jems kakta bok kuŋkumäj. Täŋpäkaŋ kadäni ugän äbot täŋpani ämawebe täŋo intäjukun äma käbeyä täŋ itkuj. ¹⁹^m Täŋirä Pol uwä päŋku bok itkaŋ yäniŋ oretpäŋ guŋ äbotken epän täŋirän Anututä keru terak kudän jide pewän ahäjkuŋo u kudup yäwet ahäjirän nadäŋkuŋ.

²⁰ⁿ Pol täŋo man u nadäŋpäŋ Anutu täŋo wäpi yäpmäj akuŋpäŋ inin oretkuŋ. Täŋkaŋ iwetkuŋ; Gäk nadätan? Juda ämawebe mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋ imin moreŋ yäk. Täŋkaŋ ämawebe uwä Moses täŋo бага man u pen iwaräntäkta kehärom täkaŋ yäk. ²¹^o Upäŋkaŋ gäka manbiŋam ŋode nadäk täkaŋ; Poltä Juda ämawebe, guŋ ämawebe bämopi-ken itkaŋ u ŋode yäwet täyak; In Moses täŋo бага man peŋpäŋ nanakjiye täŋo gupi moräk madäneŋtawä, bian täŋpani ude. Ba Juda täŋo täktäki kudup kaŋ peŋ morewut yäk. Gäkä ude yäk täyan yäj nadäk täkaŋ.

⁹ 21:9 Apos 2:17 ^h 21:10 Apos 11:28 ⁱ 21:11 Jon 21:18; Apos 20:23, 21:33 ^j 21:12 Mat 16:22 ^k 21:13 Apos 20:24 ^l 21:18 Apos 15:2,13; Gal 1:19 ^m 21:19 Apos 15:12 ⁿ 21:20 Apos 15:1,5 ^o 21:21 Apos 16:3; Gal 2:3

22 Gäk äma udewanitä abän yäj bijam uku nadäño unita nadäwätäk täñ itkamäj. 23 Unita kädet kubä ñode gäweritna täñpikañ gäka äma täga yäj kañ nadäwut. Nin bämopnin-ken äma 4 ude itkañ yäk. Äma 4 uwä Anutu iñamiken äneñi pakigän itta бага man täño kädet kubä iwatta yäjkehärom tañkuñ yäk. 24^p Eruk äma ukät bok kudupi yotken kuñkañ Moses täño бага man iwatpäñ imaka tänayäj täkañ u gäk udegän kañ tä yäk. Ba monëñ penayäj täkañ unita ba gäkñata bok kañ pe. Ude täñiri äma 4 u Anutu-ken yäjkehäromtak man yäwani uwä täñ-tärekañ yäj nadäneñta gwäki puññ täga äriñ täñpä kuneñ. Eruk, gäk ude täñkentäj yämiñiri ämawebetä ñode api nadäneñ; Pol täño bijam nadäñkumäño u bureni nämo, jopi yäk. Pol uwä Moses täño бага man iwat täyak yäj api nadäneñ.

25^q Täñpakañ äma guñ äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñpani unitawä, manbijam ñowäku bian yämiñkumäño u nadäkañ yäk. Imaka ñodewani nämo täkta yäjpäñ-nadäñkumäño uwä kudän täñpäñ yämiñkumäj; Tom anutu jopita nanimik täñpani u nämo näneñ. Ba tom nägät ikek ba tom kotäki topmäjpäñ däpani nämo näneñ yäk. Ba kubokäret nämo täneñ. Man kudän ude täñpäñ yämiñkumäj yäk.

26^r Eruk käbeyä täñpä tärewänkañ patkuño yäjewänä Pol äma Anutu-kät yäjkehäromtak man yäwani 4 ukät päñku yäjkehäromtak man yäjkuño udegän yäjku. Ude täñkañ kudupi yot gänañ äronpäñ bämop äma ñode iwetkuk; Baga man terak kudän täwani udegän, kepma 7 itna täreñirän yäjkehäromtak man yäjkuñkumäño unitäño epäni u api tärewëk yäj iwetkuk. Eruk, kepma 7 udetä ugän it yäpmäj kuñtäñgän yäjkehäromtak man u täñ-täreka gupe kabäñi nikek iñjkuñ.

Juda naniktä Pol iñitkuñ

27^s Eruk kepma 7 u tärewayäj täñirän Juda nanik Esia komeken naniktä abäñpäñ kañkuñ; Pol kudupi yot täño yewa gänañ irirän. Abä ämawebe peñ yäwettäko Polta kokwawak täñ imiñkuñ. Ude täñpäñ Pol iñitkuñ. 28^t Iñitpäñ gera ñode yäjkuñ; Isrel ämawebe in täñkentäj nimut! Äma ñonitä ämawebe komeki komeki nintäño wäpnin bijam ukät Moses täño бага man ba kudupi yot ño täñpäwakta yäwetpäñ yäwoñärek täñtäñ kuk täyak yäk. Ba ugän nämo! U Grik nanik ätu yäj-yäkñat yäpmäj kudupi yot gänañ äronkuk. Kudupi yot Anututä inita bijam yäwani-ken äronjirä Anutu iñamiken täñpäwak täñkuñ yäk. 29^u Täñpakañ man u yäjkuño uwä imata, bian yabäñjirä Trofimus Efesus komeken nanikpäñ Polkät yotpärare u gänañ irirän yabäñkuñ. Yabäñkañ nadäñkuñ; Poltä ini imagut yäpmäj kudupi yot täño yewa gänañ ärok yäj jop nadäñkuñ.

^p 21:24 Nam 6:1-20; Apos 18:18 ^q 21:25 Apos 15:29 ^r 21:26 1Ko 9:20 ^s 21:27 2Ti 1:5
^t 21:28 Ese 44:7; Apos 6:13 ^u 21:29 Apos 20:4, 2Ti 4:20

³⁰Tāñpākaŋ Jerusalem āmawebetā man u nadāñpāŋ kikiŋutpāŋ tāñ-urukuruk bumta tāñkuŋ. Ude tāñkaŋ Pol iñitpāŋ wādāŋ gārep māŋ yāpmāŋ yewa kemat umude kuŋkuŋ. Ude tāñpāŋ bārāŋeŋ kudupi yot yewa tāŋo yāma yāputkuŋ. ³¹Ude tāñkaŋ Pol iñit yāpmāŋ āpāmaŋ pāŋku ut irirā Rom tāŋo komi āma tāŋo intājukun āmatā biŋam ŋode nadāŋkuk; Jerusalem āmawebe kuduptagān kokwawak tāñpāŋ kowat āmiwān tākaŋ yāk. ³²Ude nadāñpāŋ bārāŋek-tagān intājukun āma ātukāt komi āmaniye ātukāt yāmagurān yāpmāŋ āma peŋawāk tāŋ itkuŋ-ken bārāŋeŋkuŋ. Bārāŋeŋ ābāŋirā Juda āmawebetā yabāñpāŋ Pol wari nāmo utkuŋ. ³³Ude tāñirā komi āma tāŋo intājukun āmatā ābā Pol iñitkaŋ komi āmaniye yāwerirān yen kehāromi yarā yāpmāŋ pāŋku pādāt tāñkuŋ. Ude tāñkaŋ Juda āmawebe yāwet yabāŋkuk; Āma ŋo netā? Ba imapāŋ tāk? ³⁴Yāñirān āmawebe ābot pāke itkuŋotā yāŋ-tāñurān yāñpāŋ yāŋkurāk taŋkuŋ. Yāñuruk-uruk pāhap ude tāñirā komi āma tāŋo intājukun āmatā mebāri ket nāmo nadāŋkuk. Tāñpāŋ komi āmaniye yāwerān Pol iñit yāpmāŋ komi āmatā ini yotken kuŋkuŋ. ³⁵Iñit yāpmāŋ yot yāma-ken u kuŋpāŋ komi āmatā yabāŋkuŋ; Āmawebe pāke u Pol utta yāwat-yāñirā ude yabāñpāŋ Pol pudātpāŋ punin yāpmāŋ āroŋkuŋ. ³⁶Āmawebe ābot pāke unitā yāwarān tāñkaŋ kāhān gera terak ŋode yāŋtāŋ kuŋkuŋ; Kumāŋ-kumāŋ utpewā kumbān! yāk.

Poltā nadākiniki tāŋo mebāri yāwetkuk

³⁷Eruk komi āmatā Pol yāñikŋat yāpmāŋ yot gānaŋ āronayāŋ tāñirā Poltā komi āma tāŋo intājukun āma u Grik man terak ŋode iwetkuk; Nāk man kubā gāk tāga gāwerayāŋ? Ude yāwānā iwetkuk; Wāra, gāk nākŋo man kotāk nadātan? ³⁸Nākā gāka Isip nanik bian gaŋmanta kokwawak tāñpāŋ āmik pewān ahāŋkuko u yāŋ nadātat yāk. Āma u noriye āma komi komi 4,000 yāŋ-butuwān yāpmāŋ kome kawuki-ken āmik tākta kuŋkuŋ. ³⁹Yāwānā Poltā yāŋkuk; Nāk u nāmo! Nāk Juda ābotken nanik, Silisia komeken, yotpārare taŋi kubā wāpi Tasus u nanik yāk. Unita nadāŋ namiŋiri āmawebe man yāwerayāŋ yāk. ⁴⁰Ude iwerānā komi āma tāŋo intājukun āmatā nadāŋ imiŋkuk.

Nadāŋ imiŋirān, eruk Poltā yot tāŋo yeŋpeŋ ārowani terak itpāŋ ketwāra tāŋyāreŋirān āmawebetā u kaŋpāŋ kwikinik it yāpmāŋ kuŋkuŋ. Kwikinik irirā eruk Pol āmawebe pāke u iniken man kotāk Hibru uterak ŋode yāwetkuk;

22 ¹Nanaye, notnaye, in juku peŋpāŋ nadākot! Nāk imaka goret kubā nāmo tāñira nepmāŋitkaŋ unitāŋo mebāri yāŋ ahāwayāŋ yāk. ²Poltā iniken man kotāk Hibru uterak yāñirān unita u nadāñpāŋ kwikinik-inik it yāpmāŋ kuŋkuŋ. Kwikinik irirā Poltā āneŋi ŋode yāŋkuk; ³Nāk Juda āma kubā yāk. Meŋnatā Silisia kome, Tasus yotpārare-ken bāyāŋkukopāŋ ābā

† 21:33 Apos 20:23 * 21:36 Luk 23:18; Apos 22:22 † 21:38 Apos 5:36-37

† 22:3 Apos 5:34; Rom 10:2

yotpärare ŋo itpäŋ tägaŋkut yäk. Äbekniye oraniye täŋo бага man kudupta yäŋpäŋ-näwoŋärek täk täŋkuko uwä Gamaliel. Uwä näkŋo yäŋpäŋ-näwoŋärek äma ude yäk. Ude täŋjirän näk intä Anutu täŋo nadäk-gärip u iwatpäŋ täkta pipiri intä täk täkaŋ udegän täŋ yäpmäŋ äbut. ^{4z} Näk äma Jesu täŋo Kädet iwarani u täŋpəwak täŋ yäpmäŋ äbut. Ama ba webe bok ätu yentä pädät täŋpäŋ komi yotken yämagut yäpmäŋ kuk täŋkut. Täŋkaŋ ätu kumäŋ-kumäŋ däpmäk täŋkut yäk. ⁵Bämop äma intäjukun täŋpani Ananias, ba Juda täŋo äma ekäni ekäni u näkä ude täŋkuro u kudup nadäkaŋ. Unitä täga täwetnayäŋ yäk. Kadäni kubäta näk Jesu täŋo Kädet iwarani Damaskus yotpärare-ken itkaŋ u yepmäŋit yäpmäŋ päbä komi yotken Jerusalem ŋo yepmakta nadäŋkut. Ude nadäŋjira ini ŋo nanik täŋo äma ekäni ekänitä noriye Damaskus itkaŋ u Näk ude api täŋpet yäŋ yäwet yabäkta manbiŋam kudän täŋpäŋ namiŋkuŋ.

⁶Kudän täŋpäŋ namä yäpmäŋ Damaskus kädet kuŋtängän kepma bämopi täŋjirän imaka kubä pit kubägän ŋode ahäŋ namiŋkuk; Peŋyäŋek pähap kubä kunum gänaŋ naniktä peŋyäŋeŋpäŋ nabäŋkuk. ⁷Ude täŋjirän näk kome terak maŋ patkaŋ gera kubä ŋode nadäŋkut; Sol! Sol! Gäk imata komi namik täyan? ⁸Yäwänä näkä yäŋkut; Ekäni, gäk netä? Ude yäŋjira unitä yäŋkuk; Näk Jesu Nasaret nanik upäŋ gäkä näk täŋpiwak täkaŋ yäk. ⁹Täŋpəkaŋ äma näkkät bok itkumäŋo u peŋyäŋek ugän kaŋkuŋo upäŋkaŋ man kotäk ahäŋkuko u nämo nadäŋkuŋ. ¹⁰Ude täŋkaŋ näkä yäŋkut; Ekäni, unita näk jide täŋpet? Yäŋjira näwetkuk; Gäk akuŋkaŋ Damaskus yotpärare-ken ku! U kuŋjiri äma kubä uken itak. Unita epän man yäŋ gamiŋkuro u, uken kwikaŋ unitä api gäwerek yäk. ¹¹Täŋpəkaŋ peŋyäŋek unitäŋo ägonitä täŋpewän dapuna bipmäŋ urirän imaka imaka täga nämo yabäŋkut. Ude täŋjira ämanaye dubina-ken itkuŋo unitä nepmäŋit yäpmäŋ Damaskus kuŋkuŋ.

¹²Eruk, äma kubä Damaskus komeken itkuko u wäpi Ananias. Äma uwä Anutu gämori-kengän itkaŋ Moses täŋo бага man säkgämän iwarän täwani. Juda äma Damaskus itkaŋ unitä äma u oraŋ imik täŋkuŋonik. ¹³Täŋpəkaŋ äma unitä päbä dubina-ken itpäŋ ŋode näwetkuk; Notnapak Sol, dapunka äneŋi ijiwi kut yäk. Ude yäŋjirän uteräkän dapun ijiwa kwäpäŋ kaŋkut. ¹⁴Käwawä yäŋkuk; Äbekniye oraniye täŋo Anutu unitä iniken nadäk tawaŋ u nadäkta gäk iwoyäŋpäŋ gepmaŋkuk yäk. Ba Siwoŋi Äma u kakta ba mani kotäk nadäkta iwoyäŋpäŋ gepmaŋkuk yäk. ¹⁵Unita gäk imaka kaŋkuno ba nadäŋkuno unitäŋo biŋam ämawebe api yäwetpäŋ yäwoŋärewen yäk. ^{16a} Unita imata kadäni käroŋi itsämben? Akuŋpäŋ Ekäni wäpi yäŋpäŋ ume äruriri momika kumän ärut moreŋ gamayäŋ yäk.

¹⁷Poltä ude yäwetpäŋ ämawebe äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Eruk, kadäni käroŋi kuŋattängän Jerusalem ŋo äneŋi äbut yäk. Äbäŋpäŋ

^z 22:4 Apos 8:3, 22:19 ^a 22:16 Apos 2:21

kepma kubäta kudupi yot gänaŋ äronkuro Anutu-ken yänŋapik man yän itkaŋ däpmonken ude bumik Ekäni kaŋkut. ¹⁸^b Kaŋira ŋode näwetkuk; Gäk bäräŋeŋ akuŋkaŋ Jerusalem u peŋpeŋ ku! yäk. Näkŋo manbiŋam yotpärare ŋoken yänahäwayän täyan u nämo nadän gaminayän yäk. ¹⁹^c Yäwänä näkä yänkut; Ekäni, ini-tägän näkŋo biŋam ŋode u nadäkaŋ; Näk bian Juda täŋo käbeyä yot komeni komeni itkaŋ-ken u äronpäŋ ämawebe Jesuta nadäkinik täŋpani u däpmänpäŋ yepmänjtpän komi yotken yepmak täŋkut. ²⁰^d Ba kadäni Stiven gäkŋo man yänahäntän kuŋattäyon utpewä kumbuko u näk imaka, it yämiŋira täŋkuŋ. Täŋirä yabänkaŋ bänep täga nadänkut. Ba äma utkuŋo unitäŋo tek károŋi unita watäni it yämiŋira täŋkuŋ. ²¹^e Ude yäwawä Ekänitä ŋode näwetkuk; Ku! yäk. Guŋ äbot ban itkaŋ uken näkŋo manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋäreka ganiŋ kirewayän yän näwetkuk.

Poltä näk Rom kome mähem yän yäwetkuk

²²^f Eruk, Poltä guŋ äbotta yänjirän Juda naniktä nadänpäŋ man wari nadäкта bitnäŋpäŋ kähän gera yänpäŋ yänkuŋ; Utpewä kumbän! Äma ŋodewani kome terak itnaŋi nämo! ²³ Kähän gera ude yänpäŋ kokwawak terak iniken tek punin nanik yänŋopmäŋ täŋpä kwäpäŋ kugun porinpäŋ ureŋ täŋpä punin äronkuŋ.

²⁴ Ude täŋirä komi äma täŋo intäjukun äma unitä komi ämaniye peŋ yäwet-pewän Pol yäpmänŋ yot gänaŋ äronkuŋ. Yäpmänŋ äronjirä intäjukun äma unitä yäwet-pewän Polta kokwawak täŋ imiŋkuŋo u mebäri nadäкта päripmäŋpäŋ iwet yabänayän täŋkuŋ. ²⁵^g Ude täŋpäŋ eruk Pol täŋo keru kuroŋi pädät täŋpäŋ päripnayän täŋirä Pol komi äma kubä iwet yabänkuk; Jide? Rom gapman täŋo бага man terak kädet ŋode kubä pätak ba nämo pätak? yäk. In näk, Rom kome mäheppän, manken nämo nepmaŋkaŋ imata intäjukun nutnayän täkaŋ? Ude täkaŋ u täga?

²⁶ Poltä ude yäwänä komi äma unitä päŋku intäjukun ämani ŋode iwetkuk; Ai, jide täŋpayän? Äma ŋowä Rom kome mähem kubä yäk. ²⁷ Ude iweränä komi äma täŋo intäjukun äma unitä Polken äbänpäŋ iwetkuk; Gäk näwet! Gäk Rom kome mähem bureni? Iweränä Poltä Ei, näk Rom kome mähem yän iwetkuk. ²⁸ Ude iweränä intäjukun ämatä yänkuk; Bureni? Näk Rom kome mähem ude itta nadänpäŋ moneŋ taŋi därat yäk. Yäwänä Poltä yänkuk; Näk nämo yäk. Näk Rom kome mähem ude ahänkuro itat. ²⁹^h Ude yänjirän komi äma Pol utnayän täŋkuŋo u man u nadänkaŋ umuntaŋpäŋ kakätänkuŋ. Täŋirä komi äma täŋo intäjukun äma unitä Pol u Rom nanik yän nadänpäŋ, ini imaka, umuntaŋkuk. U imata, komi ämaniye yäwerän päŋku yentä pädät täŋkuŋo unita.

^b 22:18 Apos 9:29-30 ^c 22:19 Apos 8:3, 26:9-11 ^d 22:20 Apos 8:1 ^e 22:21 Apos 9:15, 13:2 ^f 22:22 Apos 21:36 ^g 22:25 Apos 16:37 ^h 22:29 Apos 16:38

Pol Juda äma ekäni ekäni iñamiken itkuk

³⁰Eruk komi äma täño intäjukun äma unitä Juda naniktä Pol waki jide täñkukta kokwawak nadäñ imikañ yäñ ket nadäkta nadäñkuk. Ket nadäwa yäñkañ bämop äma intäjukun täñpani ba Juda nanik täño äma ekäni ekäni käbeyä täñput yäñpäñ yäwetkuk. Käbeyä täñirä komi äma täño intäjukun äma u Pol pit imiñpäñ yäñikjat yäpmäñ päñku äma ekäni ekäni iñamiken tewän wädäñkuk.

23 ¹ Täñirä Pol Juda täño äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täñpani dapun tañi yabäñpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye! Näk Anutu iñamiken siwoñi kuñararo unita kädet u iwatpäñ it yäpmäñ abätat ñonita bänepnatä täga nadätat yäk. Näk imaka waki kubä nämo tät yäñ nadätat yäk. ² Ude yäwänä bämop äma intäjukun täñpani wäpi Ananias unitä äma Pol dubini-ken itkuño u yäwetkuk; Meni däpmäñ gareput! ³ Yäwänä Poltä kowata ñode iwetkuk; Anututä gäkña uyaku api gurek yäk. Nadäkinikka nämopäñ tek säkgämän säkgämän täk täyan! Moses täño бага man iwatpäñ manken nepmañkañ äbäno mañit itan? Ude täno upäñkañ бага man gäkña irepmitpäñ yäniñ kireñpewi nutkañ yäk.

⁴Yäwänä äma tuän itkuñonitä nadäñpäñ Pol iwetkuñ; Jide? Gäk bämop äma intäjukun täñpani ño yäñärok man iwerayäñ yäñpäñ yäyan? ⁵ Yäwäwä Poltä yäwetkuk; Notnaye, näk äma ñonita bämop äma intäjukun täñpani yäñ nämo nadätat. Unita näk goret yät yäk. Anutu täño mantä ñode yäyak; In intäjukun ämajije man waki nämo yäwetneñ.

⁶ Eruk, Poltä äma päke itkuño u ñode yabäñpäñ-nadäñkuk; Ätu Satyusi äma, ätuwä Parisi äma. Ude nadäñpäñä gera täñpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye, näk Parisi äma kubä. Ba nana imaka, Parisi äma yäk. Näk nadäkinik ñode täyat; Äma kumbanitä äneñi api akuneñ. Mebäri unita yäñpäñ manken ño nepmañkañ. ⁷ Poltä man ude yäwänä Parisi Satyusi bämopi-ken man yäñkañ bumta yäñ-awätkuñ. Täñpäñ käbeyä u duñ-weñkuk. ⁸ Imata, Satyusi äma ñode nadäk täkañ; Äma kumbaniken naniktä äneñi täga nämo api akuneñ. Ba añero ba mäjo nämo itkañ yäñ nadäk täkañ. Upäñkañ Parisi ämatä man unita nadäkinik täk täkañ.

⁹ Mebäri unita yäñuruk-uruk pähap yäñtän kuñkañ abäk täñkuñ. Täñpäkañ Baga man yäwoñärewani äma itkuño u ätu Parisi äbotken nanik. Äma unitä akuñpäñ Pol gäarak itpäñ man kehäromigän ñode yäñkuñ; Ude nämo! Äma ñoken goret kubä nämo käkamäñ. Añero ba mäjo kubätä iwerirän käwep man ño yäyak! ¹⁰ Ude yäñtän kuñkañ abäk täñtängän ämik bureni täñpäñ Pol gupi yäpmäñ däkneneñ yäñ nadäñpäñ

¹ 23:1 Apos 24:16 ² 23:2 Jon 18:22-23 ³ 23:3 Mat 23:27 ⁴ 23:5 Kis 22:28

^m 23:6 Apos 4:2; Apos 24:15,21; Apos 26:5 ⁿ 23:8 Mat 22:23 ^o 23:9 Apos 25:25

komi äma täño intäjukun äma u umuntaŋkuk. Ude nadänpäj komi ämatä Pol Juda äma keriken nanik yomägat yäpmäj komi ämatä ini yotken kukta yäwerän äpmonjuk.

¹¹P Imagut päŋku tewä parirän bipani Ekänitä Pol ahäj imiŋpäŋ iwetkuk; Gäk nämo umuntäwen! Kehärom taŋpäŋ bätakigän kuŋaren yäk. Näkŋo manbiŋam Jerusalem yotpärare-ken yänähätan udegän Rom komeken api täŋpen yäj nadäj gamitat.

Juda äma ätutä Pol kumäj-kumäj utta man topuŋ

¹²Patkuŋo yänŋerän Juda äma ätutä käbeyä täŋpäŋ Pol utpewä kumäkta man yänpäŋ-nadänpäj yänkehäromtak man ŋode yänjuk; Pol bureni-inik api utpena kumbek. Pol utpena kumäkta itsämänkaŋ ketem ume nämoinik api näne. ¹³Äma yänkehäromtak man yänjukŋo u 40 ba 45 udetä yänjuk.

¹⁴Äma unitä bämop äma intäjukun täŋpani-kät Juda täño äma ekäni ekäniken ahäj yämiŋpäŋ ŋode yänjuk; Nin yänkehäromtak man ŋode yäkamäj yäk. Ketem täpuri kubä nämoinik naŋkaŋ it yäpmäj kuŋkä eruk, Pol api utpena kumbek. ¹⁵q Unitä inä Pol tewä yäpmäj äpäkta manbiŋam pewä yäpmäj komi äma täño intäjukun ämaken kwän. Jop man ŋode kaŋ yänjikŋarut; Pol tewä äbä mebärini ket täŋpäŋ niwerirän kaŋ nadäna. Eruk ude yänpewä äbänirän, ninä kädet-ken jämjäm patpäŋ api utne yäk.

¹⁶Eruk, Pol wanori täño nanak kubä itkaŋ nadänjirän man u yänjuk. Yänjirä nadänkaŋ komi ämatä yotken kuŋpäŋ äwäŋi Pol päro iwetkuk; ¹⁷Iweränä Poltä komi äma täño intäjukun äma kubäta yänpewän äbänä iwetkuk; Äma ŋo man kubä yäpmäj äbätak unita yänjikŋat yäpmäj intäjukun ämaken ku. ¹⁸Ude iweränä komi äma unitä yänjikŋat yäpmäj intäjukun ämaniken u kuŋkuk. Kuŋpäŋ yänjuk; Äma ŋonitä man kubä gäwerayän yäwänpäŋ Pol komi yotken irani unitä peŋ näwet-pewän yänjikŋat yäpmäj äbätat yäk. ¹⁹Ude iweränä intäjukun äma unitä äma gubaŋi u imagut yäpmäj päŋku inigän teŋpäŋ ŋode iwet yabänjuk; Ima man näwerayän äbätan? ²⁰Yäwänä äma gubaŋi unitä ŋode iwetkuk; Juda ämatä kwep gäkä Pol iniŋ kireŋpewi äpmokta äbä gäwet yabänayän. Man topmäj itkaŋ yäk. Äbä jop manman ŋode api yängakŋatneŋ; Nin Pol täño man mebäri unita ket nadänayän. ²¹Ude yänayän täkaŋ upänkaŋ gäk unitäŋo man nämo nadäj yämen! Äma 40 ba 45 ude unitä Pol utta jämjäm itkaŋ yäk. Äma uwä yänkehäromtak man ŋode yänjuk; Nin Pol utpena kumäkta itsämänkaŋ ketem ba ume kubä nämoinik api näne yän yänjuk. Ude yänjukŋo apiŋowä gäkä kowata man jide yäwayän täyan unita itsämänkaŋ yäk.

²²Eruk, komi äma täño intäjukun äma unitä jukuman kehäromi ŋode iwetkaŋ iniŋ kireŋpewän kuŋkuk; Man näwetan ŋo äneŋi äma kubä nämoinik iweren yäk.

^p 23:11 Apos 18:9, 19:21; Apos 27:24; Apos 28:16,23 ^q 23:15 Apos 25:3

Pol Sisaria yotpärare imagut yäpmäj kuŋkuŋ

²³Eruk, komi äma täŋo intäjukun äma unitä komi äma täŋo watä ämaniye yarä yänpewän äbänpäj ŋode yäwetkuk; Ek täŋo komi äma 200 udekät komi äma ätu hos terak kuŋarani 70 ukät komi äma boham ikek 200 ude yämaguränkaŋ 9'kirok bipani Sisaria komeken kukta täŋtuŋum täkot yäk. ²⁴Polta imaka, hos kubä täŋket tänpäj kaŋ peŋ imut yäk. Täŋkaŋ eruk, watäni säkgämän itpäŋ imagut yäpmäj päŋku Sisaria kome täŋo kaŋiwat epän täŋpani äma wäpi Feliks uken kaŋ ahäwut yäk. ²⁵Ude yäwetkaŋ Feliksta manbiŋam ŋode kudän tänpäj yämiŋkuk;

²⁶Näk Klodius Lisiastä äma ekäni ärowani Feliks unita manbiŋam ŋode kudän täŋ gamitat. Kepma täga. ²⁷Juda naniktä äma ŋo inŋitpäŋ utpewä kumbayän täŋjirän näkä äma ŋo Rom kome mähem yäŋ nadänpäj komi ämanaye-kät päŋku täŋkentäj imiŋpäŋ keriken nanik yäyomägat yäpmäj äbämäj. ²⁸s Unita näkä mebäri ima terak täkaŋ yäŋ nadäkta imagut yäpmäj Juda täŋo intäjukun ämaniyeken kut. ²⁹t Kuŋpäŋ yäwet yabäwawä iniken бага man ätu terak wohutpäŋ yäŋkuŋ. Upäŋkaŋ manken teŋpäŋ utpewä kumäkta ba komi yotken tekta momi kubä nämo kat. ³⁰u Täro upäŋkaŋ utpewä kumäkta man käbop käbop topmaŋo biŋam u nadänpäj unita gäkken bäräŋeŋ tewa äretak. Täŋkaŋ Juda nanik manken teŋo u yäwetpewa äreŋkaŋ u ima mebärita manken teŋo inamka-ken api yäŋahäneŋ. Eruk, näkŋo manbiŋam gäka kudän täyat u ude. Näk Klodius Lisiastä kudän täyat.

³¹Eruk komi äma, intäjukun ämani täŋo man buramiŋpäŋ bipani ugän Pol imagut yäpmäj Antipatris yotpärare-ken kuŋkuŋ. ³²Kuŋkuŋo yäŋewänä komi äma hos terak kuŋarani u Pol imagut yäpmäj Sisaria yotpärare-ken kuŋjirä komi äma ätuwä äneŋi äyäŋutpeŋ Jerusalem kuŋkuŋ. ³³Täŋpäkaŋ komi äma hos terak kuŋarani u kumaŋ päŋku Sisaria yotpärare-ken ahäŋpänjä Klodius Lisiastä manbiŋam kudän täŋkuko u gapman täŋo kaŋiwat äma Feliks unita imiŋkaŋ Pol imaka, inamiken yäŋikŋat yäpmäj päŋku tewä itkuk. ³⁴Tewä irirän Felikstä manbiŋam u danipäŋ nadänpäj Pol iwet yabäŋkuk; Gäk komeka taŋi de? Yäwänä Poltä iwetkuk; Komena taŋi Silisia yäk. ³⁵Yäwänä Felikstä kowata ŋode yäŋkuk; Kwikinik iriri äma manken gepmaŋo unitä äbäkaŋ yäŋjiri kaŋ nadäwa yäk. Ude yäŋkaŋ watä äma yäwerän Pol yäpmäŋpäŋ gapman täŋo yot, Herottä täŋpani, u tewä irirän watä it imiŋkuŋ.

Pol Feliks keriken terak teŋkuŋ

24 ¹Eruk, kepma 5 ude täreŋjirän bämop äma intäjukun täŋpani Ananias ukät Juda äma ekäni ekäni ätu bok, ba gapman täŋo

^r 23:27 Apos 21:30-33; Apos 22:25-27 ^s 23:28 Apos 22:30 ^t 23:29 Apos 18:14-15

^u 23:30 Apos 24:5-8

baga man mebäri nadāwani wāpi Tetulus ukät Sisaria yotpārare-ken äbuŋ. Äbānpāŋ Pol manken tenayāŋ tāŋkuŋo unita gapman tāŋo kaŋiwat āma Feliks u ahāŋ imiŋkuŋ. ²Ahāŋ imāwā Felikstā Polta yānpewān äbuk. Äbānā Tetulustā Pol kowata kaŋ yāpān yānpāŋ Feliks iŋamiken ŋode yāŋkuk; Ekāninin Feliks, gāk watā säkgāmān it nimiŋiri bāmopnin-ken ämik kubā nāmo ahāk yāk. Ba tāŋkentāŋ nimiŋiri imaka māyap goret-goret irani u tānpāŋ yāpna tāgaŋ yāk. ³Gäkkät imaka imaka yāpna tāgaŋo u yabāŋkaŋ bānep tāga nadānpāŋ ganiŋ oretkamāŋ yāk. ⁴Tānpākaŋ man kārōŋi yāŋjira gaŋa tāweno udetā nāk pengān ŋode gāwet yabātāt; Gāk nadāŋ nimiŋiri man kerāpi kubā gāwetnayāŋ. ⁵^v Nintā āma ŋo kākamāŋ uwā peŋawāk mebäri mebäri pewān ahāwani yāk. U ŋode tāk tāyak; Juda āmawebe komeni komeni ittāŋ kukaŋ-ken man yāwetpāŋ yāwoŋārek tānpewān kokwawak ba ämik bāmopi-ken ahāŋ yāmik tākaŋ. Ba uwā äbot ätu nin nipmaŋpāŋ äbot inigān itpāŋ wāpi Nasaret yāŋ yāwani unitāŋo intājukun āmani ude itak yāk. ⁶⁻⁸^w Ba ugān nāmo. Kubā pen ŋode; U kudupi yot tānpāwakta kudān mebäri mebäri tāk tāŋkuk. Ude tāntāyon iŋitkumāŋ. Unita gākŋa-tāgān iwet yabāŋjiri nintā manken teŋkumāŋo unitāŋo mebäri ini-tāgān gāwerirān api nadāwen yāk. ⁹Ude yāŋjirān Juda āma ekāni ekānitā udegān Tetulus yāŋ-kentānpāŋ Polta yānpāŋ ŋode yāŋkuŋ; Man yākamāŋ ŋowā bureni-inik!

Pol man kukŋini yāŋahāŋkuk

¹⁰Ude yāŋjirā gapman tāŋo kaŋiwat āma Feliks unitā Pol man tāga yāwayāŋ yāŋ yānpāŋ ketwāra tāŋjireŋkuk. Tāŋjirān Poltā ŋode yāŋkuk; Nāk nadātāt yāk. Obaŋ māyap āmawebe äbot ŋonitāŋo man yāpmāŋ daniwani āma ude it yāpmāŋ äbun yāk. Unita man kowata gāwetta tāga nadātāt yāk. ¹¹^x Man ŋo bureni gāwera. Anutu iniŋ oretta Jerusalem äbānpāŋ it yāpmāŋ äbāŋjira kepma 12gān tāretak yāk. Unita āma ätu yāwet yabāwikaŋ man yāyāt ŋonita u bureni yāŋ gāwetnayāŋ. ¹²Äma man kābeyā-ken nepmaŋkaŋ ŋo kudupi yot gānaŋ ba yotpārare-ken goret kubā tāŋjira nāmo nabāŋkuŋ. Nāmoinik! Man wārāt-wārāt ba āmawebe bānepi tānpāwak-wak kādet kubā nāmo pewa ahāŋkuŋ yāk. ¹³Ude tāk-tāyak tāk-tāyak yānpāŋ manken nepmaŋkaŋ ŋonitāŋo bureni kubā tāga nāmo gāwoŋārenayāŋ yāk. ¹⁴^y Tānpākaŋ, man bureni u ŋode; Nāk Kādet āma ätutā U kādet waki yāŋ yāk tākaŋ u iwatpāŋ Anutu, äbekniye oraniyetā iniŋ orerani u iniŋoret tāyat. Tāŋ, man kudup Moses tāŋo бага man terak itkaŋ u ba profet bianitā kudān tāwani unita nadākinik tāyat. ¹⁵^z Unita imaka kubā Juda āmawebetā itsāmāk tākaŋ unita nāk imaka,

^v 24:5 Apos 17:6 ^w 24:6 Apos 21:28-30 ^x 24:11 Apos 21:17 ^y 24:14 Apos 24:5

^z 24:15 Jon 5:28-29

itsämäk täyat yäk. Uwä ñode; Anututä äma siwoŋi ba äma waki bok kumbani-ken nanik äneŋi api yäwän kikuŋutneŋ yäk. ^{16 a} Mebäri unitagän näk Anutu iŋamiken ba ämawebe iŋamiken siwoŋi kaŋ ira yäŋ nadänpänj bänep nadäk-nadäknata watäni itpeŋ kuŋat täyat.

^{17 b} Näk ñode täŋkut yäk. Obaŋ ätuta kome ätuken kuŋat moreŋkaŋ näkŋaken äbot gänaŋ äma jäwäri itkuŋo u täŋkentäŋ yämikta moneŋ yäpmanŋkaŋ Jerusalem äbut. Ba kudupi yot gänaŋ Anutu iniŋoretta gupe kábäŋi niked ijiŋ imikta äbut yäk. ^{18 c} Täŋpakaŋ näk kudupi yot gänaŋ jop nämo äronkut. Nämo, Juda täŋo бага mantä Anutu iŋamiken kuräki itta yäk täyak u jukun iwatpänj eruk kudupi yot gänaŋ äronpänj irira Juda äma ñowä nabän ahänkuŋ yäk. Näk ämakät nämo itkumänj. Ba peŋawäk kubä nämo täŋira nabänkuŋ. ^{19 d} Täŋpakaŋ Juda äma Esia komeken nanik, nabäwä goret täŋpapänj nepmäŋitkuŋo unitä iŋamka-ken ñogän äbäkaŋ man yänaŋi yäk. ²⁰ Nämo täŋpawä, äma ño yäwet yabä. Bian Jerusalem komeken Juda täŋo man kábeyä-ken itkuŋ-ken näkken goret kubä kaŋ-ahänkuŋ ba nämo? Ude yäwet yabä yäk. ^{21 e} Etänj, kábeyä uken man kubä ñode yäghähŋkuro unita käwep nadäwä wawäpänj nämagut yäpmanj gäkken ño äbuŋ. U ñode yänkut; Näk nadäkinik ñode täyat; Äma kumbanitä äneŋi api akuneŋ. Mebäri unita yänpänj manken ño nepmanŋkaŋ.

^{22 f} Eruk, Felikstä Jesu täŋo Kädet unitäŋo mebäri bian nadäwän täreŋkuko unita Poltä man yäwän tärewäkaŋ Juda äma ñode yäwetkuk; Komi äma täŋo intäjukun äma wäpi Lisias unitä äpänkaŋ uyaku man ño yänket utnayänj yäk. Ude yänpänj kábeyä u yäwerän peŋpeŋ kuŋkuŋ. ^{23 g} Peŋpeŋ kuŋirä komi äma täŋo watä äma u iwerän Pol äneŋi komi yot gänaŋ tewänkaŋ iwetkuk; Noriyetä päbä kaŋpänj täŋkentäŋ imikta бага nämo peŋkirewen yäk. Ba yentä nämo pädat täneŋ. Nämo, komi yot täŋo yewa gänaŋ jop täga kuŋarek yäk.

Pol obaŋ yarä komi yotken itkuk

²⁴ Eruk Pol komi yot gänaŋ kepma ätu irirän Feliks-kät webeni Drusila u äbumän. Drusila uwä Juda äbotken nanik. Äbänpänj Felikstä Pol täŋo man ätu nadäwayänj yänpänj yänpewän äbuk. Pol äbänpänj Jesu Kristota nadäkinik täktäk täŋo kädet yänpänj-iwoŋäreŋkuk. ²⁵ Ba kädet siwoŋi kuŋatpänj irit kuŋat-kuŋarita watäni säkgämän irekta ba Anututä komeken ämawebe yäpmanj daniwekta kadäni peŋkuko unita iwetkuk. Iwerirän Felikstä nadänkaŋ umuntaŋpänj yänkuk; Gäk ku! Kämi, kadäni ätu iränä äneŋi yänpewa api äben yänj iwetkuk. ²⁶ Täŋpakaŋ ugän nämo. Felikstä imaka kubä yäpmaŋkta nadäkgän täŋkuk. U ñode; Poltä iniŋ kireŋpewa

^a 24:16 Apos 23:1 ^b 24:17 Rom 15:25-26; Gal 2:10 ^c 24:18 Apos 21:26-27 ^d 24:19 2Ti 1:15
^e 24:21 Apos 23:6 ^f 24:22 Apos 23:26 ^g 24:23 Apos 27:3; Apos 28:16,30

äpamaŋ kukta monerj ätu käwep namek yän nadänkaŋ kadäni mäyap Polta yänpewän äbänpäŋ man yänpäŋ-nadäk täk täŋkumänonik.

^{27h} Täŋpäkaŋ Felikstä Juda ämawebetä näka bänep täga nadän namut yänpäŋ Pol komi yot gänäŋgän teŋkuk. Tewänkaŋ it yäpmän kuŋtäyon obaŋ yarä täreŋirän äma kubä wäpi Posius Festus unitä Feliks täŋo kome yäpmänpäŋ gapman täŋo kaŋiwat äma ude itkuk.

Pol Sisatä mani nadäkta yänkuk

25 ¹Festustä Feliks täŋo kome yäpmänpäŋ Sisaria kome täŋo kaŋiwat epän täŋpani äma ude itkuk. Eruk kepma yaräkubä ude irän täreŋirä Sisaria kome peŋpeŋ Jerusalem kuŋkuk. ²ⁱ Pänku irirän bämop äma intäjukun täŋpani ba Juda täŋo äma ekäni ekäni uken kuŋpäŋ Polta man iwetkuŋ. Ude täŋpäŋ ŋode iwet yabänkuŋ; ^{3j} Gäk nin nadän niniŋpäŋ äma u bäräŋerj iniŋ kireŋpewi Jerusalem kaŋ äbän. Pol kumän-kumän utta äma yepmanpä jämjäm parirä äbuŋo unita man ude yänkuŋ. ⁴Yäwäwä kowata ŋode yäwetkuk; Nämö! Pol Sisaria komeken komi yot gänäŋ itak yäk. Ba näk imaka, Sisaria komeken äneŋi kwayän. ⁵Unita äma ekäniŋiye ätukät näkkät bok kuŋkaŋ äma unitä goret bureni kubä täŋirän käneŋo täŋpawä Sisaria kome uken manken kaŋ tewut yäk.

⁶Täŋpäŋ Festustä kepma 8 ba 10 ude Jerusalem itkaŋ Juda täŋo äma ekäni ekäni-kät man yänpäŋ-nadäk epän täŋpän tärewäpäŋ äneŋi Sisaria kuŋkuk. Kuŋkuko tamiwä man yäpmän daniwani äma yänpewä äbä irirä komi äma yäwerän Pol imagut yäpmän äbuŋ. ^{7k} Äbawä Juda äma ekäni ekäni Jerusalem peŋpeŋ äbuŋo unitä dubini-ken päbä itpän Pol terak man bäräpi bäräpi peŋpäŋ yänkuŋ. Upänkaŋ ude täk-täyak täk-täyak yän yänkuŋo unitäŋo bureni kubä Festus täga nämö iwoŋäreŋkuŋ. ⁸Ude yäntäko Poltä kowata ŋode yäwetkuk; Näk imaka waki kubä nämö täŋkut yäk. Ba Juda täŋo бага man kubä nämö irepmitkut, ba kudupi yot gänäŋ täŋpawak kubä nämö pewa ahänkuŋ. Ba Sisata man waki kubä nämö yänkut yäk.

^{9l} Upänkaŋ Festustä Juda äma ekäni ekäni unitä bänep täga nadäkta Pol ŋode iwetkuk; Jerusalem kuŋkaŋ Juda äma iŋamiken man ŋo äneŋi yäkta täga nadäwiwä, eruk näk uken kuŋkaŋ api nadän gamet yäk. ¹⁰Yäwänä Poltä yänkuk; Ude nämö yäk. Sisa täŋo man nadäwani yot uku itat ŋobayän yäk. Unita yot ŋokengän uyaku näkŋo man nadäwen yäk. Nadätan u, näk Juda äbotken imaka waki kubä nämö pewa ahänkuk yäk. ¹¹Tän, imaka waki kubä unita kaŋ kumba yän yänpäŋ täŋpero täŋpawä, täga api nutpewä kumbet. Täŋpäkaŋ man yäk täkaŋ u bureni nämö täŋpawä u keru terak äma kubätä täga naniŋ kirenaŋi nämö. Unita äma ärowaninin Sisatä ini-tägän näkŋo man u kaŋ nadäwän yäk.

^h 24:27 Apos 25:9 ⁱ 25:2 Apos 24:1, 25:15 ^j 25:3 Apos 23:15 ^k 25:7 Apos 24:5-6,13

^l 25:9 Apos 24:27

¹² Poltä ude yäwänä, eruk Festus äyänutpäñ tən̄kentäkiye-kät man yän̄pän-nadäk tən̄pän Pol äneñi iwetkuk; Gäk Sisa kañ käwa yän̄ yäyan unita eruk, Sisaken kañ ku! yäk.

Festustä Polta Agripa iwet yabän̄kuk

¹³ Kepma ätu tärenjirän Juda tən̄jo intäjukun äma wäpi Agripa, wanori Benike-kät Festus iniñ oretdayän̄ Sisaria äbumän. ^{14^m} Sisaria päbä kepma mäyap u itta nadän̄kumäno unita kadäni kubä bok itkañ Festustä Agripa Pol tən̄jo biñam ñode iwetkuk; Äma kubä bian Felikstä komi yotken teñkuko pen itak yäk. ¹⁵ Kadäni Jerusalem itkuro ugän bämop äma intäjukun tən̄pani-kät Juda äma ekäni ekäni unitä näkä U waki tən̄pani yän̄ nadän̄päñ komi äma yäwet-pewän kañ urä kumbän yän̄ nadän̄kañ äma uterak man mebäri mebäri peñpäñ näwetkuñ yäk. ¹⁶ Upän̄kañ näkä kowata ñode yäwetkut yäk. Rom äma nintä äma kubä jop nadän̄ utpewä kumäkta kädet kubä nämo pätak yän̄ yäwetkut. Äma kubä manken ireko uwä äma manken teneño ukät itpäñ mebäri jideta teneño unita kowat yäwän tən̄pän̄ kawän bureni tən̄pakañ uyaku täga täne yän̄ yäwetkut yäk. ¹⁷ Unita yän̄pän̄ näkä Sisaria äbän̄jira äma ño näwat yäpmän̄ äbuñ yäk. Äbäwä kadäni käron̄i nämo itkumän̄. Nämo, äbä patkumän̄jo yän̄ewänä tami man nadäwani yotken kuñpäñ Pol imagut yäpmän̄ äbäktä yän̄kut. ¹⁸ Äma manken teñkuño u penta itkañ ñode nadän̄kut; Kädet wakiinik kubä tən̄kuko unita käwep yäneñ yän̄ nadän̄kuropäñ nämo yäk. ^{19ⁿ} Judatä iniken бага man irepmit-irepmit ba äma kubä wäpi Jesu uterak bok wohutpäñ manken teñkuñ. Äma Jesu u kumbuk yän̄ yäwäkañ Poltä äma u kodak itak yän̄ yän̄kuk. ^{20^o} Yän̄jirä näk kädet udewani tən̄jo mebäri nadäwa yäkñat tən̄pa wañkuñ yäk. Unita Pol ñode iwet yabän̄kut; Jerusalem kuñkañ man epän u kañ täna yän̄ nadätan? yän̄ iwetkut. ²¹ Iwerira Poltä yän̄kuk; Nämo, Sisatä ini-tägän̄ näkño man kañ nadäwän̄ yän̄ yän̄kuk. Ude yäwän̄päñ komi yotken ugän tewa irirän, eruk kädet kubä kañ-ahän̄kañ Sisaken kañ kwän yän̄ nadän̄kut yäk.

²² Yän̄jirän Agripatä man u nadän̄päñ Festus iwetkuk; Näkña-tägän̄ äma u meni jinomken nadäwayän̄ yäk. Yän̄jirän Festustä iwetkuk; Kwep kañ nadä yäk.

^{23^p} Eruk, tamiwä Agripa-kät wanori Benike äma ärowani tən̄jo tek wädäwän̄ ärowäkañ komi äma tən̄jo intäjukun ämakät Sisaria nanik äma ekäni ekäni-kät penta kumañ man nadäwani yot gänäñ äron̄kuñ. Äron̄päñ Festustä komi ämaniye yäwerän̄ Pol imagut yäpmän̄ äbuñ. ^{24^q} Imagut yäpmän̄ abäkañ Festustä ñode yän̄kut; Äma ärowani Agripa, ba äma ekäni ekäni in kuduptagän̄ itkamän̄ ño, äma ñonita kawut! Juda

^m 25:14 Apos 24:27 ⁿ 25:19 Apos 18:15 ^o 25:20 Apos 25:9 ^p 25:23 Mat 10:18; Mak 13:9 ^q 25:24 Apos 25:2,7; Apos 22:22

ämawebe ʒo irani, ba Jerusalem naniktä äma ʒopän manken tenayän ʒode yänkuʒ; Äma u utpewi kaʒ kumbän! yäk. Itkaʒ ärowani kudän wari tänpök yän näwet tänpkuʒ. ²⁵Ude yäk tänjirä näkä äma ʒonitä kumäkta waki kubä nämo kaʒ-ahäk tänpkut yäk. Ini-tägän intäjukun ämanin Sisatä näkʒo man kaʒ nadäwän yän yänpewän ude kaʒ tänpayän nadänkut. ²⁶Upänkaʒ Äma ärowaninin Sisatä äma ʒonitäʒo mebäri nadäkta manbiŋam bureni jide kaʒ kudän tänpän pewa kuneʒ? Nadäwa nämo tumbuʒo unita äma ärowani Agripa gäk, ba äma ekäni ekäni ätu itkaʒ ʒo in iŋamjin-ken teyat yäk. Intä käwep tänpentän namiŋpän man täga kubä pewä ahäwäkaʒ upän manbiŋam terak kaʒ kudän täwa! ²⁷Tänpakaʒ näkä äma komi yotken irani kubä Sisaken tewä kukta mebäri unita manken teʒ yän siwoŋi nämo kudän tänpän bok pewa kuneʒo uwä siwoŋi nämo yäk.

Pol Agripa iŋamiken itkuk

26 ¹Tänpän Agripatä Pol iwetkuk; Eruk, man täga yäwayän yäk. Yäwänä Poltä keru yäpmän akuŋpän man ʒode yänahänkuk; ²Intäjukun äma Agripa, näk Juda ämatä bäräpi näkä terak peŋo unita kowata ʒode yäwayän; Gäk iŋamka-ken man yänahäkta itat ʒonita tägagämän kubä nadätat yäk. ³Gäk Juda äma nintäʒo täktäknin u kudup nadätan. Ba imaka unita yän-tänkärakneʒ yänawät täkamän unita imaka nadätan. Unita ude itkaʒ nadän namiŋiri man ʒo yäwayän.

⁴Juda ämawebe kuduŋtagän näkʒo irit kuŋat-kuŋat unitäʒo mebäri nadäkaʒ yäk. Näk Tasmus ahänpän itpän tägaŋkaʒ eruk mäden Jerusalem kuŋkuro u nadäkaʒ yäk. ⁵Näka nadän morekaʒ unita ini gäwetnayän nadänpänä ʒode täga gäwerirä nadäwayän; Näk gubaŋi-ken Parisi äma ude itkaʒ unitäʒo täktäki kudup iwarän tänpkut yäk. Gäk nadätan, Juda äbot ätu täʒo бага man u pidämi bumik upänkaʒ Parisi äma täʒo бага man iwaräntäkta pipiri kubä tänpen yäk. ⁶Tänpakaʒ näk apiŋo manken nepmaŋpä itat ʒo. Manken itat ʒonitäʒo mebäri ʒode; Näk Anututä bian äbekniye oraniye imaka kubä täŋ yämayän yänkuko unita nadäkinik tänpän itsämäk täyat. ⁷Imaka Anututä yänkehärom täwani unitäʒo bureni ahänjirän kakta Isrel äma äbot 12 ude yäpmän daniwanitä ehutpän kepma bipani Anutu iniŋ oretoret täk täkaʒ yäk. Äma ärowanina, imaka bureni unita näk imaka, nadäkinik täk täyat. Mebäri unitagän Juda ämatä manken ʒo nämagut yäpmän kuŋatkaʒ yäk. ⁸Unita in ätu imata Anututä äma kumbani-ken nanik täga nämo yäwän kikuŋtneʒ yän nadäk täkaʒ?

⁹Intä nadäk täkaʒ, näk bian udegän Jesu Nasaret nanik u wäpi biŋam kädet mebäri mebäri terak kaʒ tänpa wawut yän yänpän-nadäk

[†] 26:5 Plp 3:5-6 ^{*} 26:6 Apos 23:6, 28:20 [†] 26:9 Apos 8:3

tanjukuronik. ¹⁰Kädet ude-ude u Jerusalem kome täk tanjikut. Bämop äma intäjukun tanjpanitä nadäj namiñirä Anutu täño kudupi ämawebe mäyap komi yotken yepmak täñira äma ekäni ekänitä kañ kumbut yäj yäjirä näk imaka, täñkentänjpän udegän yäk tanjikut yäk. ¹¹Ba kadäni mäyap käbeyä yot komeni komeni it yäpmäj kukañ-ken äronjtän kuñpän ämawebe mäyap yepmäñitpän däpmäk tanjukuronik. Ude täñpewa Jesuta mäde ut imiñpän yänärok man iwerut yänjpän, ba bänepna wakiinik täñpöpän yotpärare banban it yäpmäj kukañ-ken u kuñpän ämawebe yabäj ahänjpän däpmäk tanjukuronik.

¹²Ude yänjpän Poltä äneji ñode yäkgän tanjuk; Unita kadäni kubäta bämop äma intäjukun tanjpanitä nadäj namiñpän iniken wäpi terak nepmañpä yäpmäj Damaskus yotpärare-ken kuñkut. ¹³Äma ärowanina, Damaskus kuñtäyiwa kädet miñin kepma bämopi-ken peñyäjek pähap kubä kunum gänañ naniktä näk ba notnayetä itkumäj-ken u peñyäjekuk. Peñyäjek unitäño peñyäjekitä edap täño peñyäjeki irepmitkuk. ¹⁴Peñyäjek täño kehärominitä nidäpmäj-pewän kumän-tagän kome terak mañ patkumäj. Mañ patkañ Hibru man terak äma kubäta ñode näwet yabänjuk; Sol, Sol, gäk imata komi namitan? Gäk näk närepmitta pipiri täk täyan yäk.

¹⁵Ude nadänjpän näkä yänjuk; Ekäni, gäk netä? Yäwawä Ekänitä yänjuk; Näk Jesu, komi namik täyan ubayäj yäk. ¹⁶Ude täk täyan upänkañ aku! yäj näwetkuk. Jop nämo ahäj gamitat. Epän ämana ude kuñarenta iwoyänjpän ganiñ kirewayäj ahäj gamitat yäk. Unita kuñkañ imaka gäwoñäretat ño, ba kämi gäwoñärewayäj täyat unitäño biñam api yäwettäj kwen yäj näwetkuk. ¹⁷Näk jop gabäj äwaräkuk täñira gäkña äbotken nanik ba äbot ätutä gäka waki kubä täga nämo api täñ gamineñ. ¹⁸^u Ude näwetpän ñode näwetgän tanjuk; Näk epän ñode täñpenta ganiñ kiretat yäk. Kuñkañ ämawebe täño bänepi täñpidäm tanjpän yepmañpi bipmäñ urani mäde ut imiñpän bänepi sukurenpeñ peñyäjek-kengän api ämneñ yäk. Ba äma waki Satan täño kehäromi peñpän Anutu näk-kengän api ämneñ. Ude täñirä näkä unitäño momini peñ yämiñira ämawebe ätu näka nadäkinik täñpän kudupi äworewani u yäpurärätpän ukät penta api itneñ yäj näwetkuk.

Pol epäni täño manbiñam yäwetkuk

¹⁹Poltä ude yänjpän ñode yäkgän tanjuk; Äma ärowani Agripa, gäk nadätan? Näk kunum gänañ nanik imaka kañkuro unitäño man nadäj äwaräkuk nämo tanjukut yäk. Nämo inik! ²⁰^v Imaka u kañkuro unitäño biñam Damaskus nanik jukun yäwet ahänkañ Jerusalem ämawebe ba Judia kome päke u yäwet ahänjukut yäk. Ba guñ äbotken imaka,

^u 26:18 Ais 35:5; Ais 42:7,16; Efe 2:2; Kol 1:13; Apos 20:32 ^v 26:20 Mat 3:8

yäwet ahänkut. Man ɲode upän yäwet ahäntän kuɲatkut; In bänepjin sukureɲpän Anututa nadäkinik tən imineɲ. Tənkan bänepjin bureni sukurekamän yän yäwojärektä kädet tägatäga tənpen kuɲat täkot. ²¹ ^w Man ude-ude upän yänahäntän kuɲattäyiwa Juda naniktä kudupi yotken nabän ahänpän nepmənitpän nutnayän tənkuɲ. ²² Upänkan Anututä tənKentän namiɲirän säkgämän it yäpmän äbätat. Unita apiɲo ɲo itpän äma jopi ba äma ekäni ekäni in bämopjin-ken itkan imaka kanjkuro u yänahänpän täwetat yäk. Man inigän kubäpän nämo yänahätat. Man ɲo bian, profet ba Mosestä imaka ude api ahäwek yän yänahäwani ugänpän yänahätat. ²³ ^x Uwä ɲode yänkuɲ; Äma Anututä ämawebeniye tənKentäktä bian iwoyäwani u komi nadänpän api kumbeko upänkan kumbani-ken naniktä intäjukun akwani ude api irek yän yänkuɲ. Tənkan Isrel ämawebe-ken ba guɲ äbotken unitä Anutu täɲo peɲyänək täɲo biɲami api yänahänpän yäwerek. Moseskät profet bianitä ude yänkuɲ.

Poltä Agripa nadäkinik täkta man iwetkuk

²⁴ Pol man pen yän irirän Festustä nadäwän waɲtäko man kehäromi ɲode yänkuk; Pol gäk tənɲuɲ tənkan ba yän itan? Gäk nadäk-nadäk epän mäyap täk täyan unita nadäk-nadäkka peɲ awähurirän guɲ man yän itan! ²⁵ Yäwänä Poltä iwetkuk; Äma ekäni Festus, näk nämo tənɲuɲ täyat yäk. Näk nadäk-nadäkna irirän man bureni yäyat. ²⁶ ^y Eruk, intäjukun ämana Agripa! Gäk man ɲo yänjira nadätan unita nämo umuntänpän man täga gäwerayän yäk. Gäk nadätan, imaka ɲo käbop nämo ahänkuk. ²⁷ Unita Agripa, gäk profet täɲo man unita nadäkinik täyan ba nämo? Näk nadätat, gäk nadäkinik täyan. ²⁸ Iweränä Agripatä Pol iwetkuk; Jide? Kadäni keräpi-tagän gäkä näk täga tənɲewi Jesuta nadäkinik tən imet? ²⁹ Yäwänä Poltä kowata ɲode iwetkuk; Kadäni keräpi ba kadäni käronji unita näk nadäwätäk nämo täyat yäk. Näkä Anutu-ken yänpik man yänjira gäk ba äbotkaye man ɲo nadän itkan ɲowä näkgän täga äworeneɲ. Tənkan yentä kuroɲna pädät tənɲpän nepmankuɲo ɲonita nämo yäyat!

³⁰ Ude yäwänä eruk äma ärowani ukät ba gapman täɲo kanjwat epän äma u ba Benike ba äma itkuɲo u akuɲ-kireɲkuɲ. ³¹ ^z Akuɲ-kireɲpän äpämäɲ yäman kuɲkuɲ. Äpämäɲ kuɲkan ini-tägän näwetgäwet ɲode tənkuɲ; Äma ɲoken imaka waki kubä nämo yäk. Kumäktä ba komi yotken kukta bumik kubä nämo tənkkuk yän yänkuɲ. ³² ^a Tənɲpakan Agripatä Festus ɲode iwetkuk; Gäk äma ɲo iniɲ kireɲpewi täga äpämäɲ kunaɲipän ini Näk Sisatä näkɲo man api nadäwek yän yänkkuk yäk.

^w 26:21 Apos 21:30-31 ^x 26:23 Luk 24:44-47, 1Ko 15:20 ^y 26:26 Jon 18:20

^z 26:31 Apos 23:29, 25:25 ^a 26:32 Apos 25:11

Pol Rom kukta gäpe terak äronjuk

27 ^{1b} Eruk, nin gäpe terak nipmaŋpä yäpmäj Itali komeken kukta tawaŋ peŋkuŋ. Ude tänpäj Polkät äma komi yotken irani ätu bok komi äma täŋo intäjukun äma kubä wäpi Julius u keru terak yepmaŋkuŋ. Julius u Sisa Augustus täŋo komi äma tawaŋken nanik. ^{2c} Ude tänpäkaŋ eruk, Adramitium nanik täŋo gäpe kubä unitä Esia komeken, yotpärare täpuri täpuri gwägu pomi terak ittäj kukaŋken u kukta yäwänä uterak äronjukmäŋ. Tänpäkaŋ Masedonia kome, Tesalonaika yotpärare-ken nanik äma kubä wäpi Aristakus u imaka, bok kuŋkumäj. ^{3d} Kuŋtäkäna kome bipuk. Bipuko eruk yäŋeŋirän Sidon yotpärare-ken ahäŋpäŋ Juliustä Polta kädet täga kubä ŋode täŋ imiŋkuk; Pol iniŋ kireŋpewän noriye kome uken nanikken päŋku ketem ba imaka imaka yäpuk. ⁴ Ude tänpänkaŋ eruk, Sidon peŋpeŋ kunayäj täŋitna mäniŋ taŋi piäŋirän gäpetä kukta täŋburut täna waŋtäko Saiprus jaraŋi käda, mäniŋ taŋi nämo piäŋkuk käda u äyänutkumäj. ⁵ Ude täŋkaŋ kumaŋ Silisia ba Pamfilia dubini-ken gwägu weŋpeŋ Lisia kome Maira yotpärare-ken ahäŋkumäj. ⁶ Kome uken komi äma täŋo intäjukun ämatä Aleksadria nanik gäpe kubä Itali kwayäj täŋirän kaŋpäŋ nadäŋpäŋä nin yäŋnikŋat yäpmäj u gänaŋ äronjuk.

⁷ Tänpänkaŋ kuŋkumäj. Mäniŋ kehäromi kunayäj täŋkumäj käda piäŋkuko unita kwikinik kwikinik kuŋitna kepma ätu täreŋkuk. Gäpe täŋo epän äma komi pähap kubä täŋ yäpmäj kuŋtäko eruk, Nidas yotpärare dubin ahäŋitna, ätukät kukta mäniŋtä kädet u ukät-pipiŋkuk. Unita äyänutpeŋ kumaŋ Krit kome uruŋi käda Salmone yotpärare ukädagän äyänutpäŋ Krit mädeni käda kuŋkumäj. ⁸ Gäpe täŋo epän ämatä komi epän pähap kubä udegän täŋtäko eruk kumaŋ Krit mädeni käda Lasea yotpärare dubini-ken kome kubä wäpi Kome Täga uken ahäŋkumäj.

⁹ Pipiri täntäj äbumäŋo unita kepma mäyap jop täreŋirä gwägu tokät-tokät kadäni keräp taŋkuk unita gwägu terak kuŋatnaŋi nämo. Gwägu wakiinik api täŋpek yäŋ nadäŋpäŋ Poltä ŋode yäwetkuk; ^{10e} Notnaye, in nadäwut! Näk nadätat, kadäni ŋodeta kunayäj täkamäj uwä gwägu terak bäräpi wakiinik api kaŋ-ahäne yäk. Tuŋum pena paorit ba äma ninin imaka, paotne yäk. ¹¹ Ude yäwänä komi äma täŋo intäjukun ämatä Pol täŋo man nämo nadäŋ imiŋkuk. Gäpe mäheŋi ukät gäpe täŋo watä äma unitäŋo nadäk ugän iwatkuk. ¹² Tänpäkaŋ iwän mäniŋ taŋi kadäni-ken gäpetä Lasea kome uken täga itnaŋi nämo bumik unita gäpe terak äma mäyap itkuŋo unitä kome u peŋpäŋ ehutpeŋ Finiks yotpärare kukta yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ. Finiks yotpärare uwä Krit kome täŋo bure käda, pom täpuri täpuritä mäniŋ kädet itpipiwani unita u kukta nadäŋkuŋ.

^b 27:1 Apos 25:12 ^c 27:2 Apos 19:29 ^d 27:3 Apos 24:23 ^e 27:10 Apos 27:22

Mānit pāhap kubā piāṅkuk

¹³Eruk mānit bure kāda ābuk. Mānit uwā kehāromi-inik nāmo unita kome yāṅkuṅ-ken u tāga kune yāṅ nadāṅpāṅ eruk gāpe yen topuṅo uwā pirāreṅpāṅ Krit gāgāni kādagān kuṅkumāṅ. ¹⁴Upāṅkaṅ kuṅtākāna mānit kehāromi kubā wāpi Kāpmāk Kāda Mānit unitā kāpmāk kāda ābuk. ¹⁵Ābā piāṅ-iwat-pewān gāpe siwoṅgān kunayāṅ nadāṅkumāṅo ude tāga nāmo kuṅkuk. Uruṅ kāda kuṅkuk. Siwoṅji kukta tāṅburut tawā waṅtāko gāpeta watā epān peṅpāṅ jop irirā mānittā tāṅyākṅat yāpmāṅ kuṅkuk. ¹⁶⁻¹⁷Tāṅyākṅat yāpmāṅ kumaṅ gwāgu bāmopi-ken kome tāpuri kubā wāpi Kauda u bure kādagān kuṅkumāṅ. Kome unitā mānit kādet itpipiṅirān eruk gāpe tāpuri gāpe taṅitā bok wādāṅ yāpmāṅ kuṅarāni u wādāṅ pewā ābākta pipiri pāhap kubā tāṅkā eruk wādāṅpena ābānā gāpe tāṅo epān āmatā wādāṅ pābā gāpe taṅi terak punin topuṅ. Ude tāṅkaṅ gāpe taṅitā imārek yāṅpāṅ yen ātu topmāṅ tāpāneṅkuṅ. Ba gāpetā Afrika kome dubin mobā jiraṅ ume gānaṅ kābop itkuṅo uterak dāpān yewāpāṅ irek yāṅ nadāṅpāṅ umuntaṅkuṅ. Unita gāpe tāṅo tek wādāṅpewā āpāṅirān mānit tāṅo gārip terak kuṅkumāṅ. ¹⁸Kuṅtākāna kome bipuk. Bipuko yāṅeṅirān mānit pāhap piāṅpewān gwāgu wakiinik tokārirān eruk, gāpe tāṅo epān āmatā tuṅum ātu butuṅpāṅ gwāgu gānaṅ ureṅ tāṅpā āpmoṅkuṅ. ¹⁹Āneṅi kuṅitna kome bipuko yāṅeṅirān epān āmatā gāpetā iniken tuṅum tuṅum butuṅpāṅ ureṅ tāṅpā gwāgu gānaṅ āpmoṅkuṅ. ²⁰Kepma bipani māyap kome dapuri ba guk tāga nāmo yabāṅkumāṅ. Mānit pāhap unitā piāṅkaṅ nin yāpmāṅpāṅ ṅo peṅpeṅ tāṅkuk. Ude tāṅtāyon ṅode nadāṅkumāṅ; Nin ṅode tākamāṅ ṅowā kuduṅtagān paotnayāṅ yāṅ nadāṅkumāṅ.

²¹Ude tāṅkaṅ kepma māyapta āmatā ketem nāmo naṅkuṅo unita māden, eruk Poltā āma pāke itkuṅo u bāmopi-ken aku itpāṅ ṅode yāwetkuk; Notnaye, in nākṅo man iwatpāṅ Krit kome nāmo peṅpeṅ ābumāṅ yāwānāku bārāpi ṅode nāmo kaṅ-ahākāne yāk. Ba imaka tuṅum tuṅum ṅode nāmo ureṅ tāna āpmokāneṅ yāk. ²²^fUpāṅkaṅ nāk ṅode tāwetat; In bānep pidām nadākot yāk. Imata, āma notninpak kubā nāmo api pena datneṅ yāk. Gāpe-tāgān api wawek yāk. ²³Nāk Anutu bureni tāṅo ābotken nanik. U iniṅoret tāyat yāk. Anutu unitāṅo aṅeronitā bipani ahāṅ namiṅpāṅ ṅode nāwerak; ²⁴^gPol, gāk nāmo umuntāwen yāk. Gākā Sisa iṅamiken kukta imaka kubātā kādet tāga nāmo api tāṅpipiwek yāk. Anututā nadāṅ gamiṅpāṅ āma gāpe terak itkaṅ ṅo kumān gāk ketka terak ganiṅ kiretak yāk. Unita kubā tāga nāmo api pewi darek yāk. ²⁵Aṅerotā man ude nāwerako unita notnaye, bānep oretoret pāhap nadākot! Nāk Anututa nadākinik ṅode tāyat; Imaka nāwerako udegān

^f 27:22 Apos 27:10,31 ^g 27:24 Apos 23:11

api tånpek. ^{26 h} Upånkañ jop iritna mänittä piånpewän gäpe kome täpuri kubä gwägu bämopi-ken u gägäni-ken pånku api wañpån irek yäk.

²⁷Eruk kepma 14 ude tärenjirän bipani uken mänit tañitä piånpewän gwägu tañi wäpi Mediterenian u bämopi-ken orañtäñ kuñatkumän. Eruk, bipani bämop keräp tañirän gäpe täño epän ämatä gäpe gägäni-ken käwep äbatak yän nadånkuñ. ²⁸Ude nadånpanñ gwägu karonjini kañpanñ nadakta yen pewä äpmonkuk. Ude täñpanñ kañkuñ; Gwägu täño karonjini 40 mitas ude. Eruk ätukät kuñpanñä yen äneñi pewä äpmonpanñä gwägu täño karonjini 30 mitas ude kañkuñ. ²⁹Ude kañpanñ gäpetä pånku mobä terak yäput wekwek yänpanñ umuntañkuñ. Unita gäpe iñit täpänewani yaräbok-yaräbok tewä äpmonkuñ. Ude täñkañ kome bäräñeñ yänjewän yän yänkañ yänapik epän täñkuñ. ³⁰Täñpakañ gäpe täño epän äma ätu gäpe peñpeñ kuna yänpanñ gäpe täpuri ukeño pewä äpmonkuk. Täñkañ gäpe iñit täpänewani ätu pewä äpmokañ yän nadäwut yänkañ jop ude täñ-nikñatkuñ. ^{31 i} Täñirä yabånpanñ Poltä komi ämakät intäjukun ämani ñode yäwetkuk; Äma ño gäpe terak bok nämo itnero uwä in kumän-tagän täga paotneñ! yäk. ³²Ude yäwänä komi ämatä gäpe täpuri täño yen madän täkñeñpewä gwägu terak mañirän orañ yäpmän kuñkuk.

³³Eruk, kome nämo yänjenjirän äma gäpe terak itkuño unitä ketem nañput yänpanñ Poltä man ñode yäwetkuk; Kadäni karonji säkgämän nämo it yäpmän äbänkañ ketem nämo nañkuñ yäk. Nakta jop kepma bipani 14 ude irañ yäk. ^{34 j} Unita ñode peñ täwetat; Ketem ätu nañpanñ täpänewut yäk. Nadäkañ? In kubätä jibi täpuri kubä nämoinik yäpayän yäk. In kumän-tagän täga itnayän. ^{35 k} Ude yänpanñ käräga kubä yäpmänpanñ äma itkuño u inamiken Anutu bänep täga man iwetkañ tokätpanñ nañkuk. ³⁶Ude täñirän äma päke u, unita nadäwä tägawäpanñ ketem ätu udegän yäpmänpanñ nañkuñ. ³⁷Täñpakañ äma gäpe terak itkumänjo u 276 ude. ³⁸Ketem nañpä tägawäpanñ eruk gäpetä pidäm tawän yänpanñ ketem yäk ätu itkuño u gwägu gänañ ureñ täñpä kuñkuñ.

Gäpe wañkuk

³⁹Eruk yänjenjirän gäpe täño epän ämatä kome gwägu gägäni-ken u kañkuño upånkañ kome udeken yän nämo nadånkuñ. Täñpakañ kome kubä gäpetä täga äronañi bumik kañpanñ gäpe u täga käwep yäpmän pånku pene yän nadånkuñ. ⁴⁰Ude nadånpanñ gäpe iñit täpänewani täño yeni madänpanñ gwägu gänañ ugän peñkañ yen gäpe iñit iwarani täñkehärom takta topuño u imaka, madän täkñeñkuñ. Ude täñkañ gäpe täño tek äneñi pirärenkuñ. Ude täñpena mänittä piånpewän gäpe gwägu gägäni-ken kwän yän nadånkañ täñkuñ. ⁴¹Ude täñpakañ upånkañ gäpe kuñkä gägäni-ken nämo ahänkañ mobä jirañ ume gänañ käbop itkuño

^h 27:26 Apos 28:1 ⁱ 27:31 Apos 27:22 ^j 27:34 Mat 10:30 ^k 27:35 Mat 15:36, 1Ti 4:4-5

uterak pänku dāpān yewāpān itkuk, tāga kunaŋi nāmo. Tānjirān gwāgu tokātpān gāpe mādeni dāpmān āreyān tānpān kuŋkuŋ.

⁴²Ude tānjirān komi āmatā āma komi yotken irani unitā akumaŋ paotpeŋ kuneŋ yān nadānpān kumān-kumān dāpmākta nadānkuŋ.

⁴³Upānkaŋ intājukun āmani Julius unitā Poltā paotta bitnānpān yāniŋ bitnānkuk. Yāniŋ bitnānpān yāwetkuk; Āma gwāgu oranpān nadāwani uwā gwāgu gānaŋ intājukun tubāpenpeŋ kukŋi udude kaŋ kut yāk. ⁴⁴¹Tānjirā ātuwā gāpe tāno pāya kujat morāk-morāk itkaŋ ŋo yāpmānkaŋ gwāgu gānaŋ tubāpenkaŋ uterak kukŋi udude kaŋ kut yāk. Ude yāwānkaŋ Juliustā yānkuko udegān tānpeŋ kukŋi udude kuŋ moreŋkumān. Tānpākaŋ notninpak kubā nāmo tena datkuk.

28 ¹Eruk gāgāni-ken udude kudup sākgāmān ahān morenpān ŋode kaŋpān nadānkumān; Ŋo gwāgu bāmopi-ken kome tāpuri wāpi Malta. ²^m U iritna kome māhemtā sākgāmān kubā tān nimiŋkuŋ. Iwān mānit bumta tānjirān kome māhemtā kādāp iŋiŋpān yāŋnikŋat pānku nipmaŋpā āŋāriŋpān kom taŋkumān. ³Tānkaŋ Poltā kādāp ātukāt yāpmān pābā pewān iŋiŋkuŋ. Kādāp yāpmān ābuko u gānaŋ gāmok kubā parirān nāmo kaŋkaŋ pewān jiwākaŋ komi nadānpānā ābāmaŋ pābā Pol kerī-ken iŋgāmān pewāpān itkuk. ⁴Tānjirān āmawebe u naniktā gāmoktā Pol kerī-ken iŋgāmān pewāpān irirān kaŋpān ini-tāgān nāwetgāwet ŋode tānkuŋ; U kawut! yāk. Āma ŋowā āma dāpani kāwep! Gwāgu gānaŋ nāmo kumako unita anutunin Yāpmān Daniwanitā nāmo kaŋ-korewayān yāk. ⁵ⁿ Upānkaŋ Poltā gāmok u kwarut maŋpān kādāp gānaŋ āpmonpānkaŋ kāyām ba bārāpi kubā nāmo ahān imiŋkuk. ⁶Āmawebe Pol gupi maŋpān akwān kāna yānkaŋ, ba kumānpān maŋ parān kāna yānkaŋ irā waŋkuŋ. Pol gupi-ken imaka kubā nāmo ahānjirān kādāni kāroŋi irā wawāpān yānkuŋ; Wāra! Ŋowā anutu kubā! yāk.

⁷Kome yotpārare itkuŋo u dubini-ken uwā kome tāpuri itkuk. Kome uwā Malta tāno watā intājukun āma wāpi Publius unitāno. Āma unitā nimagut yāpmān ini yotken pānku nipmaŋpān kepma yarākubā udetā watā sākgāmān it nimiŋkuk. ⁸Tānkaŋ Publius nani uwā kāyām pāhap ŋode tānkuŋ; Gup kādāp kādāp ba terak tākgān tānkuŋ. Tānjirān Poltā dubini-ken kuŋpānā Anutu-ken yāŋapik man yānpān kerī gupi terak peŋirān uterakgān tāgaŋkuk. ⁹Ude tānjirān kāyām ikek kome u nanik ātutā biŋam u nadānpān Pol-kengān ābānjirā u imaka, yāpān tāgawāpān yepmak tānkuŋ. ¹⁰Tānpākaŋ kome u naniktā imaka imaka sākgāmān tān nimik tānkuŋ. Sākgāmān tān nimiŋpān kunayān tāŋitna kādetta imaka, tānkentān nimiŋkuŋ.

Pol kuŋatkā Rom kome ahānkuŋ

¹¹Kome ugān komepak yarākubā ude itna tārewāpān Aleksadria nanik gāpe kubā terak āroŋkumān. Gāpe uwā kome ugān it yāpmān kuŋirān mānit

¹ 27:44 Apos 27:22-25 ^m 28:2 2Ko 11:27 ⁿ 28:5 Mak 16:18

kadäni tärenkuk. Gäpe u injami terak anutu jopi kubä wäpi Sus, unitäño nanaki yarä täño wäranitä itkumän. ¹² Uterak äronpeñ kumañ päñku Sirakus yotpärare-ken ahäñpäñ kepma yaräkubä ude itkumän. ¹³ Itna tärenjirän Sirakus peñpeñ kumañ yotpärare kubä wäpi Rekiu u ahäñkumäj. Ahäñpäñ patkumäño yäñewänä mänit bure käda naniktä piänjirän kome u peñpeñ kuñkumäj. Kuñtängän kepma yaräkubä uken kome kubä wäpi Puteoli ahäñkumäj. ¹⁴ Yotpärare uken äbot täñpani ätu yabän ahäñkumäj. Yabän ahänakañ ukät penta itta niwet yabänkuñ. Täñkañ kepma 7 ude ukät itkumän. Itna tärenjirän yepmañpeñ ninin kuroñ kuñkä eruk Rom yotpärare tañj pähap u dubin ahäñkumäj. ¹⁵ Rom nanik äbot täñpani unitä ninta äbäkañ yän biñam nadäñpäñä kädet miñin nibäñpäñ nimagutnayän äbuñ. Äbäñpäñ kome kubä wäpi Apius täño käbeyä bägup, ba Äma ban nanik yepmañpani yot yaräkubä itkuñ-ken uken nibän ahäñkuñ. Nibän ahäwäkañ Poltä yabäñpäñ bänep oretoret pähap nadäñpäñ Anutu bänep täga man iwetkuk. ^{16°} Eruk Rom yotpärare äronakañ Rom gapmantä Pol nadän imiñpäñ yot inigän kubä iniñ kireñkañ komi äma kubä watäni irekta teñkuk.

Rom kome Jesu täño manbiñam yäñahäñkuk

^{17P} Eruk, Pol Rom kome ahäñpäñ kepma yaräkubä ude itkañ Juda täño äma ekäni ekänita yäñpewän äbuñ. Äbä käbeyä täñ irirä man ñode yäwetkuk; Notnaye, näk imaka waki kubä äbotniye täño wäpi yäpmäj äpäkta nämo täk täyat, ba äbekniye oraniye täño täktäk kädet u iwatta nämo yäjiwät tak täyat. Ude nämo täk täyat upäñkañ Jerusalem komi yotken nepmañpä Rom gapman keru terak itkut. ^{18^q} Täñpakañ Rom gapmantä näkño man u yäpmäj daniñpäñ kawänä näk imaka waki kubä kumäkta biñam nämo täñkut. Unita naniñ kireñpewän jop äpämañ kukta nadäñkuñ. ^{19^r} Upäñkañ Juda naniktä man u utkuñ. Unita jide täñpet yän nadäñpäñ ñode yänkut; Sisatä ini näkño man yäpmäj daniñpäñ kañ kawän yän yänkut. Täñ, man uwä Juda notnaye manken yepmakta yänpäñ nämo yänkut. ^{20^s} Eruk notnaye, mebäri imata ño äbätat yän täwerayän yänpäñ inta yänpewa äbäkañ. Nadäkañ? Näk imaka u Isrel ämawebe nintä kakta itsämäñpäñ kuñatkumäj unita nadäkinik täyat yäk. Mebäri unitagän yänpäñ topmäk-topmäkken ño itat yäk.

²¹ Yäwänä ñode iwetkuñ; Judia nanik äma ätutä gäka manbiñam kubä nämo pewä yäpmäj äbuñ. Ba Juda notniye kubätä gäka man waki kubä nämo päbä niwetkuk yäk. ^{22^t} Upäñkañ gäkña u ba unita nadäk täyan u yäñahäñjiri nadänayän yäk. Imata, nin ñode nadäkamäj; Juda äbot bämopnin-ken äbot kodaki ude ahäñkuño unita ämawebe komeni komenitä yänpäñ-yabän yäwat täk täkañ yäk.

° 28:16 Apos 24:23 P 28:17 Apos 25:8 q 28:18 Apos 26:31 r 28:19 Apos 25:11

* 28:20 Apos 24:15; Apos 26:6-7 † 28:22 Apos 24:14

²³ Ude yānpān eruk kābeyā āneŋi tākta kepma kubā iwoyāŋkuŋ. Eruk kepma iwoyāŋkuŋ-ken uken āmawebe bumta yot Poltä itkuk-ken ugān ābā itkūŋ. Ābā irākaŋ tamimaŋtā pāŋku bipāda kāroŋ pāke uwā Poltä Anututā intājukun itkaŋ yabāŋ yāwat epāni tāk tāyak unitāŋo manbiŋam yāŋahānpān yāwet yāpmāŋ kuŋkuk. Jesuta nadākinik tāŋ imut yānpān ehutpān manbiŋam ātu Moses tāŋo бага man ba man profettā kudān tāwani nadāwā tumākta uterak yāwetpān yāwoŋāreŋkuk. ²⁴ Yāŋirān āma ātutā nadānpān Pol man siwoŋi yāyak yāŋ nadāŋkuŋ. Tāŋ, ātutāwā unita nadākinik nāmo tāŋ imiŋkuŋ. ²⁵ ^u Ude tānpān ini-tāgān man wārāt-wārāt yāŋtāŋ kuŋkā akumaŋ kunayāŋ tāŋkuŋ. Akumaŋ kunayāŋ tāŋirā Poltä pengān ŋode yāwetkuk; Kudupi Munapiktā ābekjiye orajiyeta yānpān profet Aisaia u meni terak man bureni ŋode yāŋahāŋkuk;

²⁶ *Gāk āmawebe ābot uken kuŋkaŋ man ŋode yāŋahānpān yāwet;
Manbiŋam kadāni kadāni nadānayāŋ tākaŋ upāŋkaŋ unitāŋo mebāri
nāmo inik api nadāwā tumneŋ.*

*Ba dapun kāroŋ tāŋ yāpmāŋ kunayāŋ tākaŋ upāŋkaŋ imaka bureni
kubā nāmo api kaŋpāŋ nadāneŋ.*

²⁷ *Nāmo, āmawebe uwā bānepi ukāt-pipiwani unita jukuni pik tāŋirā man
nāmo nadāk tākaŋ, ba dapuri imaka, tāŋpipiŋkuŋ.*

*Jjiwā kwāpāŋ imaka u kaŋpāŋ mebārini kaŋpāŋ nadāwā tumbāpāŋ
uyaku bānepi āyāŋutpeŋ nākken ābāŋirā nākā āneŋi yāpa
tāgākāneŋ. Upāŋkaŋ nāmo!* Ais 6:9,10

²⁸⁻²⁹ ^v Poltä ude yānpān ŋode yākgān tāŋkuk; Juda āma in, ket ŋode nadāwut; Anututā yāpātāgak epān tāŋkuko uwā guŋ ābotta biŋam tāyak yāk. Unitā man u nadānpān nadākinik api tāneŋ! yāk.

³⁰ ^w Tānpākaŋ Rom kome uken Poltä yot kubāta gwāki peŋkaŋ pat tāŋkuko ukengān it yāpmāŋ kuŋirān obaŋ yarā tāŋkuk. Ude tāŋkaŋ āmatā kānayāŋ ābāŋirā yabāŋkaŋ ābākotgān yānpān yāmagut tāŋkuk. ³¹ ^x Yāmagut pābā yepmaŋpāŋ Anututā intājukun itkaŋ yabāŋ yāwat epāni tāk tāyak unita, ba Ekāni Jesu Kristo tāŋo manbiŋam u yāwetpān yāwoŋārek tāŋit tāŋkuk. Man u yāŋahākta umun kubā nāmo nadāŋkuk, ba āma kubātā nāmo iniŋ bitnāŋkuk. Ugān.

^u 28:25 Mat 13:14 ^v 28:28 Sam 67:2; Luk 3:6; Apos 13:46, 18:6 ^w 28:30 Apos 28:16

^x 28:31 Apos 28:23